

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II
N-rii
16 și 17

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici,
G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, N. Ghiulea și Ion Clopoșel

Număr
dublu
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 19 și 26 APRILIE 1925

C U P R I N S U L :

- LA SS. PAȘTI: Ziua Invierii Societatea de Măine
Ierusalimul (En marge) Al. Ciura
- CHESTIUNI BISERICEȘTI: O lege bună I. Lupaș
- POLITICA EXTERNĂ: Conflictul cu Comisia europeană dunăreană N. Dașcovici
- PROBLEMA CULTURII: Insemnări relative la cultura în Basarabia Onisifor Ghibu
- PROBLEME SOCIALE: Desvoltarea cetăților montane în Transilvania Victor Aradi
Utopie și utopiști: Statul lui Bellamy Gavril Todică
Silvio Pellico: Un apostol al autodeterminării popoarelor H. P. Petrescu
Sindicalismul în Franța N. Ghiulea
Institutul de studii Societatea de mâine: Bibliografie sociologică Aurora Lăpuștean
Centenarul lui Ferdinand Lassalle Agata Maior
- DISCUȚII LITERARE: Expresionism (III) G. Bogdan-Duică
- ACTUALITĂȚI: Rolul teatrului în societate Ion Breazu
Iarăș Asociația H. Trandafir
Tineretul intelectual în societatea de azi Ulpiu Popa
Primăvară H. Trandafir
- SĂNĂTATEA PUBLICĂ: Combaterea tuberculozei Dr. S. Manuilă
- PROBLEME ECONOMICE: Reflexii asupra anului economic expirat Dr. Ioan Iosif
Situățiunea financiară a pieței mondiale Sabin Cioranu
Creditele agricole Dr. Tr. Nichiciu
Devalorizări monetare Dr. V. Jinga
- SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ: Reforma burselor în Italia, — Anglia și tarifele vamale protecționiste Sabin Cioranu
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Reviste (Viața Românească, Orpheus, Țara de jos, Ramuri). — Teatru (Sărbătorirea lui Nottara) Conferințe (Parisul) I. Breazu & O. Boitoș
- CRONICI DIVERSE: Chestionarul sociografic unic. — Conferințe gazetărești. — Vizita polonezilor. — Iubileul dlui Z. Bărsan. — Sărbătoarea „Universului”. — Ziariștii la Diciosânmărtin. — Paștele musulmane. — † Maria Crișian — Bibliografie.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8

Abonamente: pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

Hristos a 'nviat!

©B.C.U. Cluj

SOCIETATEA DE MĂINE

REVISTĂ SOCIAL-ECONOMICĂ

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici, G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș. Onisifor Ghibu, N. Ghiulea și Ion Clopoșel.

Colaboratori: T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, Axente Banciu, A. P. Bănuș, V. Bogrea, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, Tr. Brăileanu, N. Buta, O. Boitoș, I. Breazu, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, dr. E. Dăianu, N. Dașcovici, dr. Aurel Dobrescu, Silviu Dragomir, I. Duma, A. Esca, Mircea Florian, I. Flueraș, Vladimir Ghidionescu, N. Hoiesescu, Ovidiu Hulea, dr. Daniil Ciugureanu, dr. Axente Iancu, dr. I. Iacobovici, Petru Ilcuș, Emil Isac, D. B. Ionescu, dr. Ioan Iosif, dr. Victor Jînga, Iosif Jumanca, dr. C. Lacea, I. I. Lapedatu, Victor Lațiu, dr. Aurel Lazăr, dr. A. Magier, ing. Macșai, Aug. Maior, dr. Sabin Manuilă, Simion Mehedinți, Ștefan Meșeu, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, dr. Ion Nandriș, Sabin Oprescu, Zenovie Păclisanu, Horia Petra-Petrescu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, Constantin Popescu, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, dr. Cornel Radu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, dr. Gh. Sglimbea, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, dr. Dom. Sianca, Fl. Ștefănescu-Goangă, Petru Suciuc, Const. Sudețeanu, inginer Șulțiu, Gavril Todică, D. Tomescu, Isaia Toian, Vasile Vlaicu, dr. Aurel Voina, D. Voina, dr. Ion Voinea, T. O. Vornic, dr. N. Zigre.

Reprezintanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Pogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: dr. Gh. Rusu și Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof. Alex. Lupeanu și Ștefan Pop
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pael Grecu, redacția „Cartea Satelor”
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii-mari: prof. Ghergariu

În București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.

În Paris: Petru Drăghici și Andrei Oțetea.

În Roma: N. Buta.

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas
(Tohanul-vechiu)

Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean

Târgul-Mureș: Traian Popa

Maramureș: I. Bărlea și dr. V. Filipciuc

Mehadia: Coriolan Buracu

Hațeg: prof. Ștefan Gherman

Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa

Cohalm: protop. Emilian Stoica

Beiuș: protop. Petru E. Papp

Poiana-Sărată (Săcuime) pr. I. Rafiroiu

Săliște: prof. Alex. Iosif

Fabrica de pielărie,
Ghete,

CURELE de TRANSMISIUNE

și

Pielărie fină

FRĂȚII RENNER & Co.

S. A.

CLUJ

Adr. teleg.: „Dermata”

S. SOBĂ ȘI FIUL

Atelier de ștampile

CLUJ, Str. N. IORGA 2.

„Cartea Românească”
Societatea Anonimă București
Capital Lei 50,000.000

Institut de arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie. Legătură, Sterioטיפe. Litografie, Turnătorie de litere, Cartonage. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucări, etc.

„Fotoglob” Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: Bulev. Academiei 3-5,
București.

Magazine de desfacere și Ateliere grafice.

București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Șteflea). Str. Șelari no. 12 (Librăria Joanițiu). Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseanu Bonaparte No. 68-72.

SUCURSALE:

Cluj: Piața Unirii 7 și Calea Dorobanților No. 14-16

Timișoara: Str. Eugen de Savoia No. 7 și Strada Tepeș-Vodă No. 2.

Societatea Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei” S. A. Dicioșanmărin.

Stofe de primăvară au sosit și se găsesc de vânzare la

GROMEN ȘI HERBERT

depozitul fabricii din Sibiu și Cisnădie

Vă rugăm să vizitați magazinul nostru

Sucursala Cluj, Calea Regele Ferdinand, Numărul 13

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

REDACȚIA:
PIAȚA UNIRII 8 - TELEFON 308
CLUJ, DUMINECĂ 19 ȘI 26 APRILIE 1925

Anul II Nr-ul 16-17
NUMĂRUL: LEI 20

ZIUA ÎNVIERII

In evenimentul Învierii Mântuitorului nostru Isus Hristos găsește cugetul creștinesc împăcarea celor pă-mânțești cu cele cerești, prin zdrobirea legăturilor morții. In el vede biruința luminii asupra întunerecului, a libertății asupra robiei, a iubirii, gata de orice sacrificiu, asupra urei și a tuturor răutăților cari răscur din rădă-cina ei blestemată.

In evanghelia lui Ioan ni se spune tocmai la Ziua Învierii, că lumina întru întunec luminează și întunerecul nu o a cuprins pe dânsa. E întuneric cumplit și în zilele noastre: atâtea poște și porniri păgânești împiedcă lumina evangheliei lui Hristos în drumul ei de penetrațiune milenară către sufletul omenirii, încât suntem în drept a rosti cuvintele poetului — filozof:

*La steaua, care-a răsărit
E-o cale atât de lungă
Că mi de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă...*

Dacă în adevăr, e atât de lungă calea aceasta, în-cât nici până în timpul de față n'a putut străbate raza luminii evanghelice, să pună stăpânire deplină asupra vieții noastre, suntem datori să încercăm a o scurta, alergând însine cu osârdie spre izvorul acestei luminii, spre învățătura divină a Mântuitorului, care ne chiamă neîncetat, oferind odihnă, ușurare și întărire sufletelor noastre sbiciuite de viforul patimilor și al ispitelor... Așa au alergat în cursul veacurilor spre lumina evangheliei lui Hristos, cu nepregetată stăruință, toate po-poarele pe cari le vedem azi în fruntea civilizației omenesti. Cu cât au izbutit să se pătrundă mai adânc în sufletul lor de lumina aceasta mântuitoare, cu atât mai fericit și mai binecuvântat le-a fost traiul, cu atât mai drept și mai milostivi conducătorii, cu atât mai vădit progresul în toate domeniile vieții sufletești și ma-teriale. Iar la popoarele înapoiate, bântuite de povățui-tori răi și fără conștiință, pricina de căpetenie a travaliu nenorocit este tocmai lipsa de pătrundere a evangheliei lui Hristos în sufletul conducătorilor și al celor conduși

Ființa omenească a fost creată spre libertate, nu spre robie. Exprimă adevărul cuvântul filosofului Kant că „libertatea este de o potrivă începutul genului uman, ca și scopul evoluției sale istorice.

Evanghelia lui Hristos a indicat calea libertății pentru toate neamurile pământului. Unde a pătruns cu adevărat această evanghelie, unde ea a putut să prindă rădăcini și să producă roade, acolo nu lipsește domnia libertății cu feluritele ei binefaceri. Lipsește însă și va lipsi totdeauna încercarea păgânească a celor mari și puternici de a încătușa libertatea celor mici și slabi.

Dacă sub raportul vieții morale-sufletești izbăvirea omenirii din lanțurile păcatului și ale osândeii vecinice este rezultatul cel mai însemnat al Învierii Domnului, sub raportul vieții sociale-politice și economice roada cea mai prețioasă, dar și cea mai primejdă a răspândirii evangheliei lui Hristos, este libertatea. Spre ea se îndreaptă, din veac în veac, năzuințele tuturor popoarelor conștiente și râvnitoare de progres. In calea ei se ivesc însă neconținute piedeci și repetate încercări de a-i săpa cât mai adânc morământul, prăvălind peste dânsul les-pe-de grea. Aceste piedeci ni le îngrămădesc în calea spre libertate sau dușmanii din afară sau cei din lăuntru granitelor noastre. Și împotriva unora și împotriva celorlalți trebuie să luptăm zilnic. Aceasta ne-o impune datori-a de creștini, precum și conștiința de cetățeni ai statului național român, pe care dorim să-l vedem stăpânit de adevăratul duh al lui Dumnezeu, care — după cuvântul Scripturii — este însuși duhul libertății dătătoare de viață. Numai prin întronarea unor concepții creștine puritane din cari isvorește cinstea, dreptatea, severitatea moravurilor, mila și iubirea de oameni, se va putea mântui statul și neamul nostru de actualul mamonism pierzător de suflete.

Precum s'a lămurit sufletul poporului nostru în focul suferințelor din trecut, având ca cea mai puternică armă credința în evanghelia Mântuitorului, tot astfel se va fortifica sub povara suferințelor actuale și viitoare, dacă nu-i va lipsi arma credinței făcătoare de minuni, dacă își va da silința să înțeleagă, că Învieria Domnului nu-e o simplă serbătoare tradițională, — mărginită la o singură zi și la o sumă oarecare de datini străbune —, ci un postulat de înaltă morală, impunând tuturor adevăraților creștini datoria de a viețui astfel, ca în fiecare zi să poată simți pe Mântuitorul înviind și lucrând cu putere divină în sufletele lor!

Calea spre această înviere zilnică este însuș calea iubirii, care stă la temelie evangheliei și a credinței creștine. Cuvântul Scripturii arată că „Dumnezeu iubire este și ceice trăiesc întru iubire, trăiesc întru Dumnezeu și Dumnezeu întru dânsi“.

Să căutăm deci pe această cale dumnezească a iubirii, să ne apropiem de izvorul luminii și al libertății, ca să putem îndălța viața statului și a neamului nostru creștinesc spre locul de cinste, pe care trebuie să și-l revendice în societatea națunilor libere.

REDACȚIA.

CHESTIUNI BISERICESTI

O L E G E B U N Ă

La 3 Aprilie s'a votat în camera deputaților legea pentru organizarea unitară a bisericii ortodoxe-române, după ce fusese votată cu unanimitate la Senat, la Sf. Sinod și în comisia bisericească instituită anume pentru elaborarea proiectului de lege și de statut.

Nici constituția din 1923, nici diferitele ei emanațiuni, legile de unificare nu au fost pregătite cu atâta circumspecțiune și cu o metodă așa de rațională ca cea aplicată la elaborarea proiectului de unificare bisericească.

Adevărat, că și în acest domeniu s'a făcut încă din februarie 1920 o încercare neisbutită de unificare „cu furca”: printr'un *articol unic*, cum s'a procedat și în alte domenii ale vieții noastre de stat. Dar deputații ardeleni din majoritatea, pe care se sprijinia cel dintâi guvern al României întregite, au reușit să împiedece la cameră articolul unic votat în ședința senatului de la 5 febr. 1920 aproape cu unanimitate, articol care a rămas astfel înmormântat în cartoanele fostului ministru de culte Ioan Borcea, profesor la universitatea din Iași. Octavian Goga, în calitate de ministru al cultelor, a știut profita de experiența nu tocmai plăcută a înaintașului său. Pătruns de importanța problemei delicate a unificării bisericești, el și a dat seama că principiul de autonomie, apărat cu consecvență de către reprezentanții mitropoliei ardeleni, nu îngăduie ca o chestiune așa de complicată să fie legiferată în mod sumar, fără consultarea factorilor constituționali bisericești în drept a se rosti în meritul ei. Cuvântul acestora trebuia nu numai ascultat, ci și împlinit. De sigur și dânsul va fi dorit, ca legea de organizare a întregii biserici ortodoxe române să fie votată în timpul ministeriatului său. Dar a înțeleș, cât de păgubitor poate deveni tocmai pentru interesele consolidării naționale procedeul neserios al „articolului unic”. De aceea a lăsat curs liber discuțiilor, convocând la București în Septembrie 1920, așa numita „constituantă bisericească” cu scop de a preciza principiile organizării constituționale și administrative în chip unitar pentru toate mitropoliile țării.

Constătuirea aceasta a delegat din sânul său o comisiune de 15 inși (3 reprezentanți ai mitr. Ungrovlă-

hiei, 3 ai mitr. Moldovei, 3 ai mitr. Ardealului, 3 ai mitr. Bucovinei și 3 ai arhiep. Basarabiei) cu mandatul de a pregăti un anteproiect de lege pentru unificarea bisericească.

Astfel, cei 15 reprezentanți *legali* ai diferitelor organizații mitropolitane din toate provinciile României întregite, aducând cu sine, pe lângă îndelungate experiențe în domeniul vieții religioase, încrederea deplină a corporațiilor administrative și constituționale bisericești, în numele cărora erau chemați să-și spună cuvântul, au procedat la studiul comparativ al celor patru regimuri bisericești, cari prezentau în multe privințe deosebiri esențiale de la o provincie la alta.

Pe când la toate celelalte proiecte de legi și chiar la pregătirea proiectului de constituție au colaborat *numai* delegații guvernului și ai partidului, care susține actualul guvern, rămânând desconsiderate opiniile adevăraților reprezentanți ai provinciilor alipite — la proiectul acesta și-au adus contribuția lor, într'o atmosferă de bună înțelegere și de perfectă frăție, toți reprezentanții autorizați ai acestor provincii, stabilind chiar de la începutul ședințelor comisiunii de 15 principiul de a nu încerca să decidă nici o chestiune prin majoritate de voturi, ci de a stăruii necontenit să pregătească întreg proiectul cu metoda armonizării opiniilor, prin adesiune unanimă.

Din studiul comparativ al celor 4 organizări a ieșit la iveală faptul, cu neputință de contestat, că principiul autonomiei bisericești este mai bine garantat prin dispozițiile „Statului organic” al mitropoliei ardeleni, fiind întemeiat pe sistemul constituțional-representativ, cu alegeri directe, și pe colaborarea elementelor laice cu cele preoțești. În timp și laborioase discuții, conduse cu tact iscusit și cu îndelungă răbdare din partea I. P. Sf. mitropolit primat, actualul patriarh Miron, s'a evidențiat tot mai clar superioritatea acestei organizațiuni față de toate celelalte, stăruindu-se în acelaș timp și asupra defectelor ei, a căror înlăturare o reclama o experiență semicentenară pe țărâmul vieții constituționale bisericești din Ardeal. S'a constatat că multe dispoziții ale acestui statut pot fi introduse fără întârziere și în celelalte provincii, iar altele, de natură mai dificilă,

trebuiesc temporizate până când și elementele mai puțin obicinuite cu o viață constituțională bisericească, așezată pe temelii așa de larg democratice, vor ajunge să prețuiască după cuviință importanța educativă și folosul lor practic. Experiența istorică arată că pretutindeu, unde s'au întâmplat reintegrări teritoriale, statele bine conduse au îngăduit timp adeseori foarte îndelungat dănuirea și coexistența diferitelor legiuri provinciale, întrucât acestea ajunseseră adânc înrădăcinate în conștiința populară. Îngăduința aceasta este chiar un principiu normativ în chestiunile de organizare bisericească. Însuș textul canonului 6 votat în 1-ul sinod ecumenic dela Nicea ordonă clar: „obiceiurile vechi să se păstreze”.

Iată, câteva din împrejurările, cari au contribuit ca legea de unificare a organizației constituționale bisericești să poată fi considerată ca o *lege bună*. Ea este în adevăr *rezultatul consimțământului unanim* al tuturor factorilor interesați, pe când atâtea alte legi de organizare, împreună cu însuș constituția politică, care emană, nu pot fi scutite de aparențele triste ale unor legi ocrotite țării de către actualul guvern, prin majoritățile parlamentare create de dânsul cu mijloacele cunoscute.

Ce bine ar fi fost pentru România întregită, dacă și la alcătuirea constituției sale politice din 1923 s'ar fi procedat cu metoda rațională aplicată la pregătirea și legiferarea constituției bisericești!

Dacă în lege sau în statut s'au mai strecurat unele dispoziții, cu cari nu se pot împăca deplin Ardelenii, Basarabienii sau Bucovinenii, aceasta e în firea lucruri or. Nici o lege făcută de oameni nu poate fi perfectă, numai perfectibilă. Perfectibilitatea legii noastre bisericești nu mai atârână acum de factori străini, ci de înșiși conducătorii și credincioșii bisericești. A lor e toată răspunderea pentru dezvoltarea viitoare. Al lor va fi și meritul pentru fiecare pas făcut în direcția perfectibilității.

Din parte-mi aflu potrivit a repeta declarația, cu care încheiam la sfârșitul anului 1914 reflexiile mele relative la „interpretarea” unor articole din statutul organic:

„Față de ceice țin cu atâta predicție la învâlișul exterior, la litera sau *coașa* „statului organic”, eu mă mulțămesesc a păstra toată admirațiunea pentru *sâmburele* lui, pentru ideea creștinească, din care a isvorit

mărețul plan al mitropolitului Șaguna de a așeza toate părțile constitutive ale bisericii noastre într'o ordine, unitate și armonie binefăcătoare. Și în aceste zile mari mă gândesc plin de încredere la roadele constituționale bisericești, cari vor răsări în viitor din acest sâmbure dătător de viață...“.

Dela 1919 încoace, legea bisericească este singura, în care punctul de vedere ardelenesc a fost nu numai considerat, ci a putut secera o biruință aproape deplină. Astfel mitropolitul Ardealului, Dr. N. Bălan era în drept să afirme în ședința senatului dela 24 Martie că „în organi-

zația cuprinsă în această lege și în statutul ei noi vedem chipul organizației noastre șaguniene“.

S'a vorbit în presa capitalei și despre „paternitatea“ acestei legi bisericești. Dintre ceice viețuiesc astăzi nu cunoaștem pe nimenia, care să poată fi deplin îndreptățit a-și atribui sau a reclama pentru sine meritul acestei paternități. Celce ar fi în drept s'o facă, își doarme somnul de veci, la poala Carpaților, lângă biserica din Rășinari, păzit de lei, cari străjuiesc mormântul devenit un loc de închinare pentru toți Români.

I. LUPAȘ.

I E R U S A L I M U L

— EN MARGE —

Ai fost vr'odată la Ierusalim, cetitorule ?

Iți aduci aminte de popasul din Gaza, după-ce am răsbătut prin pustiu? Cămilele, Beduinii rămăneau în urmă, Maroniții ne călăuzesc mai departe, inhământ animalele de povară: cai și catări. Câmpurile de orz și măslinii seculari ne însoțesc, până la drumul nisipos, ce duce spre Ierusalim. Și, în noaptea adâncă a sfântului pământ, se aude chemarea la rugă a Muezinilor nimicnăcia și moartea lor.

În îngrămădirea munților cenușii, călăuza ne atrage atenția asupra unui orășel, cu conture de vis: Betleemul. Lumea stă încremenită; mulți lacrimază, temându-se, par'că, de a se apropia prea repede de locul cel sfânt. Pe străzile pustii și triste, călușei lunecă pe pietrele lucii ale pavajului. Temele sunt frumoase, purtând un costum încântător. Ele poartă o pieptenătură înaltă cu fluturi de argint sau de aur, acoperită de un văl „ca al Fecioarei“ de muselină albă, cu falduri mari călugărești.

În cete mici, suntem admiși în biserică și peștera nașterii, care se deschide jos, cu totul sub pământ. Două scări conduc spre ea, una pentru Latini și Armeni, cealaltă pentru Greci. Biserica e împărțită în trei părți, dar un ofițer și câțiva soldați turci, stau de strajă, înarmați, ca să împedice ciocnirile ce ar putea izbucni între creștinii de rituri deosebite.

Peștera, care a fost jefuită de atâtea ori, are înfățișare sărăcăcioasă. Călugărul ce ne călăuzea, spunea: „Aici s'a născut copilul... aici au șezut cei trei magi...“

Pornim spre Ierusalim.

După o oră de drum încep să se deslușească contururile Ierusalimului, — clădiri, mănăstiri, biserici, minarete.

La dreapta se vede încă vechiul Ierusalim. Tot soiul de oameni ne întâmpină pe drum. Ruși, Arabi, Turci, Beduini...

Intrarea la Sfântul Mormânt te zăpăcește. Nenumărate allare se ridică, strălucind de belșugul aurului și al nestematelor. Mii de luminițe și candelile sclipesc până în adâncurile peșterei sfinte. Cobori treizeci de scări și ajungi în capela Sfintei Elena. Te pierzi în labirintul allarelor și al bisericilor. Altarul bisericeii grecești este ridicat, în chiar locul rătăgirii; câteva zăbrele de argint indică gaura, în care a fost înfiptă crucea — „aici îngenunchiază mulțimea, udând cu lacrimi și sărutări aceste triste pietre, în timp ce un sgomot legănat de cântece și de rugăciuni se ridică fără încetare din bisericile de jos...“

Și totul se distramă și se reface sub strălucirea credinței și a mirajului oriental. Imaginile apar când clare, când albia conturate, acoperite de o ceață albă-trandafirie: Moschea lui Omar... Ghetsemani... Valea lui Iosafat... Poarta de aur, care dă în valea Cedronului...

*

Ai fost la Ierusalim cetitorule ?

N'ai fost, probabil, după cum n'a fost nici scriitorul acestor rânduri.

Totuz nu care cumva să recurgi la Baedeker, căci acesta dă numai date rigide, pentru oamenii curioși și profani.

Citește însă, după rețeta întrebuintată de noi, strălucita carte a lui Pierre Loti: „Ierusalimul“. Într'o după amiază ai cetit-o, cu sublinierile indispensabile, închizând ochii, după ce ai savurat cele 114 pagini. Aceste pagini de aur te urmăresc vreme îndelungată, îți vrăjesc inima și mintea și când ai isprăvit cartea nu ai numai impresia rece a călăuzei din Baedeker, sau a cutărui tra-

tat de istorie antică, ci ai pe jumătate impresia, că ai luat și tu parte la excursia minunată, a cărei amănunte, te întovărășesc vreme îndelungată.

Pierre Loti era cel mai indicat să ne dea acest capo d'operă. Deși se mărturisește „necredincios“, el o face aceasta cu un sfâșietor regret, pentru pierderea credinței și cu un îndemn pentru sufletele asemănătoare.

Reținem câteva rânduri, drept din acest îndemn:

„Dar alte suflete sunt la fel și ar puteau să mă urmeze. Sunt unii cari... privesc încă, într'o depărtare nesfârșită, cum plutesc peste toate, necredința religiilor omeneste, iertarea aceasta pe care Isus a adus-o, mângăierea aceasta și nădejdea unei vieți viitoare în ceruri... O! asta a fost totul; încolo gol și nimicnicie, nu numai la ofiliții filosofi moderni, ci chiar în tainele Indiei milenare, la Înțelepți cu vedenii neobișnuite ai timpurilor vechi... Incât din adâncul sufletelor noastre, se ridică mereu, o nehotărâtă adorare plină de jale.

„Hotărât lucru, cartea mea nu va putea fi cetită și suportată decât de aceia cari se bat cu pumnii în piept că au avut și au pierdut Singura Nădejde; de aceia cari, pentru totdeauna necredincioși ca mine, ar veni totuș la Sfântul Mormânt cu inima plină de rugăciune, cu ochii plini de lacrimi și ar îngenunchia, acolo, măcar pentru o clipă...“

Al. Ciura

BIBLIOGRAFIE

A apărut în editura: „Cartea Românească“:

„Pagini Alese No. 184. Din vremea lui Caragea, Scrisori către V. Alexandri de Ion Ghica. Prețul Lei 3—“

„Pagini Alese No. 185. „In Lume“ de I. Popovici-Bănățeanu. Prețul Lei 8—“

„Biblioteca Minerva No. 66 retipărit „Cum mor oamenii“ de Emile Zola. Prețul Lei 5—“

„Biblioteca Minerva No. 29. Columba, Vol. II de Natalia Iosef. Prețul Lei 8—“

„Biblioteca Minerva No. 164. George Sand de E. Tailler. Prețul Lei 8—“

„Biblioteca Minerva No. 160, retipărit „In Lumea Vegetalelor“ de Sever Pavlescu. Prețul Lei 5—“

„Pagini Alese No. 10—12, retipărit Ștefan Cel Mare de Petre Ispirescu. Prețul Lei 6—“

„Povestiri de Seară de M. Sadoveanu. Prețul Lei 35—“

„Vulturii, Schițe și Nuvele ed. II. de I. A. Basarabescu. Prețul Lei 40—“

„Grigore Alexandrescu, Viața și opera lui, Ed. II de E. Lovinescu. Prețul Lei 40—“

„Intr'o Noapet pe Bărăgan de N. Pora. Prețul Lei 40—“

— Articolele: S Ivio Pellico un apostol al auto-determinării popoarelor, și Situația financiară a pieței mondiale, anunțate în sumar, din cauza îmbulzării de material nu s'au putut publica decât numai în Nr-ul viitor.

POLITICA EXTERNĂ

CONFLICTUL CU COMISIA EUROPEANĂ

Intr'o serie de articole publicate în coloanele acestei reviste, am arătat pe scurt importanța problemei dunărene în cadrul vieții internaționale de după război, precum și legătura ei, dealungul vremii, cu toate problemele politice europene. Se înțelege că, făcând o asemenea expunere, a trebuit să stăruim și asupra importanței problemei dunărene pentru viața Statului român în genere și a neamului românesc însuși de când acesta a ajuns la realizarea idealului de unitate politică.

Din expunerea luptelor ce s'au dat în trecut, între vecinii a-totputernici, pentru stăpânirea Dunării, precum și din arătarea sforțărilor, timide la început și apoi tot mai îndrăznețe, prin care Statul român liber și-a afirmat independența pe malurile bătrânului fluviu, în conformitate cu interesele generale ale libertății de navigațiune, am ajuns la o concluzie înbucurătoare.

Am constatat că pacea din urmă, prin stabilirea regimului internațional la Dunăre și strâmtori, înseamnă un mare progres față de trecut pentru că deschide perspective de viață și dezvoltare liberă tuturor popoarelor așezate de soartă în basinul dunărean.

Regimul actual al Dunării nu este ideal.

Dar binele dorit, urmărit cu stăruință și dobândit, în sfârșit, nu trebuie să ne împiedece niciodată de a vedea *mai binele* posibil în viitor.

În acest sens și pentru a preciza ideea de mai sus, vom spune că regimul actual al Dunării, stabilit prin tratatele păcii generale și precizat apoi prin statutul definitiv din 1921 al conferinței internaționale speciale de la Paris, este încă departe de a însemna perfecțiunea.

Multe insuficiențe sau greșeli, unele poate chiar intenționate ori interesate, s'au menținut și după pacea generală, în regimul dunărean cel nou, iar remedierea lor constituie pentru cei mai de aproape interesați în navigația pe Dunăre un comandament de fiecare clipă, o datorie imperioasă de îndeplinit.

Conflictul în curs de judecată, pe lângă organele Societății Națiunilor, dintre România și Comisia europeană dunăreană (C. E. D.), este exemplul cel mai caracteristic și mai evident despre insuficiențele noului regim dunărean.

Rezervându-ne plăcerea să revenim în mod special asupra C. E. D. și să arătăm *ce este*, astăzi, acest organism internațional, cu incontestabile merite în trecut, dar și cât prețuește acum față cu sarcinile actualității — ne vom mărgini, deocamdată, numai la expunerea conflictului pendinte.

Intrucât cititorii revistei știu ceva de existența și originea C. E. D. din articolele precedente, vom intra de drept în expunerea diferendului actual.

Prevederile textelor internaționale.

Tratatul de Versailles, care a servit de bază și model pentru celelalte tratate ale păcii generale din 1919, cuprinde în art. 346—353 numeroase dispozițiuni asupra regimului dunărean sub titlul aparte „Dispozițiuni speciale Dunării”, urmând dispozițiunilor „generale” privitoare la navigație și care încep cu articolul 331.

Urmărind și dezvoltând concepția internaționalizării fluviilor de interes obștesc, așa cum s'a născut ea cu prilejul revoluției franceze și a fost consacrată chiar de reacționarul congres de la Viena (1815), pacea de Versailles a căutat, prin articolele speciale, să coordoneze și să unifice regimul cel nou al Dunării pentru a remedia, astfel, defectele hotărârilor date de anterioare adunări internaționale, precum au fost conferințele de la Paris, congresul păcii de Berlin sau conferința de la Londra, ca să le amintim pe cele principale.

În insuficiențele sau conțrazicerile textelor stabilite la Versailles ca și'n acelea ale conferinței internaționale a Dunării de la Paris, pentru stabilirea statutului definitiv din 1921, vom avea imediat explicația conflictului actual. Bine înțeles, întrucât C. E. D. lucrează ca o personalitate de sine stătătoare, ca un adevărat Stat fluvial suveran, opus la gurile Dunării suveranității statului român, vom regăsi în conflictul actual unele tendințe de acaparare sau de stingherire, din partea altora, contra României, prin intermediul organismului internațional îmbătrânit astăzi, spre deosebire de conflictele pe care altădată, țara noastră le-a avut, la Dunăre, nu cu simple organisme de acestea, dar cu State streine, cu acaparatoare puteri mari chiar, ca

de pildă monarhia austro-ungară la 1882, în conflictul privitor la regulamentul de navigație pe Dunărea de jos.

Intr'adevăr, textele ne spun: „Comisia europeană a Dunării va exercita din nou puterile ce le avea înainte de război” (art. 346).

„Din punctul unde încetează competența Comisiei europene, cursul Dunării prevăzut la art. 331 (adică de la Ulm la gurile sale) va fi pus sub administrația unei Comisii internaționale alcătuită precum urmează, etc. (art. 347).

„Comisia internațională se va întruni cât mai curând posibil după intrarea în vigoare a tratatului de față și va prelua provizor administrația fluviului, conform dispozițiilor art. 332—337, până ce va fi stabilit un statut definitiv de către puterile desemnate de puterile aliate și asociate” (art. 348).

Am subliniat anume părți din citatele celor trei articole fundamentale pentru ca să se vadă că este vorba de două comisii dunărene: una veche și cunoscută de mult C. E. D., și alta nouă, instituită la pacea generală dintre riverani și din Statele membri în Comisia europeană fără a fi riverane (Franța, Italia și Anglia), Comisia internațională a Dunării (C. I. D.).

Din sublinierea făcută se mai vede repartitia competenței pe Dunăre a celor două comisii: *de unde începe una începe cealaltă*, fără altă precizie de punct anumit.

Intrucât se prevede prin pacea de Versailles, restabilirea C. E. D. în situația dinainte de război, este evident că autoritatea ei a rămas mai departe să se exercite de la gurile fluviului până lângă Galați, la revărsarea Prutului în Dunăre.

Cât privește ființa și competența Comisiei internaționale, acestea au fost precizate prin statutul definitiv, stabilit la Paris în 1921, care spune în art. 9: „Competința Comisiei internaționale se întinde asupra părții din Dunăre cuprinsă între Ulm și Brăila și asupra rețelei fluviale declarată internațională, etc.”.

Miezul conflictului: Competința pe porțiunea Brăila — Galați

Din textele citate rezultă evident o porțiune care scapă competenței ambelor comisii: este porțiunea fluviului între Brăila și Galați, care se află sub autoritatea intactă a Statului român.

C. E. D. prin combinarea textelor art. 347 de la Versailles și a art. 9 din statutul definitiv a încercat să-și extindă autoritatea până la Brăila, până unde, de altfel, Statul român i-a îngăduit totdeauna o competență tehnică în interesul navigației, atât pentru întreținerea canalului navigabil cât și pentru serviciul de pilotaj.

Dar atât și nimic mai mult căci poliția navigației și exercitarea autorității Statului riveran, pe cursul fluviului între Brăila și Galați, au aparținut totdeauna României în chip indiscutabil.

Dovadă: sancțiunile aplicate de autoritățile din Galați în diferite rânduri vaselor C. E. D. pentru nesocotirea regulamentelor române de poliția navigației dunărene, precum și instrucțiile date de Comisia europeană agenților ei de a respecta autoritatea teritorială română între Brăila și Galați.

Ivindu-se acum câteva luni conflictul de competență între C. E. D. și Statul român, cu privire la porțiunea Brăila—Galați, guvernul englez a dus chestiunea înaintea Comisiei permanente de Comunicații și transit, care funcționează pe lângă Societatea Națiunilor, spre a se pronunța.

Precum se știe, Societatea Națiunilor se bucură de o largă competență, în materia aplicării tratatelor de pace și'n genere în toate diferențele de caracter internațional. Intrucât, apoi, tratatele au instituit organe speciale de competență pentru soluționarea unor anumite probleme și întrucât clauzele privitoare la regimul navigației pe fluviile declarate internaționale ocupă un loc important în tratatele păcii generale, conflictul dintre C. E. D. și România trebuia dus la S. N. Art. 336 aliniatul II, din tratatul de Versailles vorbește despre jurisdicția specială de pe lângă S. N. ce se va institui pentru judecarea diferendelor în materie de navigație internațională, după cum art. 338 vorbește despre convenția generală ce se va stabili în privința căilor navigabile internaționale.

Tărta punctului nostru de vedere.

Un proces este întotdeauna o luptă cu sorți variați: poți să-l câștigi, dar să-l și pierzi. Ceea ce este adevărat în domeniul dreptului privat și pentru simplii muritori, ca împricinăți, poate fi adevărat și'n cadrul dreptului internațional public, prin urmare în procesele dintre State sau persoane de drept internațional, de

când organizarea justiției internaționale a făcut progrese uimitoare.

În cazul de față, România, potrivit tratatelor, a mers înaintea instanței de judecată și a argumentat punctul ei de vedere pe temeiul tratatelor, cât și al situației de fapt. Comitetul special de juriști, instituit de Comisia de comunicații și transmis de pe lângă S. N., după ce a ascultat părțile în litigiu, a amânat pronunțarea spre a face și o anchetă la fața locului.

În rezumat, competența C. E. D. nu se poate extinde până la Brăila fiindcă nici împrejurările n'o justifică, nici textele n'o permit și nici factorii împuterniciți s'o acorde nu sunt de acord.

Intr'adevăr, Comisia dunăreană este alcătuită din reprezentanții României, Angliei, Franței și Italiei, State suverane și independente care iau deciziunile de fond cu unanimitate. O extindere de competență nu-i posibilă fără adeziunea României.

Pe de altă parte, când s'a discutat competența C. E. D. la Paris în conferința internațională a Dunării pentru stabilirea statutului definitiv, art. 5—6 ale acestuia au primit, după stăruința României, următoarea redactare categorică:

„Comisiunea europeană exercită puterile pe care le avea înainte de război.

„Nu se schimbă nimic din drepturile, atribuțiile și imunitățile ce are din tratate, convenții, acte și aranjamente internaționale relative la Dunăre și îmbugăturile ei (art. 5).

„Competința Comisiei europene se întinde în același condițiuni ca și'a trecut și fără nici o modificare a limitelor ei actuale, asupra Dunării maritime, adică dela gurile fluviului până'n punctul unde începe competența Comisiei internaționale“ (art. 6).

Un protocol interpretativ al art. 6 a precizat, în sensul vederilor României, care este adevăratul înțeles de aplicare practică, ținându-se seamă și de interesele navigației internaționale între Brăila—Galați. Acest protocol stabilit de C. E. D. la 6 Mai 1921 și depus la arhivele sale oficiale, are, între altele, următorul pasaj concludent: „Puterile Comisiei în virtutea acestei dispoziții (art. 6 din statut. N. A.) nu sunt nici sporite, nici micșorate și ele trebuie să continue a se exercita pe fluviu în același mod ca până acum, conform cu tratatele, actele internaționale și reglementele de navigație la care au aderat toate Statele reprezentate. Este, de asemenea, înțeles că între Galați

și Brăila Comisia europeană va continua, ca și'n trecut, să întrețină canalul navigabil și serviciul ei de pilotaj“.

De altminteri, pentru-ca să precizăm înțelesul și valoarea acestui protocol interpretativ al art. 6 din statut, se cuvine să menționăm că în conferința dela Paris a Dunării se făcuse propunerea de a extinde competența C. E. D. până la Brăila. România, însă, a protestat cu energie declarând că nu înțelegea să cedeze nimic din prepturile de putere teritorială suverană pe porțiunea dintre Brăila și Galați. Față de acest protest, care putea primejdi însăși existența C. E. D. ca organism internațional, conferința a renunțat la orice extindere de competență și s'a mărginit la redactarea art. 6 din statut cu protocolul interpretativ ca o garanție pentru navigația internațională și respectarea situației de fapt din trecut.

În chipul acesta, C. E. D. era salvată în ființa ei dinainte de război, iar România mare nu ceda nimic din autoritatea teritorială asupra porțiunii Brăila—Galați pe care o adusesese și România mică¹⁾.

S'ar putea astăzi, după câțiva ani dela stabilirea statutului și după trista experiență post-belică făcută la gurile Dunării, din activitatea sau neputința C. E. D. de a corespunde misiunii sale de totdeauna, să se aducă vre-o nouă atingere drepturilor suverane ale României ca Stat riveran pe porțiunea fluviului Brăila—Galați?

N. DAȘCOVICI.

¹⁾ C. E. D. este o anomalie din punctul de vedere al dreptului ginților, ea stărbeste suveranitatea Statului român. „Am cerut să ia act că România o suportă, dar nu o acceptă“ (Di T. Stelian, scrisoare în ziarul *Izbânda* asupra primei sesiuni a conferinței dela Paris).

Produsele
fabricii de bere

CZELL din CLUJ

(Mănăstur)

și berea din

bere albă malț dublu

„**URSUS**“ „**HERCULES**“

DISCUȚII LITERARE

EXPREsIONISM

III.

Dintr'o eroare de paginație (a manuscrisului), din articolul trecut a rămas nepublicată o parte din ideile lui Kurt Hildebrandt (*Norm und Entartung des Menschen*, 1920, p. 110 și urm.), pe care-l invocam dintre psihologii favorabili expresionismului.

După el, ca „să producă din inconștient“, sufletul dispune de două procese ale forței productive, pe care le numește: componenta *desvoltătoare* și componenta *concentrătoare*, amândouă lucrând inconștient. Cum, însă? Ar fi prea lung (și aici fără folos) să discut inconștientul activ; eu — voind să descoper numai regiunea până unde se adâncesc expresioniștii — dau numai rezultatul, la care numitul psiholog a ajuns stabilind *schema* producției psihice (p. 113): „Din inconștient se înalță *archisentimentul*, tinzând, în mod de neînțeles, spre o anume operă încă nevăzută, nevizionată. În el (în arhisentiment) intervin componentele opuse, dar efective spre același scop comun. Cea de concentrare adăogea senzațiile, amintirile, „asociațiile“ le adună și, le ofere operei ca — materie; cea desvoltătoare împarte, formează, alcătuește materia în forme nouă. Așa se naște opera, așa se încorporează *idea*“.

Ce surprind în sine și acești psihologi ai inconștientului productiv, se va simți și mai limpede din alt pasaj. Repetându-și *idea* că nu se poate să nu admitem un psihic inconștient, deci și sentimente inconștiente, este numai consecvent ca Hildebrandt să admită și tendințe voliționale inconștiente. Ajune la pragul conștiinței, tendințele se manifestează ca sentimente și sunt — tocmai acea putere productivă care unește senzațiile în totaluri.

Sentimentul, astfel explicat nu mai este ce psihologia definea ca „ton sentimental“ al unei senzații ori percepții; ci: „Sentiment este fiecare proces psihic, întrucât facem abstracție dela un conținut deosebit, clarificat; sentiment este orice senzație, care nu reproduce un obiect extern (de ex. plăcere, durere, foame etc.); sentiment sunt și bazele unei judecăți, dacă nu sunt date conștient ca baze („Sentimentul meu îmi spune că aceasta nu-i drept, că aceea-i drept“); sentiment este tendința intrând în conștiință, dar fără să fie explicabilă prin scopuri conștiente

(de ex. iubirea); sentiment este nehotărâțul *ceva*, în care o reprezentare complicată îmi este dată specific și totuși total neintuitiv (de ex. amintirea visului, *idea creatoare*); sentiment este, așadar, oarecum *substanța psihică productivă*, care se alcătuește: reprezentare, idee, voință, — abia prin primirea de materii externe“.

Sau, plastic: sentiment este aproape tot sufletul, care oscilează, se sbate, se liniștește — ca o mare, dincolo de puținul conștient ce-o chiamă ori spre care ea vine aducând *intimitatea primordială a personalității*, pe care o salutăm ca martor al variabilității firii umane, al particularizărilor. Cu cât mai multă revărsare de intimități în — operă, cu atât mai expresionistă este aceasta!

Atât era de adaos încă din experimenterile psihologului.

Înaintând să punem întrebarea: Estetica nu ajunsese la același rezultat (însă motivat în alt fel)?

Iată un exemplu care va confirma rezultatul. Il iau din Max Deri (*Naturalismus, Idealismus, Expressionismus*, 1921), o scriere recomandabilă pentru claritatea noțiunilor și delimitarea clară a sferelor lor. Pornind dela ideile vechi; că omul răspunde la orice impresie externă cu trei fețe ale reacțiunii sufletului său: cunoaștere, simțire voință; că între oameni nu există deosebiri de fel, ci de grad — deosebiri nici privitor la sentimentul estetic nu există; admitând că geniul artistic se distinge numai printr'o *isolare mai deplină a sentimentului de cătră gândire* și printr'o *predispoziție mai puternică pentru experiența estetică*, M. Deri își formulează principiul său astfel: „Isolarea potențată a funcțiunii emoționale a conștiinței duce la atitudinea estetică“. Concluziile firești sunt: Artist este un om mai mult sau mai puțin „important“, care are darul unei simțiri deosebit de adânci și intensive; și care are și puțința de a concepe sentimentului său și o formă, un „purtător“; dacă acesta, dacă forma este în stare să mijlocească și altora sentimentul din care s'a născut, el, ea este — operă de artă.

Dacă forma rămâne fidelă naturii, ea este *naturalistă*; dacă ea nu-i rămâne fidelă, poate fi: o permutație *naturalistă*; sau formă *idealistă*; sau expresionistă. Permutațiune na-

turalistă este de ex. un centaur (trup de om + trup de cal); idealistă este forma generalizată, care 'nlătură notele individuale; iar *expresionistă* este forma care 'ntărește, încălzește, *intensifică* notele individuale oferite de natură, dar sporite de artist, mărite. Potențând notele individuale obținem o „intensificare a experiențelor din partea lor activă“.

De-așa ceva a fost vorba în baroc, în romantism; timpul nostru a găsit pentru o atitudine sufletească cunoscută o expresie nouă: *expresionismul*. „Numai cuvântul este nou; înțelesul este vechiu, ca și arta europeană. Dar este un cuvânt *bun*“.

Firește, expresionismul exagerează; el preferă sentimentele violente, care-și caută simboluri tari, tăioase, agitatoare; trece ușor și *necesar* dincolo de natural; este domn pe ce natura-i oferă și fuge de sclăvia ei ori a formelor în care a fost prinsă de artiști vremurilor; și-i numai normal — pentru el — să ajungă până la misticism și la ecstasă, care, prin raritatea ei, nu trece drept normală.

Dar, la adevă, cine a fixat definitiv *normalul*? Pentru ceice cred că el este fixat, cartea lui Hildebrandt procură o serioasă decepție.

Așadar din dovada simplă și întemeiată pe o mulțime de exemple din domeniul picturii și artei reiese că în *expresionism* ne întâlnim cu o artă de predilecție a firilor care voesc să se descopere energetic, cu toate particularitățile lor, — făcându-ne și pe noi să le simțim energetic.

Dar energetic este și — frumos? Aceasta nu se poate susține. Frumosul este o valoare posibilă în toate felurile artei, în naturalism, în permutări naturaliste, în idealism, în expresionism. Frumosul nu-i obligat să fie expresionist; dar expresionismul este obligat să fie frumos, *în înțelesul cel mai larg al acestui cuvânt*, care este egal cu — estetic.¹⁾

G. Bogdan-Duică

¹⁾ După explicările de până acum este de prisos a mai stărui să arăt că părțile d-lui N. Iorga, din Rampa sunt simple neînțelegerile autorului lor, nu ale unui curent viețuitor. Dl N. Iorga ar fi zis: „Cu ocazia ultimei mele călătorii m'am convins că în Apus, nu se mai dă absolut nici o importanță așa ziselor curente moderniste și expresioniste. O reacțiune sănătoasă se întrevede. Ceia ce nevraza războiului lăsase ca un simptom de convalescență e pe cale de dispariție. Se revine la inspirația sinceră și cinstită, la claritate. În „Mercur de France“, care era socotit până mai deunăzi ca un fel de organ al „extremiștilor“, va apare în curând un articol al meu, care pledează

INSEMNAȚI RELATIVE LA CULTURA IN BASARABIA

În merituosă sa lucrare: *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, d. Ștefan Ciobanu, membru al Academiei române, a consemnat toate momentele din istoria culturală a provinciei dintre Prut și Nistru, cari i-au fost cunoscute. În mod natural, unele i-au scăpat, și cercetătorii viitori vor aduce încă multe contribuții noi, menite să arate că sufletul românesc n'a putut fi omorât de Ruși, că el s'a zbatut cum a putut, afirmându-se în diferite chipuri, până ce la 1917 a ieșit definitiv biruitor.

Cercetând, întâmplător în vara anului 1924 bibliotecile mănăstirilor *Hârjauca* și *Frumoasa* din județul Orheiului, am dat peste câteva cărți și broșuri necunoscute, cari merită să fie relevate ca documente ale vieții sufletești și culturale a Basarabiei românești de pe timpul dominațiunii rusești. Le înșir aici:

În Biblioteca dela Hârjauca:

1. *Scurtă păstorească îndemnată pentru cultivarea apărătorului vărsat de vaci*. Chișinău, 1830 (trad. din rusește. 4°, 10 pag.) O circulară bisericască dată, probabil, de arhiepiscopul Basarabiei.

2. „*Troparu i Kondaku Gherbovețchila Bjei Mtri na Slavânscomu i Moldavscomu iazâcahu*. — Kișinevu, Vă Tipografii Arhierescago Doma, 1862 goda“ (Troparul și condacul Maicii Domnului dela Hârboveț, pe limba slavonă și moldovenească. Chișinău, în tipografia Casei arhieresti, 1862), — o broșură, format 8 mic, în 8 pagini, dintre cari 5 sunt numetotate (3—7). Cuprinde pe pg. 1 Troparul, iar pe pg. 2 Condacul rusec al Maicii Domnului, apoi pe pg. 3—5 aceleași lucruri pe românește, cu litere cirilice (nu rusești).

3. *Alcătuiri scurte a protoiereului Radion Putiatin*. — Sau tâlmăcit de pe Russescă pe limba Moldoyenescă de Preotul Ioann Niaga, și sau tipărit cu dezlegarea Sfântului Indreptătorului Synod. Chișinău. În Tipografia Casii Arhieresti, 1864. Un volum în 8° mare, de 184 pg; cu

contra acestor curente, inestetice și lipsite de bun simț. Deci se înșală amarnic reprezentanți extremiștilor dela noi cari susțin că acestor curente li se dă din ce în ce mai mare importanță în apus. Dinpotrivă. Expresionismul pe care unii vor să-l importe azi, la noi acolo i se cântă prohodai! — Și, totuși, dintre scriitorii români, d. N. Iorga este cel mai neconținut — expresionist!

slove rusești. — Pe foaia de titlu se găsece tipărite și aceste două citate caracteristice: „În biserică vroesc a vorbi cinci cuvinte cu minte (!) mé, ca și pe alții săi învăț, de cât zéce mii de cuvinte în limbă“ (1 Corin 14.19) — și „Sanului (?) meu (de care nu sânt vrédnic) se cuvine cuvântul lui Dumnezeu al propovedui nu numai cu limba, ci și cu mâna scriitoare. Același lucrul meu, aceeași chemaré mé, aceeași datorija mé“ (Sf. Dimitr. Mitrop. Rostov.)

Cartea cuprinde, fără nici un fel de introducere, 54 de cuvântări bisericesti, traduse din rusește într'o limbă destul de bună și înțeleasă. Se întâlnesc doar, pe ici pe colo, întorsături de fraze ca acestea: „Deci pentruce noi suntem datori a ne ruga?“ „Iată pentruce noi suntem datori a ne ruga“, — cari, ori cât de curioase ar părea cetitorilor din celelalte provincii, nu sunt deloc forțate, ci sunt luate direct din popor. — Peste tot, limba întrebuintată în această carte, este limba populară din Basarabia, cu prea puține influențe rusești. — O comparație între această carte, apărută în vremea când în seminarul și în liceul din Chișinău limba română era cultivată și predată de oameni ca I. Doncev ș. a. — și între lucrările preoților basarabeni de după 1900, crescuți exclusiv în limba rusească, ar scoate în relief momente culturale și sufletești destul de interesante.

4. *Slujba Preacuvioșilor Părinților noștri și întocma cu Apostolii Methodie și Kyrill*. Chișinău 1865. („O, sfinților cari pentru mântuirea poporului slavonesc“ (2); „luminătorii neamului slavonesc“ (10) „să se bucure astăzi neamurile slave-nești“; „să cinstim pre sfințita doime a luminătorilor noștri, cari cu tâlmăcirea sfințelor scripturi ni-au izvorât nouă izvorul cunoștinții de Dumnezeu“ (14), „cu tâlmăcirea scriiturilor pre neamul slavonesc din maslin străin întru aducătoriu de bune roduri l-au schimbat.

5. *Învățătură catihizicești, vorbite de protoiereul I. Scorțev în Soborul Sfintei Sofie în Chiev*. S'au tâlmăcit de pe limba Russescă pe cé Moldoyenescă de Protoiereul Nicolai Danilevschi. Chișinău, În tipografia Casii Arhieresti, 1866. Un volum în 8 mare, de 425 pg, cu slove rusești. Cuprinde 24 predici „pentru credință“, 6 „predici (învățătură)

„pentru rugăciunea Domnului“, 5 „pentru fericirile evanghelicești“, 13 „pentru cele 10 porunci alui Dumnezeu“ și 3 „pentru poruncile bisericesti“.

Cartea aceasta se prezintă cu aceleași calități ca și cea precedentă: o carte religioasă, tradusă într'o limbă populară și bisericască, nestrictată de influența rusească. Traducătorul ei, N. Danilevschi a fost profesor de limba română la seminarul din Chișinău, între anii 1845—1847 (cf. Sf. Ciobanu o. ci pg. 162). Această carte este amintită de d. Ciobanu (o. c. pg. 70), dar cu titlu necomplet, cu anul apariției și cu numele autorului greșit. Dsa numește pe Scorțev — Scorțov; anul apariției este, în loc de 1866—1867, iar titlul este, în loc de cel dat de noi, acesta: „Învățăturile catihizice“.

6. *Slujba și acathistul curioșului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Serafim făcătorul de minuni din Sarov*. Luna lui Ianuarie în 2 zile și Iulie în 19 zile. Chișinău 1910.

Din slujba pentru Serafim: Bucură-te astăzi, tot pământul Rossienesc și te veselește, locașule sfinte din Sarov... „pe podoaba cea mare a pământului Rossienesc“ (pag. 14) ...a pământului Rossienesc întărire“ (21) ...tot pământul Rossienesc are pre tine fericite, fierbinte rugător și grabnic ajutător“ (28).

7. *Atârnată Preosfințitului Serafim, episcopul (sic!) Chișinăului și Hotinului, către călugării eparhiei Chișinăului*. — Kișinev. Eparhialnaia tipografia. Haralampiscaia ul. Nr. 42—1911. O broșură (în 8) de 43 pg, la sfârșitul căreia găsim notița că este „tâlmăcită de nacealnicul mănăstirii Suruceni, Ierom. Dionisie“ (actualul vicar al eparhiei Chișinăului). Broșura este extrasă din revista „Luminătorul“, Februarie 1911. Ea se ocupă de: „păzirea rânduielii bisericesti“, de „stareț și duhovnic“, de „nacialnici și de fețele cele cu dregătorii din mănăstiri“, de „poslušnici“ (noviți), de „disciplina mănăstirească și rânduielile îndeobște“ de „învățătura adevarurilor credinții și a pravilelor vieții călugărești“, de „gospodăria mănăstirească“ de „slujirea mănăstirilor bisericesti, împărăției și lumii“ și, în sfârșit, de „mănăstirile femeesti“.

Broșura această cuprinde o serie de observații și de măsuri concrete în legătura cu mănăstirile din Basarabia și ea reprezintă, astfel, o mare interes pentru cunoașterea vieții și activității acestor mănăstiri. Ast-

fel, ca să cităm numai două observațiuni: „Cei mai mare scârbă a mănăstirilor — această poslușnicii¹⁾ de acum. Desfrânaț fiind din tineretă, sloboz de sâne, ei nu voesc a se supune ascultării, umblă din mănăstire în mănăstire și poartă o viață desfrănată. *In mănăstirile moldovenești această răutate să simte mai puțin decât în cele rusești*“ (pg. 24). Și, a doua: „in mănăstirile moldovenești eu am însemnat mare slăbire, anume ele nau cărț pentru a scrie toate întâmplările mănăstirii sale: când se dreg, sau să zădesc zădirile, ce jertve vin și dăla cine, cine au cercetat mănăstirea și alt. Pentru aceea mănăstirile moldovenești nuș știu istoria sa chiar și vremea începerii și de cine ele sânt zidite. Las dar fieștecare nacealnic nepierzând vremea să așeză așa carte, și să se stăruiască a scrie întrânsa tot ce să poate de aflat dela norod și dela bătrânii mănăstirii pentru cele trecute ale mănăstirii sale, să scrie toate lucrurile vechi ce se află în rizniță și să se înceapă lămurit a alcătui și întâmplările cele din vremea de acum în viața călugărească“.

8. *Mărturisire către duhovnivescul părinte*. A doua oară tipărită cu cheltuiala cuvioșiei sale Arhimandritului Daniil din mănăstirea Curchi. Anul 1913. Chișinevă. Eparhialnaia tipografia. — O cărtică de 16 pg. format 16, cu cirilice. Cuprinde „Mărturisirea către duhovnicul părinte“ (pg. 1—6). La sfârșitul acesteia se află notița „Din alcătuirea sfântului Ierarh Dimitrie Rostovschi. Tălmăcită din limba rusască în cę moldovenescă de cuvioșia sa Arhimandritul Nathanail și Stareț sfințelor mănăstiri Nęțul și Secl. Anul 1853. — La pg. 7—11 este „Mărturisirea de obște a păcatelor sufletești și trupești“, la sfârșitul căreia găsim notița: „Această mănăstire sau alcătuit de Ieromonahul Serapion“.

9. *Cuvinte foarte folositoare pentru mântuirea sufletului*. Sau scris și sau dat la lumină prin osârdia și cheltuiala Cuvioșiei sale monahului Nicodem din sfântul munte Athon. Tipărită în anul 1914, luna Februarie 25 zile. Chișinău Tipo-Litografia Th. P. Ceșevschi. 55 pag., cu slove chirilice. Cuprinde: Vorbirea Sfântului Antonie cel Mare cu Diavolul (pag. 3—15), Cuvânt de de descoperirea cei face îngerul sfântului Macarie cel Mare (pag. 17—31), Cuvânt pentru eșirea sufletului (32—38), Un sfânt bătrân foarte folositori (sic!) (39—55).

¹⁾ novlji (O. G.)

10. *Conspecte pentru cursuri misi-onere-norodnice de înfruntarea învățaturii cei mîncinoase a lui ieromonahul Innochentie, alcătuite de misionieri — propovăduitori ai eparhiei — protoiereul Theodosie Chirica și Alexandru Timotheevici Scvoznicov*. Chișinău. Eparhialnaia tipografia 1916, 36 pag. — La sfârșit se spune că este tălmăcită de preotul Teodor Petrovici. Onisifor Ghibu

(Va urma)

I. de st. Societatea de mâine

Bibliografia sociologică

Sistemul de împărțire al bibliografiei pe materii, pentru a întocmi catalogul de specialitate al Institutului nostru de Studii, este de o mare importanță. Munca noastră în aceeași direcție, căutăm să fie cât mai de folos și aderenților noștri din provincie, care neputând să se servească de biblioteca Institutului nostru, să-și poată aranja o bibliografie după sistemul stabilit de noi, pe care l'am găsit ca fiind cel mai practic.

Modul de împărțire al bibliografiei sociologice pe materii este următorul:

- I. Lexicoane, bibliografii.
- II. Istoria științelor sociale. Biografii.
- III. Sociologie generală.
- IV. Sociologie specială.
 1. Limbă.
 2. Artă.
 3. Religie.
 4. Moravuri și obiceiuri.
 5. Știință.
 6. Viață familiară și chestiune sexuală.
 7. Psihologie socială.
 8. Morfologie socială.
 9. Biologie socială.
 10. Rase și națiuni.
 11. Popoare primitive.
 12. Evoluție socială.
 13. Mișcări sociale.
 14. Revoluție.
 - a) Teorii.
 - b) Revoluții în străinătate.
 - c) Revoluții în România.
 - d) Revoluții în Transilvania.
- V. Politică. Stat.
- VI. Politică socială.
 1. Politică socială generală.
 2. Politică socială descriptivă. (Sociografie).
 3. Problemele muncii.
 4. Igienă socială.
 5. Chestiune feminimă.
 6. Educație.
 7. Politică colonială.
 8. Războiu.
 - a) Războiul mondial.
 9. Pacifism.
- VII. Drept.
- VIII. Economică socială.
 1. Generală.
 2. Specială.
 - a) Agricultură.
 - b) Silvicultură, vânat, pescărit.
 - c) Minerit.
 - d) Comunicație.
 - e) Vamă.
 - f) Comerț.
 - g) Industrie.
 - h) Organizații economice.
 - i) Finanțe.
 - j) Asigurare
 - k) Divizarea averii.

- IX. Statistică.
- X. Demografie.
- XI. Istorie socială.
 1. Generală.
 2. Istoria socială în România.
 3. Istorie socială în Transilvania.
- XII. Etnografie.
- XIII. Geografie economică.
- XIV. Filosofie.
- XV. Diferite.

În viitor, la fiecare carte anunțată, pe lângă numărul ce-l poartă vom arăta în cifre romane categoria pe specialitate la care trebuie repartizată cartea, de ex.:

Rădulescu-Codin, C. „Muscelul nostru“. Lămuriri asupra rostului și cuprinsului monografiei județului și acelor 63 comune Câmpulung, 1922. Tipografia N. Vlădescu. 136 p. 42 tab.

B. U. 192507 și 200428, VI, 2. VIII 1, k. IX. XIII.

Numererele acestea înseamnă: cartea se găsește la Biblioteca Universității din Cluj sub numărul indicat. În catalogul Institutului de Studii e împărțită în grupa VI. 2 adică la Politică socială descriptivă, în grupa VIII, 1 h adică la Organizațiile economice. În grupa IX adică la Statistică și în grupa XIII adică la Geografie economică.

Cu puțină muncă oricine își poate aranja bibliografia după sistemul pe care l'am indicat.

* * *

Lourié, Ossip. „Sociologi ruși“, Herzeu, Kropotkin, Bakunin, Kowalewski, Lavrow, apărută în colecțiunea „Probleme și Idei“ dirijată de A. A. Luca. București, 1924. Tipogr. „Triumful“. 32 p. B. U. . . . II. IV, 13. XIV.

Marele interes ce se arată astăzi față de problema rusă, a dat de bună seamă naștere și acestei mici broșuri, în care se publică câteva notițe despre sociologii ruși Herzen, Kropotkin, Bakunin, Kowalewski și Lavrow. Afară de aceste notițe în broșurică găsim și un studiu al lui Novicow. Inițiativa editorului de a face cunoscut ideile acestor sociologi e cât se poate de binevenită, dar constatăm cu regret, că din puținele pagini și din modul neclar în care sunt scrise aceste notițe, nu ne oglindește în deajuns nici personalitatea sociologilor amintiți și nici ideile pe care aceștia le-au avut. În definitiv, totul este un tablou foarte fugitiv. Ceva mai bun este articolul despre Lavrow, scris de Maria Goldsmith. Însă totuși se ridică la o însemnătate studiul lui Novicow despre „Problema mizeriei“. Deși acest mic studiu nu cuprinde decât opt pagini, este de un interes foarte mare. Până acum a fost publicat în mai multe colecții.

Din punct de vedere tehnic, cartea e tipărită pe hârtie velină, dar dintr'un zel de tehnică tipografică, s'a pus la începutul fiecărei bucăți diferite clișee cu desene din antichitate, cari într'o carte de așa natură nu au nici un sens.

Aurora Lăpuștean

ERATĂ. În tabloul statistic asupra populației Ardealului, ce s'a publicat în No. 15 al revistei noastre, s'au strecurat două erori de tipar esențiale privind procentul Evreilor din comunele rurale, care nu este 4,57% ci numai 1,57%, precum și procentul Românilor din cele 3894 sate, care nu este 57,75% ci 67,75%.

DESVOLTAREA CETĂȚILOR MONTANE DIN TRANSILVANIA

Munții Apuseni sunt situați în centrul Transilvaniei între văile Mureșului, Crișului Alb și Arieșului. Bogăția în cele mai diferite minereuri, în principal aurul acestui ținut, a fost cunoscută în cele mai vechi timpuri și a atras cele mai diferite popoare în ținutul acesta muntos. Cu toate că despre lucrările miniere din timpurile anterioare ocupațiunii romane nu ne-au rămas urme pozitive, o mulțime de semne ne dovedesc însă, că aurul ținutului era bine cunoscut și exploatat încă în epoca de piatră. Urmele arheologice găsite pe periferiile dintre răsărit și miazăzi ale ținutului dovedesc că munții păduroși erau impopulați încă cu mult înaintea ocupațiunii romane. Fără îndoială că băștinașii au observat deja că nisipul râurilor de pe aici conțîn aur și aurul acesta a atras pe omul primitiv din epoca neolită. Pas cu pas întâlnim urme din timpurile strămoșești. În lucrarea de față nu ne vom ocupa mai detaliat cu istoria băștinașilor acestora, ci vom indica numai câteva date mai importante.

Cum am spus mai înainte, urmele din timpul neolit le întâlnim în foarte multe locuri, iar din acestea cel mai interesant este „Dealul la cruce” situat lângă comuna Bedeleu. Aici pe lângă o mulțime de schele de piatră, s'a găsit și un frumos altar primitiv¹⁾. În apropiere de comuna Vlădeni, pe platoul muntelui Pietros și pe coasta învecinată a Cărpinișului s'au găsit morminte de piatră, câteva altare, diferite schele de piatră și o mulțime de bucăți de olană²⁾. Tot în regiunea aceasta, sunt cunoscute o mulțime de peșteri care serveau ca locuințe omului preistoric.

Asemenea sunt destul de dese urmele din epoca de bronz și din prima epocă a fierului, cu toate că e foarte probabil că din cauza îndolenței s'au nimicit o mulțime de urme. Urmele epocelor s'au găsit la Cetea, Aiud și Kralhaza. Și ele dovedesc că pe periferiile munților Apuseni, aglomerația popoarelor s'a început încă pe timpurile preistorice și primele drumuri comerciale străbăteau prin regiunile montane.

Dar chiar din literatura antică găsim urme despre bogăția de aur a munților Apuseni. — Herodot în „Historia” sa amintește, că locuitorii

¹⁾ Vezi: Carol Herepey „Epoca Preistorică a județului Alba Inferioară”. Aiud, II, pag. 21 (în limba maghiară).

²⁾ Aceeași carte pag. 18—28.

de pe malul „Mariș”-ului¹⁾ au fost iubitori de bijuterii de aur. Vestea s'a lătit și mai mult atunci, când teritoriul a fost ocupat de către daci, al căror comerț a înflorit în urma abundenței de aur. Dacii au stat în strânsă legătură comercială atât cu romanii, cât și cu grecii și alte popoare balcanice. Pentru a arăta, cât a fost de dezvoltată viața comercială a dacilor, voi înșira câteva locuri, unde s'au găsit bani din timpurile anterioare ocupațiunii romane.

S'au găsit: la Sf. Gheorghe monede de aur de ale lui August și Vespasian. În pasul Vulcan monede ale lui Vespasian, Titus și nevasta sa Iulia, Domițian, August, Tiberiu, Germanus și Galba. Lângă Șeica mică dinari consulari. La Ungureni monede Gens Poncia și dinari consulari. La Someșul-Fierbinte dinari diascuri consulari. La Loșca monede cu profilul lui Jupiter.

S'au găsit încă multe monede romane la Criva, Sân Mărtin de Homorod, Apoldul de sus, Reghinul Săsesc, Seușa și Tisa, — toate din timpul anterior ocupațiunii romane.

La Lutița s'au găsit monede din timpul lui Filip al II-lea Macedon. La Ocna Săsească tetradrachme macedonene. La Petelea monede dace de aur, făcute după modelul monedelor grecești. La Stoiana s'au găsit drachme și tetradrachme de argint de pe timpul lui Filip al II-lea Macedon. Asemenea la Firtușeni. Intre Frâna și Șeica-mică monede „Coșon” de aur. La Gelința tetradrachme din Thasos. La Guravăi monede apolonice de argint. La Gușterița monede din Erythia de cupru și un Stateros de aur din timpul lui Alexandru cel mare Macedon. La Someșul-Ferbinte o drachmă de dyrrhachion. La Cașolt o tetradrachmă din Thasos. Asemenea la Cugir. La Lischkirch s'au găsit monede de aur „Coșon” și tetradrachme de pe timpul lui Alexandru cel mare Macedon. La Mădărăș diferite monede grecești. Intre Muncel și Grădiște monede de aur „Coșon”. La Ocloșul mic o monedă Lysimachos. La Nădășel drachme de dyrrhachion. La Plan drachme, monede apolonice și tetradrachme din Thasos. La Petroșani tetradrachme de pe timpul lui Filip al II-lea Macedon. Asemenea și la Reghinul Săsesc. La Ocna Sibiului drachme de dyrrhachion. Asemenea la Sighișoara, s'au găsit și tetradrachme ale lui Filip al II-lea

¹⁾ Râul Murăș.

Macedon. La Șebeșul de sus drachme grecești. La Sibișel o monedă cu profilul lui Dyonisios din Thasos. La Sovata drachme din Thasos, și drachme macedonene amphypolitane. La Tisa tetradrachme din Thasos, monede barbare de argint, drachme apollonice și drachme dyrrhachionice. La Grădiște monede de aur „Coșon”.

Urmele ne dau idee clară despre comerțul dezvoltat și bogăția ce a domnit pe acele locuri. E natural, că această bună stare a atras atenția Romanilor asupra acestui ținut și s'au început lupte sângeroase pentru cucerirea Daciei. Luptele purtate pe timpul lui Domițian n'au dus la rezultat. Romanii au fost nevoiți să încheie pace rușinoasă. Traian însă s'a luptat cu o pregătire mai mare, a invins pe Decebal, dar trupele victorioase abea au părăsit țara, dacii s'au răscolit, alungând locuitorii romani. În sfârșit, după lupte grele și sângeroase, la anul 104 după Christos, Traian a învins cu desăvârșire pe daci, ocupând totodată imperiul bogat.

Sub domnia Romanilor montanistica a ajuns la o dezvoltare la care n'a fost nici înainte și nici pe urmă. Tocmai această grandioasă dezvoltare dovedește, că romanii au exploatat mai departe minele dacilor deja existente. E mai mult ca probabil, că lucrările din Roșia Montană, Bucium, Corabia și Dealul Ungurilor, situat lângă comuna Stanija, au fost începute cu mult înaintea romanilor și că dânșii numai au continuat aceste lucrări.

Romanii au exploatat mine în toate părțile Munților Apuseni, dintre cari cele mai însemnate locuri miniere au fost următoarele:

1. Dealul Sfredel, situat între Boița și Fizeșd. Aici s'au găsit ruinele caselor romane lucrate cu mozaic.
2. La Ruda s'au găsit instalațiunile miniere ale romanilor.
3. În apropiere de Caianel.
4. Intre Caraci și Măgura.
5. În apropierea Băii de Criș.
6. Pe Dealul Ungurilor, în apropierea de Stanija, s'au găsit urme de apeducte, — corruge grandioase.
7. La Baia de Arieș.
8. La Lupșa.
9. La Săcărâmb.
10. În valea Arieșului în mai multe locuri s'a spălat aur din nisipul fluvial.
11. La Zlatna a fost municipiul roman Ampelum, centrul administrativ.
12. La Corabia, în apropierea Buciumului, s'au făcut lucrări miniere colosale, ale căror urme se pot vedea și azi.
- 13

La Abrud a fost situat municipiul roman *Aburnus Maior*, capitală de *decurio*. 14. La Roșia Montană a existat pe vremuri cea mai bogată colonie minieră romană, numită *Aburnus Minor*.

Dintre aceste centre miniere cele mai însemnate sunt *Aburnus Minor* și *Ampelum*, adică, astăzi Roșia Montană și Zlatna. Urmele minelor romane din Roșia Montană sunt cele mai strălucite amintiri din epoca romană în Transilvania, iar documentele romane scrise pe table cerate ne dau importante lămuriri despre viața minerilor romani. E indiscutabil, că cea mai dezvoltată industrie minieră a fost la Roșia Montană. În schimb, centrul administrativ minier al ținutului, a fost la *Ampelum-Zlatna*. Aici au avut reședința procuratorii aurarium, mai târziu procuratorii augusti. Pe lângă dâșii au lucrat tabularii și adjuncți tabularii. Tot aici au avut reședința duumvirii, și alte autorități înalte. Tot aici a funcționat și o monetărie. Importanța mare pe care a avut-o *Ampelum* arată faptul, că aici au existat numeroase societăți, ca „*Collegium Aurarium*“, „*Collegium Fabrorum*“, „*Collegium Jovis Cerului*“, „*Collegium Herclini*“ și *Collegium Cervae*“. În șirul funcționarilor găsim pe *decurio*, directorul minei, pe leguli aurarium, adică strângătorii de aur, pe dispensatori, adică cassieri, pe „*verne ab instrumentis tabulariorum*“, pe „*verne subsequens librariorum*“ pe librarii, pe beneficiarii și pe *questores* (schimbătorii de aur).

Imprejurul Munților Apuseni s'a zidit un șir lung de fortărețe, pentru apărarea minelor. Lucru firesc, dacă luăm în considerare vecinătatea popoarelor barbare. Astfel de fortărețe romane au fost în apropierea satului Uroiul de azi (Pietriș). Pe locul comunei Geoagiu găsim ruinele fortăreței Germizara. Fortăreța *Burcum* (azi satul *Borbereac*), *Apulum* (azi *Alba-Iulia*), *Brucla* (azi *Aiud*), *Potissa* (azi *Turda*) și *Micia* (azi *Veșel*), toate aceste fortărețe au fost clădite pentru apărarea regiunilor aurifere. Cu toate că romanii au înmulțit mereu numărul trupelor, apărarea provinciei bogate a întâmpinat mari greutăți. Când băștinașii s'au revoltat, iar vecinii dela nord au năvălit în țară, romanii au fost siliți să părăsească Dacia.

Dintre evenimentele epocii romane, multe ni s'au însemnat, dar cadrele lucrării noastre nu ne permit să ne ocupăm cu ele, de aceea vom aminti numai pe cele mai importante. Dintre

aceste, amintim lucrarea lui *Samuil Kölesséry*: „*Auraria Romano-Dacia*“, apărută în 1717 la Sibiu. „*Mineralogia Magni Principatus Transsylvaniae*“ a lui *Ioan Friwaldszky*, apărută în anul 1767 la Cluj, „*Analecta lapidum vetustorum*“ a lui *Ștefan Zamosius*, apărută în 1593 la *Pavia*. Lucrările vestite a lui *Momsen* despre înscricțiunile romane, precum și lucrările lui *Niegebaur* și *Gh. Téglaș*.

După retragerea romanilor din Dacia, a dispărut atât cultura romană, cât și industria minieră, care însă, nu s'a nimicit. Urmele minelor romane se găsesc și mai târziu, lucrându-se la ele sute de ani, ba la unele se mai lucrează și azi. Hoardele barbare au distrus orașele și satele, dar minele nu le-au putut distruge. Din contră, pe lângă minele și anticitățile arheologice romane, ni s'au păstrat chiar și felul lor de a lucra, precum și datinele lor, până în timpurile cele mai noi.

Pe timpul ocupațiunii maghiare, tot bogăția în aur a Transilvaniei, a fost cauza care a îndreptat deosebită atenție spre regiunea aceasta muntoasă-păduroasă. Faptul ni-l mărturișește însuș cronicarul scriind: „*Ogmand*, speculatorul lui *Tuhutum*, om de o viclenie vulpească a spionat bunătățile și fertilitățile țării. Reîntorcându-se a povestit domnitorului său mult despre bunătatea țării acesteia; cum, că pământul acela este udat de râuri mari, iar din solul ei se sapă aurul, care este cel mai bun și că în țara aceasta se mai găsește și sare în saline“¹⁾.

În prima epocă a domniei ungare, minieritul avea numai o însemnătate locală. Ungurii, locuitorii șesului nu s'au priceput la minierit și pe lângă aceasta, luptele neîntrerupte au împiedecat mult dezvoltarea ținutului. Pe lângă luptele pentru tron, care împiedecau consolidarea noului stat, Transilvania mai era încă și frontiera contra popoarelor asiatice care mereu năvăleau asupra ei. Cu toate acestea găsim însă urme care ne arată că minieritul nici în timpurile grele nu a stagnat. Necesitățile neîntrerupte bănești, cu care regii Ungarii duceau războaiele interne și externe, au silit să dea o dezvoltare foarte mare minieritului, care era principalul izvor de bogăție. Din cauza aceasta au adus din Germania lucrători minieri, colonizându-i în ținuturile montane. În deosebi *Geza II-lea*, între anii

1143—1150 coloniză pe locurile ne-populate ale Transilvaniei o mulțime însemnată de germani. În documentul din 1211 în care regele *Andrei* II-lea a donat țara *Bârsei* cavalerilor germani cu condiția că din aurul ce se va găsi pe acest teritor, să dea partea cuvenită fiscului, iar restul să rămână lor¹⁾. (Într'un document din 1248 voivodul transilvanian *Laurențiu* împuternicește pe germanii din *Vinți* și *Borberiac* să exploateze în munții lor aur și argint, dând a patra parte din producțiune statului²⁾. Coloniști noi au dat o dezvoltare mare minieritului, iar năvălirea sistematică a tătarilor era o încercare grea pentru populația munților Apuseni.

Viața juridică a regiunilor miniere s'a dezvoltat foarte încet și neregulat. Minerii băștinași trăiau în primul timp după datinile juridice vechi, dar cu încetul s'a simțit și influența legilor noului stat.

Sub domnia lui *Ștefan cel Sfânt*, când moșiilor libere ale tributelor deveneau moșiile particulare, neapărat și starea juridică a minerilor a suferit o schimbare. De altă parte să nu uităm, că ținuturile miniere pe vremuri erau locuite foarte rar și teritoriile atât de departe de liniile de comunicație ce erau atunci, au rămas la dispoziția liberă a regilor, adică minierii băștinași în cele mai multe locuri din punct de vedere juridic au devenit iobagii coroanei. Din punct de vedere practic, această situație juridică a lor, nu avea o mare însemnătate, de-oarece administrația regală era foarte slabă și desorganizată, deci influența ei nu a ajuns până în ținuturi îndepărtate. Tot în acest timp, minierii coloniști se bucurau de privilegiile avansate, trăiau sub jurisdicțiunea lor proprie și afară de oarecare procent din venitul lor, n'aveau nici o sarcină față de stat; pe când minierii băștinași, trăiau iobagi, suportând din greu sarcini colosale. Această stare de lucruri a fost cauza nesiguranței juridice care se agrava din an în an. Situația s'a mai agravat și din cauza schimbării relațiilor de proprietate. Regii Ungariei văzând că nu pot administra regiunile acestea, le-au donat adeptilor lor.

Astfel multe din teritoriile miniere deveneau proprietatea partizanilor regali sau a bisericilor catolice, prin care fapt s'a schimbat în continu și felul lor de trai. Prin întărirea influenței bisericii catolice, cea mai

¹⁾ Anonimus *Belae Regis* notarii: „*Historia Hungarica de septem primus ducibus Hungariae*“.

¹⁾ *Fejér*: *Codex Diplomaticus Hung.* Tom. III. Vol. 1, pag. 106.

²⁾ Tot acolo Tom. VII. Vol. I. pag. 295

mare parte a Munților Apuseni, devenea cu încetul proprietatea bisericeii din Alba-Iulia. Preoțimea a încercat să silească pe minieri, atât băștinași cât și coloniști, la supunere, dând îmboldul unei lupte seculare. Totodată o izbucnit lupta între minierii băștinași și coloniști. In aceste lupte autoritatea regală nu a fost consecventă, dar a încercat să ajungă la un echilibru. Pe deoparte nu a voit să ajungă în conflict cu puternica biserică catolică. Iar pe de altă parte, nu voia să expună pe minieri și canelilor bisericeii catolice. Puterea regală simțea foarte bine ce factori împotrânți sunt minierii din punct de vedere economic. Numai când avem în vedere ambele scopuri pricepem cauza contrazicerilor, care se găsesc în ordinele aceluiaș rege. In principiu, putem constata că în cele mai multe cazuri, autoritatea regală era de partea minierilor, însă nici protecția regală nu putea contrabalansa marea putere a bisericeii catolice. Faptul acesta îl constatăm chiar în primele documente referitoare la regiunile acestea. In anul 1246 regele Bela IV. a scos de sub jurisdicțiunea voevodului transilvănean pe coloniștii de pe moșiile episcopatului catolic din Alba-Iulia¹⁾. Scopul ordinului era să ușureze popularea regiunilor devastate prin tătari. Adecă primul document regal care ni-s'a păstrat din timpurile acestea arată, că chiar și regele era convins că jurisdicțiunea unilaterală era cauza principală a depopularizării. Se vede că ordinul a dat rezultate bune, căci în scurt timp, populația Munților Apuseni creștea intensiv și în anul 1370 s'a clădit la Abrud prima biserică catolică.

Primul document în care găsim datele despre centrul Munților Apuseni e datat din anul 1271. Documentul²⁾ spune că „... Mateiu, voevodul Transilvaniei, conte de Solnoc, dăm spre păstrarea memoriei celor de față și aducem la cunoștința tuturor, că Ștefan luminatul rege al Ungariei, stăpânul nostru firesc, a donat și a înscris pe seama episcopatului, capitulului și bisericeii Sf. Mihail cu știrea și în prezența noastră pământul numit Abrud (terram Abruth vocatam), așezat lângă râul Ompoiul, care aparține tributului regal cu toate venitele sale, ca să-l aibă prin drept veșnic și irevocabil“. Mai departe documentul spune că pământul ace-

sta l'a stăpânit mai înainte tot din donațiune regală fostul Ban Iuliu, iar după moartea lui l-a stăpânit săcuiul Zubuslaus care l-a testat după moartea lui abatelui din Kerch.

Data aceasta este începutul luptelor disperate între biserica catolică din Alba-Iulia, și între minierii băștinași și coloniști. Biserica catolică cu flămânzia ei bine cunoscută, încercă să apese cât mai mult pe minieri. Peste șase ani a izbucnit prima revoluție deschizând un întreg șir de revolte și revoluții. Primul pas al revoluției fu făcut de coloniștii germani. In 21 Februarie 1277 s'au înarmat și au înconjurat orașelul preoțesc Alba-Iulia, luând cu asalt fortăreața-biserică și omorând pe toți preoții și servitorii lor pe care i-au prins. Jerifele revoltei erau mai mult de două mii de morți și o mulțime de răniți. In luptă s'a distrus nu numai

biserica dar și arhiva ei, fapt pe care preoțimea l-a exploatat foarte bine în interesul ei.

Revolta ne introduce în istoria adevărată a Munților Apuseni, pe care o putem caracteriza pe scurt în tabloul următor: Minierii băștinași împreună cu minierii coloniști, pe minele industriei miniere ale romanilor, au dezvoltat o viață nouă, lucrând greu și luptând în continuu contra exploatării preoțimeii catolice. In cursul veacurilor această situație s'a modificat întrucâtva, dar fondul a rămas acelaș. Pe lângă preoțime, începea să se ivească un nou exploataitor, nobilimea, iar mai târziu, administrația statului. Dar, după cum vom vedea din articolele ce vor urma, istoria Munților Apuseni, e istoria luptelor grele ale societății productive contra forțelor naturale și a luptelor și mai grele, contra clasei exploataoare. VICTOR ARADI.

SINDICALISMUL IN FRANȚA

La 19 Martie, în sala de Conferințe a Bibliotecii Universității din Cluj, și la 27 Martie, supt auspiciile Institutului Social Român, în sala de Conferințe a Fundației universitare Carol I din București, savantul profesor de drept constituțional al Universității din Bordeaux, d. Leon Duguit, a vorbit despre *Sindicalismul în Franța*.

Conferința savantului profesor francez este susceptibilă de o întinsă discuție. Ea a ridicat multe chestiuni, care, prin importanța și prin urmările lor, nu pot fi lăsate nerelevate și nelămurite. Evident nu putem discuta temeinic afirmările d-lui Leon Duguit până ce nu-și va publica conferința, ceea ce sperăm că nu va întârzia să o facă. Suntem nevoiți să ne mărginim deocamdată numai la câteva observări asupra celor spuse de Dsa, fie cum au fost relate în dările de seamă ale presei, fie cum au fost înțelese direct aci la Cluj, la prima sa conferință.

Din această conferință reeșă că d. profesor Duguit privește cu foarte puțină simpatie sindicatele muncitorești, și în Franța de mică burghezie tradiționalistă, și întrucâtva rutinară aceasta lipsă de simpatie nu este rară. Dsa reproșează clasei muncitoare, că asupra *sindicalismului* care e un fapt social simplu și normal, „armătura juridică a claselor sociale“, cum îi zice Dsa, a grefat teorii false, făcând din sindicalism „un fenomen anormal aproape

patologic“.

După d. Duguit acele teorii false sunt: 1) încercarea de a transforma sindicalismul într'un instrument de revoluție socială; 2) încercarea de a introduce în concepția sindicalistă revendicările de ordin politico-administrativ; 3) încercarea de a amesteca în doctrina sindicalistă credințe mistice și religioase.

Pentru d. Duguit, această înfățișare a sindicalismului muncitoresc este o cruciadă semitică, asiatică contra civilizației latine și creștine — Bergson fiind precursorul, Sorel întemeietorul și Lenin răspânditorul, realizatorul — în scopul de a reforma lumea prin distrugerea desăvârșită a civilizației de astăzi. Această concepție a sindicalismului, după Dsa, este proprie rasei semite, asiatice, elementelor disolvante ale societății; ea frământă sufletele și apare ca un real pericol în fața civilizației creștine, pe care rasa latină e chemată a o apăra.

Ideile savantului profesor borde-aulez, pot avea, în țara noastră o mare înțelegere și o caldă aprobare în pătura noastră conducătoare, patronală și bancară, fiindcă îi fac jocul ei. Dar țara aceasta, în care democrația e atât de slabă, și muncitorimea suspectată și hulită, ideile d-lui Duguit pot fi și rău înțelese, și pot avea și armări rele. Mă gândesc la tineretul nostru, pe care d. Duguit, în fineța sa, a știut să-l câștige atingând coarda cari îi mai simți-

1) Hurmuzachi: „Documente privitoare la Istoria Românilor“, vol. I, pag. 230.

2) Fejér: „Codex diplomaticus Hung.“ tom. V. vol. I. pag. 169—170.

toare. Propaganda antisindicală pe care a făcut-o d. Duguit, ar fi avut altă primire, dacă nu ar fi fost întemeiată — în ce privește Clujul — pe o apropiere greșită, ași putea zice interesată, între sindicalismul muncitoresc și semitism. În apus această apropiere nu s'ar fi putut face, aci la noi, unde auditorul s'a interesat mai înainte dacă nu cumva d. Duguit va vorbi contra ideilor naționaliste, a putut fi aplaudată.

În cele ce urmează vom arăta în scurt că nu este nici-o legătură între sindicalism și semitism. Dar nu acesta e scopul nostru principal. Am dori ca influința pe care ar fi avut-o sugestiile d-lui Duguit asupra sufletului tineretului nostru, să fie micșorată. Am dori ca tineretul nostru, pe care îl vom naționalist și înflăcărat, să nu se lase târât pe un drum, care nu este în interesul neamului nostru, ci a unei pături care exploatează și neamul nostru, și toate ideile mari, pentru a trage cele mai mari profituri. Am dori ca tineretul nostru să fie bun și generos, să fie înțelegător al adevăratelor interese ale neamului și, să-i miște inima durerile de care să plânga poporul nostru; am dori să se apropie cu iubire și sinceritate de lumea muncitoare, și să se facă apărătorul revendicărilor consonante cu interesele neamului nostru. Am dori ca el să nu împărtășească neîncrederea și dușmania față de muncitori pe care oligarhia interesată le-o insuflă sistematic și persistent, ci să e apropie fără sfială și cu încredere de ei pentru a vedea că nu sunt nici bolșevici, nici dușmani ai neamului, nici supt influența astatică, nici distrugători ai civilizației.

D. Duguit admite că sindicalismul de astăzi își are isvorul în mișcarea asociaționistă, isbucită spontan la începutul veacului trecut, ca o manifestare a simțului colectivității contra Marei revoluții care a fost o mișcare esențialmente individualistă. Această revoluție a desființat corporațiile de meseriași potrivit principiului lui Rousseau că „nu trebuie să existe societăți particulare în Stat⁽¹⁾”, pentru a nu se aduce o atingere principiului suveranității Statului, și mai ales în temeiul principiului că indivizii, înglobați în corporații erau stingheriți în libertatea lor individuală.

Rezultatul acestor principii ale Marei revoluții a fost că indivizii au fost apăsați peste măsură de suve-

ranitatea Statului, și indivizii nu și-au găsit libertatea și puterea față de Stat de cât în asociație, călcând toate legile făcute pentru oprirea asociației în înăbușirea orărilor tendințe de mișcare asociaționistă; a fost o reacțiune formidabilă contra individualismului Marei revoluții și pentru afirmarea simțului social, și de solidaritate socială.

Aci, mai mai întâi, sunt de distinși două lucruri. Întâi că corporațiile de meseriași desființate de Marea revoluție în temeiul unui principiu general, nu au nici-o legătură cu asociațiile muncitorești, care au învins individualismul Marei revoluții. Corporațiile de meseriași, care nu erau de cât, coaliții de interese permanente în profitul patronilor meseriași, contra lucrătorilor meseriași și contra consumatorilor ¹⁾, mai fusesse desființate de *Turgot* din 1776 ca dăunătoare intereselor generale și ale industriei însăși, și reînființate după câteva luni, supt presiunea coaliției privilegiatilor de totfelul ai vechiului regim. Corporațiile de meseriași, cari fusesse cumpente din timpul romanilor, au ajuns la o mare dezvoltare în evul mediu, și erau adunate stările economice de mică industrie ce s-au prelungit până în pragul veacului al XIX-lea. Cu schimbarea regimului industrial, corporațiile de meseriași nu mai aveau nici puterea nici valoarea din trecut, și patronii meseriași nu au făcut în Franța, nici un pas pentru a fi reînființate, după ce au fost desființate de Marea revoluție. Mișcarea asociaționistă dela începutul veacului al XIX-lea a fost alimentată aproape exclusiv de muncitori, și asociația muncitorească nu trebuie legată supt nicio formă cu vechea corporație de meseriași.

Al doilea, asociația profesională și în special asociația lucrătorilor salariați e de origine mult mai veche. Sindicatele nu-și au obârșia în mișcarea asociaționistă dela începutul veacului trecut, ci în *compagnonagele* evului mediu, pe care Marea revoluție le-a găsit în ființă, care au rezistat, și au funcționat cu toate legile riguroase ale Constituantei contra lor, și cari au trăit în Franța, până după jumătatea veacului al XIX-lea, dispărând în chip natural ca ne mai având niciun rost social și cedând locul sindicatelor muncitorești, întemeiate de același element,

cu aceleași scopuri economice, sociale și politice, însă numai adaptate nouilor împrejurări.

Toate formele de asociații muncitorești, cari au luat succesiv ființă: companionajul, societățile de ajutor mutual, cooperativele de producție, sindicalismul au ca bază aceiași idee: *fraternitatea muncitorească*, care de veacuri luminează mintea și inima acelor cari au cunoscut toată suferința pământului acesta. Sindicalismul este un nou aspect al unui organism social francez, care din cele mai vechi timpuri a avut aceleași scopuri, aceleași metode de luptă, aceleași principii călăuzitoare.

Când meșterii meseriași patroni pentru a împuțina numărul concurenților, au început a pune piedici și greutatea din ce în ce mai mari, lucrătorilor doritori să capete titlul de maestru și dreptul de a deschide atelier, aceștia s'au asociat în companii care să le dea protecția pe care nu o mai găseau în corporațiile de meseriași, conduse exclusiv de maestri-patroni. ¹⁾ Cele dintâi asociații de acest fel se semnalează în Franța, încă din veacul al XV-lea. Legea din 2—17 Mart 1791 care desființa asociația *în general*, nu a putut să aibă nici o influență asupra vieții lor, companionii rămânând mai departe solidari și credincioși „datoriilor” lor, și adunându-se în „adunări pașnice” permise de legea din 21 Aug. 1790. Legea lui *Le Chapelier* (din 14 Iunie 1791) votată special contra lor, însă nu le-a putut împiedica. *Companionajul* a rezistat legii și a învins. Dacă nu au avut organizații statutare, lucrătorii s'au adunat totdeauna, s'au asociat, pentru a discuta interesele lor colective, și a lua împreună hotărâri de grevă, împotrivire, cu putere, luptă. Din descrierea lui *Le Chapelier* din ședința din 14 Iunie 1791 a Constituantei recunoaștem în *Companionajul* acelor timpuri, sindicalismul de astăzi în organizarea și tactica sa, asociația sindicală, contractul colectiv de muncă, constrângerile sindicale contra lucrătorilor independenți, violența și chiar greva generală ¹⁾

Invențiile, mașinismul, noile metode de lucru au schimbat viața și împrejurările industriale. *Companionajul* în luptă cu corporațiile, cu micii patroni, în jurul atelierelor mici

¹⁾ *Sauzet Revue d'Economie Politique*, Paris, 1892; *Roger Picard. Les Cahiers de 1789 et les Classes ouvrières*. Paris, 1910 pg. 71.

¹⁾ *Levasseur Histoire des classes ouvrières avant 1789*, vol. I. pg. 572 și 603.

¹⁾ *Maxim Leroy Syndicats et services publics*. Paris, 1909 pg. 7—8.

¹⁾ *Jean Iack Rousseau. Contrat social* II, III.

și a micului comerț, intolerante și cu orizont strâmt, nu mai corespundeau timpului. Despărțite până târziu prin rituri și tradiții religioase și mistice, în toată prima jumătate a veacului al XIX-lea au căutat, să se federalizeze, să înlăture ceea ce li putea despărți și să creeze organizații muncitorești puternice. Paralel cu companionajul, lucrătorii tineri au ridicat pe aceleași principii o clădire nouă: sindicalismul. Bătrânii, foștii companioniști, nu mai aveau aer în casa lor, și după oarecare plângeri contra „noului dușman”, căruia îi recunoșteau însă ascendenții, au intrat să întărească și ei clădirea cea nouă, căreia îi trebuia și un nume nou și o viață nouă.²⁾

Din aceste scurte considerații se poate vedea că în Franța sindicalismul, ca *asociație profesională de lucrători*, este foarte vechiu. El nu datează dela Marea revoluție, și cu atât mai puțin dela Bergson și Sorel. Mai mult, sindicalismul este o floare franceză, și latină, fiind încă pe timpul imperiului roman, găsim asociații muncitorești, coaliții de salariați, cu aceleași principii, scopuri și metod de luptă. Sindicalismul nu e de origină semitică și asiatică, fiindcă caracterul său mutualist, umanitarist, colectivist și religios este de aceeași factură cu creștinismul pe care d. Duguit îl opune asiaticismului. Sindicalismul este născut din iubirea de aproape, din suferința comună, din cooperarea în scopul unui trai mai bun, unei vieți mai omenești, unei înălțări sufletești și intelectuale a păturii celei mai muncitoare, și mai chinuite.

Legătura care se face între Bergson și Sorel (care nu e semit) este o legătură intelectuală care nu are nicio atingere cu sindicalismul muncitoresc născut dintr'o necesitate economică și socială, nu are nicio legătură cu sindicalismul, mai vechiu, mult mai vechiu decât acești gânditori, și care ar fi existat chiar dacă Bergson și Sorel nu s'ar fi născut. Cât privește acțiunea lui Lenin (care și el nu e semit, dar e „asiatic” fiindcă e slav¹⁾), ea nu are nicio legătură cu sindicalismul, urmărit, persecutat, distrus în Rusia

și în alte țări de către comuniști. Sovietelele nici nu vor să audă de sindicate. În Rusia asociațiile muncitorești nu mai au nici un rol și sunt suspectate și împiedicate în funcționarea lor ca și în oricare stat burghez. Și nici nu ar putea fi altfel: în Rusia, Statul e patronul, cum ar putea el îngădui acțiunea sindicală, care e o asociație de apărare a muncitorilor față de patron. Li se spune chiar cu ironie muncitorilor, cari nu au astăzi acolo o viață mai bună ca ieri pe timpul țarismului, că toate revendicările lor sunt satisfăcute: Statul e condus de sovietele de muncitori, Statul este patronul, deci muncitorii sunt patronii lor singuri. Și deci contra cui s-ar ridica ei cu noi pretenții? De altfel, e cunoscută campania dusă în toate țările contra sindicatelor muncitorești, contra internaționalei sindicale dela Amsterdam. Este cunoscută acțiunea sindicatelor „unitare” — comuniste — și noua tendință de unificare cu sindicatele afiliate la Amsterdam, pentru a le distruge. Comunismul nu vrea organizare sindicală, vrea dezordine, vrea nemulțumire, vrea revoluție, vrea anarhie.

Clasa muncitoare nu a grefat nimic pe ideea sindicală. Ideea despre care vorbește dl *Duguit*, este posterioară sindicalismului muncitoresc practic, și doctrinei sale. Iar „teoriile false” se pot identifica în mișcările muncitorești din toate timpurile.

Chestiunea asociației profesionale, chestiunea breslelor e o chestiune veche. Dacă asociația profesională astăzi poate face obiectul unui plan teoretic de construcție socială, dacă chiar, ca armătură juridică a claselor sociale, va fi baza organizării societății viitoare,¹⁾ asociația profesională a fost creată, din cele mai vechi timpuri de nevoia apărării intereselor de clasă, de nevoia construirii unui puternic instrument care să servească în lupta de clasă, și a servit totdeauna pentru realizarea revendicărilor de clasă fie ele economice, sociale sau politice.

În lumea socială, în viața practică, în realitatea socială asociația profesională și-a păstrat acest caracter, singurul care îi dă viață, putere și isbândă.

refractor culturii europene. Astăzi savanții francezi își aduc aminte de «asiaticismul slavilor» descoperit de nemți. De ce această schimbare? Se vede că s'a produs schimbare și în Germania.

¹⁾ E. Antonelli La démocratie sociale devant les idées présentes. Paris, 1911, pg. 35—26.

Muncitorii au fost totdeauna revoluționari, fiindcă nu au fost niciodată mulțumiți cu soarta care li sa rezervat în societate. Revoluție nu înseamnă totdeauna violență. Răsturnarea unei ordine trecute e o revoluție. Această răsturnare poate fi obținută prin zdruncinarea temelilor societății pe calea convingerii și câștigării câtor mai mulți. Poate fi obținută prin violența amenințătoare. Poate fi obținută prin violența distrugătoare. Primele două căi sunt în puterea oamenilor, a treia în puterea împrejurărilor. Sindicalismul, ca forță organizată, nu poate urmări decât sau întâia cale: Sindicalismul reformist — în Franța condus de d. *Keufer*, secretarul general al Federației Cărții — sau a doua cale: Sindicalismul revoluționar de doctrină socialistă.

D. *Duguit* nu vorbește de Sindicalismul reformist, care are o mare influență asupra mișcării muncitorești franceze, critică puternic — și de mult¹⁾ — sindicalismul revoluționar, căruia îi reproșează în chip energic cultul violenței și mitul grevei generale. Sindicalismul revoluționar însă nu e reprezentat numai de copelașii doctrinei sale, nici chiar de moțiunile explozibile votate la congrese, ci de viața sa reală, de activitatea sa practică. Sindicalismul, ce își place să-și zică revoluționar în Franța, se deosebește teoretic de cel reformist, fiindcă el nu admite posibilitatea unei îndreptări profunde a societății printr'o serie de modificări succesive, dar nu a combătut niciodată reforma în sine, nu a respins fixarea zilei de muncă la 8 ore, sau reglementarea condițiilor de muncă, sau organizarea asigurărilor muncitorești.²⁾ Cultul violenței este mai mult apanajul teoriei, iar greva generală pe care ani de-a rândul conducătorii au prezentat-o și o vor prezenta muncitorimii ca adevăratul mijloc de răsturnare a societății, prin nereușita ei și prin neaprobarea ei generală, rămâne și pe mai departe ultimul instrument revoluționar al muncitorimii, și prin aceasta foarte îndepărtat.

Dar și așa, revoluționarismul clasei muncitoare nu este de astăzi, din timpurile cele mai vechi, și la începutul veacului al XIX-lea foarte frecvent, mișcările muncitorești greviste au fost întovărășite de violență, de oprirea cu forța a celorlalți munci-

¹⁾ Leon Duguit. Le droit social, le droit individuel et la transformation de l'Etat Paris, 1911, pg. 108—110.

²⁾ Paul Louis, op. cit pg. 270.

tori de a intra în lucru, de sabotaj,³⁾ și chiar de masacre. Violentă deci a fost, în trecut și pentru a se produce nu a fost nevoie nici de doctrină, nici de Sorel, nici de „sindicalism revoluționar.“

Din toate timpurile, s'a manifestat dorința constantă a muncitorimei — și am putea adăuga legitimă — de a stăpâni mijloacele de muncă.¹⁾ Această dorință a născut revolta contra patronilor exploatare și lupta de clasă. Ea a fost și va fi fermentul revoluției sociale.

Astăzi, mai mult ca altă dată, muncitorii au luat cunoștință de forța lor, sunt mai liniștiți și mai siguri de izbânda cauzei lor. Astăzi muncitorii sunt mai realști, mai puțin utopici, și sunt mai cu persistentă în urmărirea scopurilor lor. Dacă patronii ar aprecia la adevărata valoare interesul capitalului de a duce o politică de înțelegere cu muncitorimea organizată, și dacă ar prețui cum se cuvine dreptul și puterea sindicatelor muncitorești, raporturile între muncă și capital, s'ar schimba și nu ar mai fi loc de violențe. În Franța însă, multă vreme patronii au crezut că e spre folosul lor să nu recunoască existența sindicatelor și să nu dea curs unei cereri colective or cât de îndreptățite ar fi. Conflictele s'au rezolvat, în cele mai multe cazuri prin grevă, și în capul muncitorilor s'a înrădăcinat credința că „patronul nu cedează decât forței.“²⁾ Patronii singuri au silit de cele mai multe ori pe muncitorii să apuce calea violenței.

Tot astfel muncitorii nu încearcă acum să introducă în concepția sindicalistă revendicările de ordin politico-administrativ. Ei nu au deosebit niciodată ideea socială de cea politică, și chestiunea socială de cea politică. Încă înainte de revoluție, pe timpul Statelor generale se găseseră nenumărate plângeri ale muncitorimei cu brațele, care cerea participare la viața publică, și constituirea unei patrii, stări, a muncitorimei.³⁾ Muncitorimea a jucat un rol însemnat în Marea Revoluție, și și-a câștigat cea mai prețioasă revendicare din acel timp: libertatea muncii. Mai importantă încă a fost acțiunea muncitorimei în timpul Comunei (Revoluția dela 1848), când s'a manifestat ca

o clasă unitară și puternică capabilă de a lua în mâini conducerea societății.⁴⁾

Astăzi sindicalismul e întemeiat pe socialism, dar la începutul secolului al XIX-lea era la fel. Idealul muncitoresc și al organizațiilor muncitorești, era un ideal comunist. Și aici încă o observație asupra afirmărilor d-lui Duguit. Socialismul muncitoresc nu începe cu Karl Marx, este creat de spiritul francez al sociologilor și utopiștilor sociali ai începutului secolului al XIX-lea, este creat de Fourier, Proudhon, Louis Blanc. Socialismul nu este o mișcare semitică, ci are la origine aceeași bază morală ca creștinismul, un comunism umanitarist, poate o idee asiatică însă de aceeași esență cu creștinismul.

Prin urmare, în toate timpurile, muncitorimea solidară și asociată a fost atentă la interesele ei politice și administrative. Față de sindicalism acest fapt nici nu vine în contradicție cu ideea fundamentală a acestui instrument social. Sindicalismul organizează clasele pentru ca în diviziunea muncii sociale, ele să alcătuiască structura unei noi societăți, unui nou Stat, astfel ca fiecare să aibă locul și dreptul care i se cuvine în societate. Sindicalismul muncitoresc organizează clasa muncitoare pentru realizarea revendicărilor lor economice, sociale și politice. Dacă societatea merge în chip fatal la socialism, după cum spun teoreticienii lui, atunci trecerea puterii politice în mâinile clasei muncitorimei este neîndoiosă, și lupta muncitorimei în acest scop este justificată. Dacă societatea nu merge la socialism, atunci muncitorimea nu va putea veni la putere, decât în proporția indicată de sindicalismul integral, potrivit valorii și forței ei în societate. Revendicările politice și lupta muncitorimei pentru realizarea lor, nu poate îngriji pe nimeni.

În sfârșit, muncitorimea nu a grefat astăzi pe doctrina sa sindicală credințe mistice și religioase. Mitul grevei generale nu ține comparația cu mitul dumnezeirii lui Isus Hristos, care a regenerat lumea veche, după cum ar voi teoreticienii sindicalismului revoluționar.¹⁾

Cu toate aceste masele muncitorești totdeauna în organizarea lor au fost pradă credințelor mistice și re-

ligiei. Corporațiile romane aveau fiecare câte un zeu protector, tot astfel și corporațiile creștine ale evului mediu, câte un sfânt patron, căruia îi ridicau altare și îi serbau cu mare pompă onomastica. Mai mult ca oricare, asociația veche muncitorească, a companionajului, din care s-a născut sindicalismul de astăzi, a fost mai stăpâniată ca oricare alta de credințe mistice și religioase. Companionajele erau împărțite în trei rituri sau „datorii“ (*devoirs*) cu nume neînțelese și de legendă: *Copiii lui Solomon*, *copiii măistrului Jacob*, *copiii tatălui Subis*, în legătură cu biblia, templul lui Solomon, și măiestria zidăriei din Ierusalim. Și originea și legendele lor pierzându-se în noaptea evului mediu, aveau rituri misterioase la intrarea în asociație, la recunoașterea și conducere. Prin origine și tradiții, companionajul era o instituție profund religioasă, chiar catolică.¹⁾ Așa e sufletul muncitorului, care a căutat totdeauna un sprijin spiritual pentru a putea să-și îndure viața grea pe care i-a dat-o societatea. Este de mirare dacă și în sindicalismul muncitoresc de astăzi s-ar găsi urme mistice și religioase? Dar asta înseamnă că muncitorii au grefat vre-o teorie falsă pe sindicalismul doctrinarilor care vor să întemeieze noua societate pe un sindicalism integral, dar se pare mecanic, lipsit de viață și de vlagă?

În sindicalismul muncitoresc trebuie să vedem cea mai superioară formă a asociației muncitorești. Organizarea sindicală liniștește și canalizează forța gregară, tumultuoasă și brutală a coaliției muncitorești. Prin sindicalism se creiază o forță muncitorească de răspundere care să poată stabili cu organizația patronală condițiuni pașnice și multumitoare de lucru. Prin sindicalism se înlătură anarhia în societate și se asigură dreptatea socială. A împiedica dezvoltarea acestei forțe sociale este o crimă față de societate, fiindcă pe această cale se îndepărtează pacea, propășirea și dreptatea socială.

N. Ghirulea

¹⁾ Martin Saint-Léon. *Le compagnonnage* Paris, 1901. pg. 207 - 223, 325 - 335.

JOAN VLAD

FABRICĂ de UNT și BRÂNZE-
TURI DEPOZIT de VINURI
și SLĂNINĂ - CLUJ

Plaza M. Viteazul 40. Tel. 9-20.

³⁾ Et Martin Saint-Leon. *Syndicalisme ouvrier et syndicalisme agricole*. Paris. 1920. pg. 47.

¹⁾ Maxime Leroy: op. cit. pg. 38.

²⁾ Et, Martin Saint-Leon op. cit. pg. 60.

³⁾ Roger Picard. op. cit. pg. 44-46.

⁴⁾ Proudhon. *La capacité politique de la classe ouvrière* Paris, 1865. pg. 21.

¹⁾ G. Sorel. *La grève générale prolétarienne* („Mouvement socialiste“, 1906, pg. 256.)

UTOPIE ȘI UTOPIȘTI

Statul lui Bellamy.

CAPITOLUL VI¹.

West: Până acum a ne-ați lămurit numai asupra capitalismului, dar nu asupra rezolvirii chestiei uvriere. După ce națiunea a preluat conducerea fabricelor, mașinilor, căilor ferate, agriculturii, mineritului și peste tot a întregului capital, a mai rămas totuși în picioare chestia uvrieră. Cu preluarea problemelor capitalismului, națiunea a preluat și greutățile poziției capitalismului.

Dr. Leete: În momentul, când națiunea a preluat problemele capitalismului, au încetat de sine greutățile chestiei uvriere. Organizația națională a muncii sub o singură conducere fu deslegarea completă a problemei muncitorești. Toți cetățenii au devenit muncitori, cari s'au repartizat conform trebuințelor industriei.

West: Cu alte cuvinte, d-voastră ați aplicat pur și simplu obligativitatea serviciului militar, cum era pe timpul meu, asupra chestiei uvriere.

— Da, răspunse *Dr. Leete*. Poporul fu obișnuit cu ideea, că tot cetățeanul sănătos e dator să ia parte la apărarea generală. În același mod se deprinse și cu ideea că e dator să lucreze pentru binele lui și binele public. Organizația travaliului nu fu însă posibilă cât timp întreprinderile erau repartizate între sute și mii de capitaliști, dar ea a urmat de sine, când întreprinderile s-au concentrat sub o singură conducere.

West: Durează obligativitatea de serviciu toată viața?

Dr. Leete: Ba nu. Ea începe mai târziu și se termină mai curând ca durată mijlocie a perioadei de lucru pe timpul d-tale. Uzinele d-voastră erau pline de copii și bătrâni. La noi, tinerețea e socotită ca perioadă de educație. Iar mai târziu, perioada maturității încheiate, când puterile încep a scădea, e menită liniștei și și recreației plăcute. Timpul de serviciu uvrier durează douăzeci și patru de ani. Începe la finea cursului de educație la etatea de 25 ani și se termină la 45 ani. În cazuri de trebuințe extraordinare se pot mobiliza și cetățenii dela 45 la 54 de ani. Dar în realitate, mobilizări de aceste aproape nu se întâmplă. Cincisprezece Octombrie este la noi ziua de recrutare. În ziua aceasta se alege muncitorii tineri, cari au împlinit 21 ani și se dimit, cu onoruri, muncitorii bătrâni, cari au împlinit 45 de ani. Această schimbare este la noi

marele eveniment al anului, dela care socotim toate celelalte evenimente. Este olimpiada noastră anuală.

CAPITOLUL VII.

Organizația și instrucția armatei industriale, conform trebuințelor generale și aptitudinilor fiecărui „recrut“. *Fiecare la locul său.*

West: Greutatea principală se ivește după recrutarea armatei industriale, căci aici se termină analogia cu armata de războiu. Soldații de odinioară aveau același lucru, foarte simplu: să se exerciteze în manuirea armelor, în marșuri și să stea de gardă. Dar armată uvrieră trebuie să învețe și să îndeplinească vr'o treisute de lucrări și profesii. Unde e talentul administrativ, care să atace problema și să decidă prudent, pentru fiecare membru al armatei industriale, ocupațiunea potrivită?

Dr. Leete: Administrația nu are să decidă nimic în acest punct. Ci fiecare membru, își alege el însuș, după aptitudinile sale, sferă de ocupație. Ca recrut tânăr, fiecare ajunge învățacel, timp de trei ani de zile. În acest timp el are să se deprindă ca lucrător comun, la orice lucru. De această învățătură nu se poate dispensa nimeni. Indivizii cei mai tâmpiți rămân mai departe ca lucrători ordinari. Cei mai isteți trec și învață două-trei specialități, după înclinare și aptitudini, apoi se repartizează definitiv la profesiunea lor agreată. Învață 2—3 specialități cu prevedere la viitor. Se poate întâmpla, ca prin invenții și descoperiri nouă să se realizeze mari progrese, încât noul lucrător să nu poată ține pas cu timpul. În acest caz, i-se permite să treacă la altă specialitate, din cele învățate. Se mai poate întâmpla, ca alte specialități să reclame mai mulți lucrători, decum au pentru moment. În acest caz, iarăș se permite noului lucrător, să treacă la una din acele specialități, dacă le pricepe.

Tot astfel, un lucrător se poate cere să treacă în altă parte a țării. Cererea se admite, dacă nu se face din capriciu și se admite necondiționat, dacă permutarea e reclamată de starea sanitară a lucrătorului.

West: Pentru profesiunile manuale cred, că sistemul e foarte cu succes. Nu știu dacă e tot așa de

potrivit pentru profesiunile superioare, în cari oamenii lucrează cu capul, pentru națiune, iar nu cu mâna. Fără lucru intelectual nu cred să aveți succese depline. Cum se selecționează acești oameni, din mulțimea „recruților“ și a lucrătorilor manuali? Cred că aplicați un proces foarte fin de cernere.

— Adevărat, zise *Leete*. Aici e necesară examinarea cea mai minuțioasă și de aceea lăsăm în voia fiecăruia să lucreze cu mintea ori cu mâna. La finea celor trei ani de pregătire trebuie să se decidă pentru o carieră sau alta, pentru știință, ori industrie. Dacă s'a decis pentru știință, el are să mai urmeze 6 ani la școale speciale de tehnică, medicină, plastică, pictură, muzică, artă dramatică ori alte studii superioare.

West: Nu sunt suprapopulate aceste școale de tineri, cari vreau să să sustragă dela profesiunile industriale?

Dr. Leete: De loc. Condițiile de salarizare nu sunt ca pe timpul d-tale. Lucrătorii din categoriile intelectuale cu nimic nu primesc mai multe beneficii, decât profesioniștii industriali. Fiecare primește în natură ceace îi trebuie, și un filosof nu poate consuma mai mult, decât un lucrător din fabrică. Iată de ce nimeni nu râvnește la cariere intelectuale, decât cei ce voesc să trăiască cu spiritul în aceste ocupații și indirect să facă și servicii societății în birourile de conducere, ca profesori, medici, ziariști etc.

CAPITOLUL VIII.

Plimbări și observații, ce *West* le face în Bostonul cel nou.

CAPITOLUL IX.

Despre dispăriția banilor și a băncilor. În locul miilor de producători individuali, independenți, se statornici un singur producător: națiunea. Miile de fabricanți și industriași independenți, cari produceau bunurile necesare vieții și confortului, reclamau un schimb nesfârșit, între producători și consumatori, ca aceștia să se provadă cu de toate. Acest schimb constituia negoțul, comerțul și banul era mijlocul general de schimb. Dar îndată ce națiunea deveni unica producătoare a tuturor bunurilor economice: a încetat vânzarea și cumpărarea de mărfuri, a încetat rolul mijlocului de schimb, care fu banul. În locul negoțului s'a inaugurat un sistem de distribuție directă din magazinele naționale de mărfuri, de cari se aflau în toate părțile. Tot natul se aprovizionează

¹ Două articole anterioare au apărut în „Revista Economica“ din 22 Martie și 3 Maiu 1919.

din această unică sursă, cu toate bunurile, de cari are trebuință. La începutul anului se deschidă un *credit* pentru fiecare cetățean și se eliberează fiecăruia un *bilet* corespunzător, cu care va avea peste întreg anul să-și preia lucrurile necesare din magazinele naționale. Nu e nici un rost să se facă nici economii, nici abusuri, nici furturi, căci organizația socială se îngrijește de om începând dela naștere până la moarte. De ce să preia cineva mai multe bunuri, decât poate consuma? când nici nu le poate vinde, nici nu se află cine să le cumpere.

CAPITOLUL X.

În fiecare circumscripție se află câte-un stabiliment central de aprovizionare cu mărfuri. În aceste se depozitează produsele agricole și toate produsele industriei.

CAPITOLUL XI.

Toată locuința e legată prin telefon cu sala de concerte, muzica fiind un mijloc de educație, iar nu numai de distracție.

CAPITOLUL XII.

Organizarea armatei industriale. Se pune mare stăruință pentru a afla aptitudinea firească a fiecăruia și a-l angaja la o activitate conformă cu aptitudinea sa.

CAPITOLUL XIII.

Comerțul internațional se face cu excluderea banilor, prin un sistem de contabilitate și compensație.

CAPITOLUL XIV.

Masa o iau împreună mai multe familii. Nu se perde timp și energie cu gătitul mâncărilor în toată casa.

CAPITOLUL XV—XVI.

Despre biblioteci, cărți, presă și publiciști.

CAPITOLUL XVII.

Organizarea producției conform consumației. Statistica consumației.

CAPITOLUL XVIII.

Activitatea veteranilor, adică a celor trecuți de 45 ani.

Nu munca noastră pentru traiul zilnic și fizic, ci activitatea mai înaltă și mai cuprinzătoare, la care ne putem dedica după îndeplinirea lucrului nostru de toate zilele — este scopul principal al existenței noastre.

CAPITOLUL XIX.

S'a schimbat tot sistemul corecțional. Nu mai există închisori. Toate cazurile de infracțiuni ataviste se tratează în spitaturi.

În secolul XIX nouăzecișinouă procente din mormanul legilor se referiau la delimitarea și ocrotirea proprietății private și a raporturilor dintre vânzători și cumpărători. Astăzi nu mai există motive de legiuire exagerate. Pe timpul d-tale, zice doctorul Leete cătră West, — societatea se asemăna cu o piramidă așezată cu creștetul în jos. Cea mai mică oscilare o amenința cu prăbușire, încât nu se putea susține în echilibru, decât cu un sistem rafinat de propte și contraforturi și frânghii în forma numeroaselor legi și dispoziții. Un congres general și patruzeci de parlamente singuraticе, fabricând la douăzeci mii de legi anual, nu erau în stare să producă propte, în locul celor ce se rupeau în toate clipele, când se deplasa greutatea, ce le apăsa. Astăzi societatea e așezată cu baza în jos și nu mai are trebuință de razimuri artificiale.

CAPITOLUL XX.

Vizită și reamintiri din camera suterană, unde adormise West.

CAPITOLUL XXI.

Educația, învățământul inferior și superior, în comparație cu al nostru.

CAPITOLUL XXII.

West: De ce e mai bogată națiunea în sistemul nou decât în vechime?

Dr. Leete? Nu mai avem datorii imperiale, datorii de Stat, datorii provinciale și urbane, după cari să plătim dobânzi peste dobânzi. Nu mai avem bugete pentru marina de războiu și armată. Nu mai plătim impozite, pentru a căror încasare să fie necesară o armată întreagă de funcționari. Tot personalul nostru de magistrați, polițiști, funcționari executivi, gardiani de închisori etc. e foarte redus. Nu mai avem infractori și pungași, cari să fure averea altora sau mai corect a societății. Procentul celor infirmi, incapabili de lucru, a scăzut la o fracțiune minimală a populației, fiind condițiile de traiu avantajoase și igienice. Prin eliminarea banilor și a operațiilor financiare, prin introducerea bucătăriilor și spălătoriilor centrale, prin distribuirea directă a mărfurilor — se economisesc energii imense. Organizația națională a producției le pune vârf la toate. Prin această organizare se utilizează, în modul cel mai economic, energia omului și a mașinelor. Prin ea s'au înlăturat crizele, boicotările, concurențele neloiale, supraproducțiile, jocul aleatoric al cererii și ofertei, relațiile

începeau și se terminau cu eul însuș — era o întrebare dezasperantă, penibilă, totdeauna repetată. Indată ce se puneă însă din punct de vedere frățesc, iar nu individual: „Ce vom mânca? Ce vom bea? Cu ce ne vom îmbrăca? atunci dispăru greutatea“.

„Mizeria și sclăvia au fost, pentru glasul omenirii, rezultatul încercării de a rezolva problema întreținerii vieții din punct de vedere individualist. Indată ce națiunea a devenit singurul capitalist și întreprinzător, s'a ivit nu numai abundența în locul lipsei, ci a dispărut orice urmă de robie de pe pământ. Sclăvia fu distrusă. Mijloacele vieții nu s'au mai dat ca de pomeană din partea bărbaților la femei, din partea întreprinzătorilor la lucrători, din partea bogaților la săraci, ci se distribuie din proviziile comune, ca la masa părintelui, între copii. A devenit imposibil ca un om să mai exploateze pe semenii săi. Respectarea lor era singura exploatare. În raporturile reciproce ale oamenilor nu mai era nici aroganță, nici servilism. Pentru prima-oră, dela creațiune, omul stătea drept înaintea lui D-zeu. Groaza de mizerie și pofa de câștig au dispărut, când s'a asigurat fiecăruia întregul cum s'a prefăcut radical societatea. „Ameliorarea corporală, spirituală și morală a omenirii s'a recunoscut ca un scop înalt, demn de eforturile și sacrificiile cele mai mari. Noi credem, că pentru întâia-oră omenirea a început să se realizeze idealul lui D-zeu și toată generația viitoare va face un pas înainte“.

„Dacă ne întrebăm, ce ar trebui să așteptăm, dacă vor trece nenumărate generații? Răspund: calea se deschide departe înaintea noastră, dar capătul i-se perde în lumină. Căci îndoita este întoarcerea omului la D-zeu „ocrotitorul nostru“. Singuraticul se întoarce la el pe calea morții, iar specia se întoarce la el prin desăvârșirea evoluției, în care enigma nucleară se desvoaltă pe deplin.

„D-voastră cunoașteți istoria ultimei și celei mai mari și mai nesângeroase revoluții. În intervalul unei generații, oamenii au rupt cu tradițiile sociale și obiceiurile barbare, inaugurând o ordine socială, mai demnă de ființele omenești și raționale. Ei au abandonat obiceiurile jefuitoare, au conclucrat armonice și în bună înțelegere, au inventat știința de a deveni bogați și fericiți. „Ce voui mânca? Ce voui bea? Cu ce mă voui îmbrăca? — o problemă, care

de credit și alte nevoi, cari producneau atâtea svârcoliri și dezastre pe timpul d-tale.

CAPITOLUL XXIII.

Fără importanță.

CAPITOLUL XXIV.

Partidul național, care a naționalizat industriile.

CAPITOLUL XXV.

Femeile încă fac parte din armata industrială, fiind libere de orice griji gospodărești. Dacă au copii, timpul de lucru li-se poate reduce la 15—10—4 ani. Dacă nu au copii, lucrează timpul întreg de 24 ani. Organizația lor e specială și pentru industriei speciale, conforme naturii și aptitudinilor femeiești.

Căsătoriile, întemeiate exclusiv pe iubire, neexistând factorul economic, care să „întraurească fruntea celui nebun” și-au manifestat încurând efectele fericite asupra generațiilor următoare. Calitățile bune s'au perpetuat, cele rele s'au atenuat și eliminat.

Oamenii necăsătoriți au devenit corbi albi.

CAPITOLUL XXVI.

Calendarul societății, celei nouă. Biserica e independentă de Stat. Predica preotului Barton despre ținare copioasă și s'a făcut imposibilă acumularea de averi. Au dispărut mecenajii, au dispărut cerșitorii. Dreptatea nu a mai dat loc marinimei. Cele zece porunci s'au învechit într'o lume, unde nu mai era ispita de a fura, nici ocazii de a minți, de a învidia. Vechiul vis al oamenilor despre egalitate, libertate, fraternitate s'a împlinit.

„Precum în societatea veche indivizii marinișoși, drepti și milostivi suferiau neajunsuri — tocmai în urma acestor calități — în societatea nouă: cei tari la inimă, lacomi și egoiști ajung în contradicție cu lumea, când condițiile de viață nu mai ținesc la desvoltarea însușirilor animalice din firea omenească. Inclinațiile rele se ofilesc ca bureții de pivniță în bătaia soarelui. Incurând s'a dovedit, ceea ce preoții și filosofii lumii vechi nu puteau crede — că oamenii în direcția și constituția lor firească sunt mărinimoși, iar nu egoiști, milostivi iar nu cruzi, simpatici iar nu aroganți, evlavioși în năzuințele lor iar nu caricaturi ticăloase.

CAPITOLUL XXVII.

Fără importanță.

CAPITOLUL XXVIII.

West adoarme și are un vis greu, un coșmar. În timp de o oră ori

doă retrăește viața din 1887 cu toate grozăviile ei. El vede și simte ironia afacerilor, nebuțiile economice ale epocii noastre. Astăzi suntem organizați (militărește) numai pentru distrugere și omor. De ce nu se organizează societatea în vederea producerii?

Deșteptarea fericită în anul 2000 din infernul svârcolirilor stupide ale epocii noastre.

*

Am stăruit ceva mai mult asupra utopiei lui Bellamy, fiindcă o consider, ca cea mai logică, cea mai perfectă dintre toate. Traduce în faptă imperativul energetic, Statul visat de Bellamy nu e o minusculă insulă solitară, ca alui Morus, ori vr'o regiune ascunsă de lume, ca alui Hertzka, ci republica Statelor-Unite, din America de nord, cu patruzecimilioane de locuitori.

Gavril Todici

ROLUL TEATRULUI IN SOCIETATE

Un învățat al nostru, reamintind atât de cunoscuta înăpădere a noastră față de civilizația Europei, ne compara cu nește șchiopi. Vitregia vremilor ne a aruncat dela înălțimele pe cari ne bucuram de lumină; în prăpastia evului mediu ne-am rupt un picior. De atunci tot alergăm după Europa fără s'o mai putem prinde. Apucăm doar câte un ciolan de civilizație, pe care ni-l aruncă în dărnicia ei.

La comparația aceasta mă gândeam răsfoind câteva cărți și reviste, cari vorbeau de influența pe care o are teatrul în educația socială; despre ceea ce s'a făcut în Franța, Germania, Belgia și în deosebi în Statele-Unite în această privință; despre importanța pe care o dau acele state instinctului dramatic în în educația caracterelor.

Dintre toate genurile artei cel dramatic ne prezintă mai integral personalitatea omului. În dramă se luptă om cu om, om cu societate, ori ca natură, cu sentimentul, inteligența și voința sa. Drama ne pune în fața noastră fapta omenească; omul părtaş, la acțiune cu întreaga lui ființă. Și e știut, că cea mai mare influința asupra educației caracterelor o are fapta. Ea se adresează întregului caracter, pe când morala închisă în formule seci, trăite de alții în alte vremuri, se adresează numai judecății; la nu este și un impuls pentru o acțiune binecuvântată.

În societățile omenești sunt acumulate instincte, pe cari dacă le canalizăm într'o direcție sănătoasă pot deveni stimulente de mari fapte. Dramaturgul prinde esența frământărilor unei societăți, ale unei nații, sau ale umanității întregi și le obiectivează în arta sa astfel că spectatorul poate prinde conștiința de esența frământărilor sufletului omenească. În sufletul spectatorului dorm neîntrebuințate și neselectionate forțele sale creatoare; artistul scoate la

suprafață aceste forțe, arată prin eroii săi ceea ce pot ele face dacă sunt bine sau rău întrebuințate și astfel îmbogățește capitalul conștiinței spectatorului. Nu trebuie însă, să se creadă că cerem dramaturgului să țină discursuri morale spectatorului; el trebuie să fie în primul rând artist, să creeze personalității omenești, în acțiune, căci numai atunci poate să miște sentimentul, să îmbogățească inteligența și să determine voința.

Dar drama nu are această influență binecuvântată numai asupra omului matur; ea este arta care are mai mere înrăuire asupra copilului. Instinctul dramatic este între primele pe care le observăm la copil. Abia începe să se miște și îndată însuflețește lucrurile din jurul lui, se luptă cu ele, se înduioșează de suferințele pe cari și le închipue că le au. Acest instinct dramatic alții*) îl cultivă prin teatre pentru copii, în cari copiii însiși, sau artiștii, joacă piese cu subiecte din viața lor sau din lumea care le frământă mai mult imaginația. Copilul vede astfel în fața lui fapta însăși, dacă joacă însuși, își cunoaște puterile sufletești în acțiune și astfel devine om cu mai multe posibilități de creație, mai capabil de luptă.

*

Intorcându-ne privirea spre noi, trebuie să constatăm că șchiopătăm încă în această privință. Nu avem o societate cu gust de teatru și nu avem nici opere, isvorâte din frământările noastre, cu cari să-i trezim și să-i alimentăm acest gust. Cele câteva excepții sunt așa de rare încât nu ne pot satisface nici pe de departe. O educație dramatică nu ne-am putut face. În orașele noastre (vorbim în primul rând de orașele

*) Cât de mult s'a făcut în această privință în Statele Unite a arătat d. Virgil Bărbat în câteva articole din „Infrățirea”, din 13, 14 și 15 Oct., 1921

TINERETUL INTELECTUAL IN SOCIETATEA DE AZI

ardelene) ne-am delectat cu piese jucate de diletanți, atât de departe de adevărata artă. Dacă uneori scăpa peste graniță câte o trupă de artiști adevărați, le sorbiam arta cu toate puterile noastre. Dar astfel de sărbători aveam rar. „Conștiința dramatică” — dacă se poate numi astfel — adormia iarăși, sau se alimenta sărăcăcios cu lectură, sau cu jocul diletanților. Neavând publicul, conștient de valoarea acestei arte, e foarte explicabilă și lipsa operelor dramatice. Ardelenii au dat poezi într'adevăr mari, n'au dat însă nici un autor dramatic mai de seamă! Și fapte și figuri demne de atenția unui artist, am avut destule pe pământul acestui colț de țară. Dacă n'am aminti decât figura tragică a marelui Avram Iancu, eroul care simbolizează clasic aspirațiunile și luptele trecutului nostru, și ar fi destul. Nu s'a găsit artistul care să-i prindă tragica figura în formele nepăritoare ale artei, pentru a mișca generațiile de azi și de mâine.

Nu trebuie să ne mirăm, prin urmare de indiferența publicului nostru și de lipsa producției dramatice. Nu trebuie să rămânem însă indiferenți față de capitalul dramatic care zace neîntrebuințat și neselectat în masele noastre românești. Trebuie să fim atenți la direcțiile pe care le vom da gustului embrionar al acestui public. Nu-i vom da piese cari îi murdăresc sufletul, cari trezesc instincte ordnare, fără să contribuie cu nimic la dezvoltarea gustului său artistic. Vom alege piese cari se vor potrivi personalității lui sociale și naționale. Iar dacă îi vom da piese de valoare etern omenască, îl vom pregăti pentru gustarea lor prin conferințe și prin presă. Nu vom mai asista astfel la spectacolele de o revoltătoare indiferență ale lui Shakespeare sau Ibsen, de ex; vom avea un public care va cere astfel de reprezentări și nu unul care va durmi la premiera lor, iar la a doua reprezentare va lăsa sala goală. Comitetele de lectură sunt datoare să supravegheze cu cel mai mare interes alegerea pieselor și să însărcineze conferențieri — plătiți dacă nu se poate altfel — pentru explicare celor de o valoare universală; iar presa va da mai multă atențiune cronicii dramatice.

Educatorii societății: profesori, ziaristi, artiști, trebuie să-și dea seama de marele rol pe care îl are teatrul în formarea „societății de mâine”, ne vom cu toți o dorim conștientă, capabilă de mari fapte. Ion Breazu

De câte ori caut să adăncesc rostul tineretului intelectual în viața popoului nostru, de atâtea ori „mă nalt” cu gândul pe scara timpului apus” și mă opresc la faptele generației de cultură din anii 1848—49. Iată cum se termina darea de seamă a activității Comitetului Soc. Studenților Români din Paris pe anii 48—49. „Credem că Românii au început a simți poziția lor și mărirea la care pot ajunge de se vor grăbi a pași cu inimă către lumină . . .

„Rămâne la junime a se prepara cu inimă la misiunea, la care este chemată și a nu uita că această misiune a ei este numai morală și intelectuală; că ea trebuie să caute a deștepta, a realța marele suflet al României, vărsând într'ânsul lumina care va face a cunoaște legea datorinței, legea dreptății și iubirea această aripă a inimilor, care le apropie una de alta, le înfrățesc și le înalță spre Dumnezeu”.

Cuvinte frumoase și vrednice, cari au fost trecute ca o poruncă generației intelectuale postbelice, de aceia cari cu zimbetul senin al morții priveau infiriparea cetății de marmoră . . .

Se știe prea bine că fiecare generație moștenește dela predecesorii ei un patrimoniu pe care trebuie să-l desăvârșească, primește asemenea lampadafiorilor din anticitate o torță care trebuie dusă mai departe cu multă grijă să nu se stingă și pe urmă trecută în sarcina altei generații . . .

Generației noastre această torță i-a fost transmisă în împrejurări excepționale.

Testamentul generațiilor înaintașe, care cuprindea imperativele vitale ale neamului românesc fuse deschis în cursul unui războiu care a sguduit din temelii omenimea până în cele mai fine țesături ale ei. Citirea acestui lăsamânt se făcea în sgomotul asurzitor al unui dezastru, în deslănțuirea tragică a unor „forțe” și în momentul declarării unei crize universale, care este departe de a-și fi găsit și astăzi matca în care să-și rostogolească tot puhoiul mereu umflat și turbure ale nesfârșitelor ei urmări . . .

Toate aceste se petreceau în anul reformator 1914, care dacă pentru lumea politică și economică înseamnă o prăvălire a rosturilor pe cari le statornicise înțelegerea și norocul generațiilor din trecut — apoi în ordinea morală și intelectuală repercusiunile acestui nemai pomenit

cataclism, a determinat cea mai vastă și cea mai profundă frământare pe care ritmul spiritului omenesc l-a însemnat vreodată în pravilele vremii. Se distrugea o civilizație veche, se declara o criză de ideal.

Afară de marile rezultate politice și economice, afară de marile rezultate formale consemnate în tratate și înfăptuite în relațiile dintre popoare, războiul a avut și alte urmări mai puțin vizibile dar neasemuit de adânci. El a determinat în fiecare țară o primenire mai mult ori mai puțin profundă a păturilor sociale, creind noi dispoziții, noi stări de spirit și poate chiar curente. La o realitate nouă o nouă concepție de viață o știință nouă, o artă nouă și o filosofie nouă. Și în toată această frământare, cea mai vie poate din toate câte a cunoscut istoria năzuinței omenesti de până acum, se desprinde o desorientare haotică, o lipsă completă de încredere vecină cu descurajarea. Și această frământare a schimbat aspectul României de ieri. Se muncește și la noi în țară, viața clocotește mai juvenilă și mai voioasă de cât ori unde. Dar numai viața individuală. Societatea se distramă. Nu se mai cunoaște nici o normă, nici o ținută . . . Clasele noastre sociale sunt până acum simple valuri mai ample ori mai înguste, în continuă mișcare și prefacere. Punctele de reper, dansează când nu dispar de pe orizontul acestei extreme mobilități. Așa că de orientări durabile și de interese sociale permanente nu poate fi vorba.

În astfel de împrejurări fără îndoială scrutătorii de realități sociale se îndreaptă spre tineretul intelectual dela care așteaptă pornirea unui curent sănătos, purificator, capabil să răstoarne prejudecăți și să formuleze idei cari să fie motorul unei activități creatoare. Într'adevăr tineretul intelectual este cea mai sigură călăuză în cunoașterea unui neam, printrucă prin el nu numai că se anunță viitorul viitoare ci se judecă și prezentul, care l-a născut. Tineretul intelectual urmând sfatul unor încărnuți de experiențe, urmând sfatul acelor ce cunosc secretul filosofiei vieții, va ști să stabilească alvia și să canalizeze într'un mod fericit debitul de putere a națiunii și va ști să semnaleze pericolele iminente cu puterea unor imperative.

Se spune, că trăim într'o epocă a „romanticii industriale”, că „înăru-acestei epoci este lipsit de sentiment

tele predecesorilor lui", „minte lui este preocupată de formulele unei invențiuni în care el apare de vreo câteva ori, că el „reflectează la o mie de alternative și posibilități cari toate exclud ridicula mecanică a biologiei și inaugurează pentru generațiile viitoare împărțirea strictă a unei mașine",¹⁾ că are sufletul rigid.. și câte și mai câte vorbe ticluite în mod destul de ingenios din cari s'ar înțelege o complectă desinteresare a acestui tineret pentru frământările vieții de azi.

Adevărul este, că acest tineret are un suflet a cărui credință este că numai în urma unei mișcări intensive, condusă cu mult tact și pricepere, pornită dela sate și continuată la orașe ne putem aștepta la pâlpăirea unei lumini mai albastrii... Adâncirea culturii în masele popoului este o necesitate imperioasă a vremii. Analfabetismul cu toate urmările dezastruoase ca starea rea materială, inapoierea în cultură, slăbirea credinței, moralitatea viciată sunt niște probleme în deslegarea cărora tineretul intelectual de azi își poate da partea sa de colaborare. Astăzi trăim în vremea când sufletele nu mai pot fi seduse cu momeli, cu minciuni fabricate după rețetele de partid și orbite de scânteierea unor promisiuni false. Inpotriva acestora trebuie dusă lupta, stărpindu-se astfel din viața noastră unele moravuri cari își au origina în fanarul Constantinopolului.

Datoria intelectualului român este să lucreze la întărirea respectului ce se datorește autorităților, la potențarea stimei ce se cuvine instituțiilor noastre culturale, scoțându-le astfel din atmosfera sufocantă de indiferentism, la creșterea până la extrem a voinței de putere și a încrederii în sine. Dacă am fost un popor de jăluitori, trebuie să devenim un popor de brațe tari, de conștiințe aspre și „rectitudini grave".

S'ar putea spune, că în munca generațiilor trecute se cuprinde ideea activității noastre, a acelora din „generalia jună", fără o consecvență a celor începute nu ne putem aștepta la o îmbunătățire a relilor de azi. Intre toate manifestările succesive ale generațiilor există o logică immanentă. Ideea de tradiție, care înseamnă unitate de ritm și de direcție în succesiunea unor forme de conștiință omenească și în același timp siguranța de a te rezema pe un vechi fond de cunoștințe, emoții și

sentimente, transmise din neam în neam, — face parte din patrimoniul sufletesc pe care generația actuală l-a moștenit dela înaintașii ei. Acest tineret are cultul tradiției, care nu înseamnă o revenire la trecut, ci o continuitate cu trecutul în condițiile de viață din prezent. Tradiția reprezintă în viața socială ceea ce caracterul și voința sunt în viața omului luat individ. În tradiție stă secretul tuturor calităților și virtuților cu cari un neam se poate mândri

Tineretul intelectual de azi mai trebuie să aibe cultul oamenilor mari, din faptele cărora va smulge ceea ce este de folos, o disciplină de organi-

zare o îmbărbătare în unele clipe de șovăială și mai presus de toate încrederea în forțele sale. Să învățăm să iubim oamenii mari, pe acei cari vin la sutele de ani, pe acei cari reprezintă culmile la cari a ajuns neamul nostru și să preparăm țara preget drumul pe care vor trebui să vie... Această tinerime are datoria să ferească națiunea de tragedia eroului dus pe căi greșite, are datoria să ridice ceea ce au lăsat neisprăvit cei ce au pus temelii pe dirii, dar pe care noi o vom ridica într'o muncă titanică. Tăcută, nepricușată, într'un înfreg viitor.

Ulpia Popa Cherechean, stud.

PROBLEME ECONOMICE

REFLEXII ASUPRA ANULUI ECONOMIC EXPIRAT

Nici anul expirat nu a adus ameliorarea pieții financiare interne. Criza de numerar a persistat și s'a accentuat din ce în ce mai mult, cu foarte neînsemnate intermitențe de ușurare.

Rezerva rezonabilă a Institutului nostru de emisiune, în ce privește emisiunile exagerate de bilete, accelerează în mod vizibil apropierea lumii de afaceri de ideea de a fi cu toată precauțiunea față de noi afaceri sau întreprinderi impunându-și chiar și reducerea volumului celor existente.

Etalonul împrumuturilor a luat proporții atât de mari încât întreprinderile serioase se gândesc tot mai mult la lichidarea afacerilor pentruca astfel să scape de condițiunile oneroase ale pieții; de-aci o stagnare a activității productive.

Efectele crizei de numerar se învederează în toate domeniile vieții economice, și începând dela barometrul cel mai sensibil al bursei de valori până la cea mai umilă economie și căsnicie, totul este pătruns de un spirit de rezervă și de nesiguranță pentru ziua de mâine. Restrângerea consumațiunii, stagnarea producțiunii și începutul lichidării afacerilor și întreprinderilor în suferință sunt simptomele apropierii de punctul de unde va porni lichidarea situației nesănătoase de azi.

Politiva economică a Statului român, din cauza fluctuației schimbului nostru, încă nu a putut fi pusă pe baza stabilității, iar măsurile de comprimare pe cale artificială a prețurilor produselor de masă în interiorul țării are drept rezultat concentrarea tuturor legilor econo-

mice întru afirmarea procesului de nivelare a prețurilor interne la paritatea celor externe.

Nesiguranța deci în materie de politică economică și comercială, drept corelative ale crizei de numerar și ale crizei de producțiune, formează ansamblul, respective filozofia vieții economice de azi.

Lipsa unei politici monetare bine definite a statului nostru, apoi lipsa de credit extern pentru un termen mai lung în vederea stabilizării cursului nostru și pentru punerea în valoare a bogățiilor noastre sunt o altă latură a situației de azi.

Despre un târg de capitaluri în țara noastră, deocamdată, nu se poate vorbi decât prea puțin, deoarece rezerva capitaliștilor persistă încă în măsură destul de mare.

Ici coala se mai vorbește de căie o infiltrație de capital străin la întreprinderile particulare și, spre regretul nostru, nu la cele ale neamului nostru. În felul acesta criza de numerar și criza schimbului nostru, lipsite de toate elementele corective sau de ameliorare, vor dăinui încă atâta vreme cât capitalurile interne imobilizate în comerț și industrie nu se vor putea degaja din imobilitatea lor prin realizările lente dar fără de întrerupere.

Bursa noastră de valori mobiliare redă în mod fidel repercursiunile fluctuațiunii neîntrerupte a schimbului, asociate de tendințele variate și nesigure ale mișcării capitalului disponibil intern. Capitalul, între astfel de circumstanțe lipsite de o busolă sigură, apucă pe căi și direcțiuni variate și nesigure pentru ca pe urmă să se reîntoarcă redus,

¹⁾ Romantica industrială. Cugetul Românesc Nr. 2. Anul I.

compromis sau timid din căile sale.

Nu este deci nici o mirare dacă inițiativa particulară, atât de înercată în timpul de criză de 4 ani încoace, se ține la distanță față de orice tentațiune pentru noi afaceri, pentru noi întreprinderi și creațiuni de un viitor efemer.

Este știut și experiența a dovedit pe deplin în cursul deceniilor perindate, că criza monetară este punctul central al perturbațiunilor întregii activități economice.

Criza de producțiune, de consumațiune, criza industrială, comercială, etc. luate izolat și la intervale periodice sunt fenomene economice determinate sau de împrejurări speciale sau de totalitatea cauzelor crizelor economice periodice. Atunci însă când crizele economice de instabilitatea instrumentului de schimb avariat, de moneda alterată, prin emisiuni excesive, criza generală are alt aspect.

Sub regimul hârtiei-monete și al balanței de conturi deficitare în raportul cu comerțul internațional nici concurența liberă, nici politica comercială sau industrială, ori vama nu mai au nici o bază sigură în calculațiunile și în raporturile lor cu masa consumatoare sau cu comerțul internațional. Drept consecință ne aflăm când în fața unei cereri generale exagerate și a unei oferte slabe, când în fața unei oferte generale mari și a unei cereri restrânse. — Primul caz corespunde epocii de ascensiune în procesul alterației monetare, iar al doilea corespunde timpului de suprimare al emisiunilor de consumațiune. — Oferta din ultimul caz se va accentua tot mai mult în raport cu gradul de stabilitate al cursului schimbului și, teoretic, și mai mult în epoca de asanare a monetei naționale.

Acestor alternative corespunde furia creațiunilor, a întreprinderilor de tot felul, a dispersiunii de capital, escontările exagerate ale speranțelor irealizabile plasate în întreprinderile născute sau înainte de vreme sau în stil prea mare în raport cu necesitățile timpului, iar în epoca descendentă a emisiunilor vom vedea prăbușirea întreprinderilor, încetările de plăți, condordatele forțate, furia de realizare, acțiunea de lichidare a tot ce se numește plasament aleatoric sau imobilizat.

Viața economică românească actuală pare-că tinde a se apropia de epoca descendentă a crizei economice, când dorința de lichidare împroună cu suferințe mai mari sau

mai mici ale întreprinderilor, sau ale comerțului prea încărcate cu capital insuportabil, formează preocuparea esențială a industriei a comerțului și a capitalurilor mobilizate.

Dificultățile de plată adânc simțite de lumea de afaceri se resimt în mod logic și în viața institutelor financiare, în urma raportului intim în care se află acestea între ele.

Debitorii numai cu greu replătesc datoriile contractate, iar institutetele de bani sunt tot mai mult asaltate de solicitanții de împrumuturi. Concomitent cu aceasta, deponenții atrași de virajul intereselor mari din plasamentele la particulare, — operațiunile clandestine de credit — la rândul lor se asociază cererilor intensive de numerar și astfel se produce desechilibrul dintre cererile și disponibilitățile de numerar ale băncilor.

Tendința generală a politicii de afaceri ce a urmat imediat după război, — în epoca inflației monetare, când de azi pe mâine te pome-neai că ai câștigat 60-100% la o afacere sau plasament, a fost ca fiecare să caute să participe sau să creeze cât mai multe întreprinderi sau mai bine zis să se imobilizeze, în speranța rendementului de mai târziu. Câștigurile ca din minune, de azi pe mâine, au produs desechilibrul păgubitor al rațiunii sănătoase a omului afaceri sau a bancherului și, fără să-și dea seama de consecințele imobilizărilor, chiar fie ele de cea mai reală consistență,

dar lipsite de suportul unui credit continuu, — au produs drept rezultat lipsa de lichiditate la institutetele de bani.

Insolvența Comerțului și Industriei și parte politica de creațiuni nelichide, se manifestă în jena financiară a multor Institute de bani.

Iată o scurtă sinteză a vieții economice de azi. În situația aceasta de depresiune generală când, activitatea economică în majoritatea cazurilor trebuie să se reducă la lupta de rezistență, se impune ca fiecare factor și conducător cu răspundere pentru bunurile încredințate lui, să-și revideze conștiința și să-i disciplineze impulsivitățile exagerate pentru expansiunile irreală, căci în caz contrar va cădea jertfa credulității și imaginațiunii sale. Rezervă și precauțiune să fie lozinca zilelor de azi.

Nu de mai puțină importanță este și o altă latură a vieții economice. Este vorba, de cele mai hotărâte și radicale economii cari trebuie să înlocuiască risipa de capital, atât în materie de expansiune, cât și în aceia a consumațiunii directe sau indirecte în viața particulară și cea societară. Alături de măsurile de restricțiune, nu trebuie să ne uităm însă de cel mai important factor al îndreptării tuturor viciilor morale cât și economice: de muncă productivă.

Economia și munca trebuie să fie dictonii la ordinea zilei.

Dr. Ioan Iosif

Din cauza insolvenței vindem sub prețul de inventar un stoc întreg de

MOBILE ANTICE

policandre, tablouri vechi, covoare persane. Vânzarea a început la

Gratz Magazin de obiecte artistice
Cluj, Piața Unirei No. 8.

Datoria fiecărui intelectual este să citească marea publicație social-economică „Societatea de mâine“. (Cluj. Abon. lei 600).

IARĂȘI ASOCIAȚIA

Secțiile literare și științifice au ținut la Cluj două ședințe. S'au ocupat cu modificările statutelor lor; dar în ființa de față a puțini membrii cari nu locuiesc în — Cluj. La a doua ședință au asistat 9 profesori universitari, 2—3 secundari, sosiții din Sibiu (Goldiș, Horia P. Petrescu), și Brașov (Brediceanu Baiulescu). Atât! Este drept, drumu-i scump, cheltuiala-i măricică, dar, totuși, este vorba de cultura nației... Greșala aceasta se poate repara în ziua de Sf. Constantin și Elena, când, — conform noilor statute, secțiile se vor aduna din nou, tot la Cluj, pentru a chibzui definitiv ce este de făcut pentruca Asociația să scape încă. Membrii secțiilor vor veni, să scape?

Pare că se văd și urmele agitației politice care s'a făcut, fără nevoie, împrejurul Asociației. Dubletul literar și științific lipsește tocmai din partea celorce politicește fuseseră întâiu la . . . Timișoara. Dar așa nu merge; să poftescă și la lucru ceice au umplut atunci . . . trenurile!

Asociația trăește astăzi prin organele ei cele mai democratice, prin despărțăminte, prin opera lor de popularizare a științei și literaturii la — sat; prin patriotismul celorce le conduc. Ele sunt fundamentul Asociației.

„Aristocrația“ intelectuală lasă de dorit. Probă: revista „Transilvania“ are numai 220 de abonați; din cauza aceasta un membru al comitetului central a propus suprimarea ei! Ceeace nu s'a admis. A rămas ca chestiunea să se discute la proxima adunare generală . . . Revistei îi trebuiesc: colaboratori și abonați. Până-i va avea, d. Horia Petru-Petrescu face o operă de intelectual martir, scriind-o aproape singur, culegând din literaturile europene tot ce i se pare idee morală, practică etc. I se va recunoaște meritul că a salvat revista în acesta timp de . . . tranziție. Noi i-l recunoaștem de pe acum și prevedem că i-l vor recunoaște toți. Și 'n această privință tot despărțămintele trebuie să intervie, înmulțind abonații întâiu, apoi articolele de publicat. Deci „aristocrația“ intelectuală lasă de dorit cam mult.

S'au auzit două idei ce merită a fi reținute: 1. După realizarea Dacoromâniei s'au ivit în Ardeal societăți științifice care se ocupă cu aceleași probleme și sunt compuse de specialiști, de ex. Societatea medicilor, inginerilor etc. De ce ar mai fugriji,

deci, secția Asociației? Obiecția ar avea rost, privind înalta știință; dar — despre popularizare, secția, oricând are un rol. — 2. S'a mai zis că de-aici înainte Asociația, în ședințele ei, să facă loc — tineretului, începând chiar cu adunarea dela Reghin. S'a zis bine; și s'a decis că, imediat, la Reghin să în cuvântul . . . tineri. Notul s'a și ales, dl prof. univ. Stanciu.

La Reghin!

Ce nume cu renume . . .

Sper că mirosul alcoolului și fețele 'năsprite de ură electorală vor fi dispărut până ce Asociația va sosi, la toamnă, acolo, să audă o dare de seamă, un comentariu, două cuvântări și . . . să aprobe tot. Se va vorbi despre un fost vicepreședinte al Asociației, despre care se va vorbi fiindcă nu a murit tocmai de mult și fiindcă a fost unul dintre fericiții unei epoci de întâie înălțare după 1848. Dacă vorbitorul îl va pune în cadrul epocii, care l-a ridicat, va da o explicație exactă. Despre fostul vicepreședinte va vorbi dl Dr. E. Dăianu.

Din toate știrile anterioare reese că la Reghin trebuie să se întâmple următoarele fapte:

1. Despărțămintele să-și trimeată reprezentanți bine lămuriți asupra nevoilor lor culturale, având a cere împlinirea lor.

2. Delegații lor să ceară ca organele de cimentare sufletească a Asociației (revista, biblioteca populară și Almanahul) să fie sprijinite energic și înfăptuite cu folos imediat.

3. Și să se lase la o parte tot ce nu este urgent-necesar; și mai ales să se lase la o parte orice considerație de tovarășie politică, pentru ca loc să se facă oamenilor productivi, cari se căm țin departe de cei numai cu politică . . .

Este timp și nevoie de primenire. Stagnarea indică nevoia. Reconstructura secțiilor este un prilej de-a se fine seamă de nevoia primenirii.

Domnul V. Goldiș este animat de cele mai bune intenții. Cumpănit cum este, va ști să echilibreze vechiul și noul. În D-Sa avem încredere. Dar, oricât de festivă ar fi o adunare generală, îl rugăm depe acum să nu uite a face lumină deplină asupra forțelor de care are nevoie și să le ceară societății sale — pentrucă doară voește a conduce ceva viu, nu . . .

Toate sunt încă ușor de îndreptat. Dar este și ultimul timp ca energia nouă să se ivească. H. Trandafir

CENTENARUL LUI FERDINAND LASSALLE

1825—1925

Cu o sută de ani în urmă, la 11 Aprilie 1825 s'a născut în orașul Breslau din Germania Ferdinand Lassalle. El avea toate șansele de a-și face o „carieră“ frumoasă. Părinții lui erau foarte bogați și el însuș un om dotat cu o inteligență sclipitoare. Trăia în societatea cea mai aleasă, dar interesul lui era să lucreze pentru proletariatul german, care tocmai în timpurile acelea se redeștepta. Lassalle a formulat pentru mișcările muncitorești din Germania, prima teorie de luptă și ceva mai mult, el a construit prima organizație muncitorească, punând prin aceasta bazele primului partid social-democrat din Germania. Azi, când social-democrații din Germania luptă pentru transformarea statului german, după ideile lor, această luptă este inspirată mai mult de concepțiile lui Lassalle decât de cele ale lui Marx.

Lassalle și-a urmat cursurile la școala comercială din Lipsca, iar după aceasta a studiat lingvistica și filozofia la Universitățile din Breslau și din Berlin. Intre anii 1844—1846, el a făcut lungi călătorii în străinătate. Inapoiindu-se în

Germania, el își căpătă renume, pledând în procesul contesei Sofia Hatzfeld. Cariera lui politică se începe la 1848 când deveni colaboratorul gazetei lui Karl Marx „Neue Rheinische Zeitung“. În urma unui discurs ținut la Neuss, el fu dat în judecată dar achitat; după aceea, tot ca o urmare a acestei chestiuni, fu din nou judecat de o instanță polițienească și pedepsit cu 6 luni de închisoare. Tot de aici începe și activitatea sa literară. În anul 1858 apăru prima lui lucrare mai de seamă despre filozofia greacă și tot atunci a scris și o dramă istorică. Sistemul lui socialist e dezvoltat într'o lucrare de două volume apărută în 1861.

Viața științifică prea liniștită nu a putut mulțumi pe Lassalle. În 1861 a fost din nou dat judecării pentru o cuvântare și pedepsit la 4 luni de închisoare. Acest proces a atras atenția muncitorimei asupra lui și în Februarie 1868, comitetul pregătitor al congresului muncitoresc, l-a invitat să-și desvolte programul sistemului lui în chestiunea muncitorească. Lassalle a dat răspunsul său printr'o broșură apărută la Zürich în

care desvoltă punctul său de vedere. El era de părere, că salariul e dictat printr'o lege de fer a împrejurărilor și lanțul acesta nu poate fi rupt de muncitorime decât numai atunci, când ea însăși devine stăpâna mijloacelor de producție. Atingerea acestui țel, Lassalle îl vede prin acapararea puterii statului de către muncitorime prin votul universal. Prin acest punct s'a ivit divergența dintre el și Karl Marx. Uniunea generală a muncitorilor germani fondată în 1863,

a primit ca bază de luptă, concepția acoasta a lui Lassalle.

De aici se începe adevărata mișcare muncitorească în Germania, precum și energica și unica activitate de agitator a lui Ferdinand Lassalle. Rezultatul acestei agitații trăește și azi în masele muncitoare germane, cu toate că agitația a fost de scurtă durată. În anul 1864, Lassalle fu împușcat în duel de către boerul român Racoviță.

Agata Maior

SĂNĂTATEA PUBLICĂ

COMBATAREA TUBERCULOSEI

O LUCRARE PREȚIOASĂ A D-LUI Dr. S. IRIMESCU

Dl Dr. S. Irimescu, apostolul luptei contra tuberculozei dela noi a publicat recent o lucrare foarte interesantă și instructivă din domeniul igienei sociale, tratând cu o nediscutată competență problema tuberculozei din România. Titlul lucrării d-sale este: „Organizări și legiferări pentru combaterea tuberculozei, lipsurile dela noi, și nevoia imperioasă a împlinirii lor“. (Editura societății pentru profilaxia tuberculozei).

Lucrarea, care poartă acest titlu sugestiv, merită să fie cetită de toți intelectualii, care se preocupă de problemele vitale ale neamului nostru. Fiecare om de bine trebuie să se intereseze de starea tuberculozei la noi în țară, unde mor an de an 60-70 de mii de cetățeni atinși de această boală grozavă, și unde numărul bolnavilor desigur se apropie de fantastica cifră de un milion! Pe de altă parte lucrările dl Dr. Irimescu în lipsa oricărei contribuții din partea oficialității în domeniul informațiilor științifice de igienă socială sunt aproape singurele izvoare de informațiuni atât pentru public, cât și pentru cercetători. Și suntem obligați să mărturisim, că aceste contribuțiuni reprezintă în sine o valoare importantă științifică.

Din lucrarea d-lui Dr. S. Irimescu reese clar și documentat, că populația noastră suferă enorm de mult de tuberculosă. D-sa confirmă pentru întreaga țară ceea ce s'a constatat cu cifre pentru Transilvania, că *România este aproape cea mai tuberculoasă țară din Europa*. În acelaș timp însă România este statul, care are cele mai primitive și insuficiente organizațiuni pentru combaterea tuberculozei. Această nu numai în comparație cu statele occidentale ci chiar și cu Rusia sovietică.

Cauza acestei situațiuni exasperate este lipsa de simț de răspun-

dere a organelor conducătoare de stat. Metoda dela noi dl Dr. Irimescu o numește „o metodă de a arunca praf în ochii mulțimei, chiar când mulțimea e o adunare de medici“. (Dl Dr. Irimescu face aluzie la promisiunile ministeriale, făcute de Ministrul Sănătății la „consfăturile medico-sociale“ de cari nu s'a mai ales nimic).

Dl Dr. Irimescu arată cu o foarte bogată argumentație ce s'a realizat în domeniul combaterii tuberculozei în străinătate, și cu ce rezultate. Este extrem de înstructivă argumentarea d-sale, pentru că ne dovedește, că prin bună voință, și prin pricepere se poate obține rezultat strălucit, care se manifestă prin reducerea îmbolnăvirilor și mortalității prin tuberculosă la mai puțin de jumătate, față de cifrele actuale. Bineînțeles programul, pe care d-sa îl schițează nu privește exclusiv problema tuberculozei, ci și măsurile din domeniul igienei generale cari sunt indispensabile pentru reducerea tuberculozei. Și cu drept cuvânt d-sa speră, că dacă se va reglementa construcția locuințelor în general, dacă se va face o educație fizică, igienică suficientă în școale, dacă se reglementează consumația alcoolului etc. tuberculosa se va reduce și de la sine în mod simțitor, fără să poată fi însă redusă complet, fără instituțiuni speciale de combatere. În ce privește locuințele și educația igienică în școală nu există nimic organizat la noi. În privința alcoolismului acum se pregătește un proiect de lege, pe care îl așteptăm cu nerăbdare, și pe care îl vom aprecia cu sinceră obiectivitate. Unele principii, cari au fost publicate prin presă ne fac împreună, că de data aceasta la baza acestui proiect au figurat și preocupări de ordin social și național, în contrast cu preocu-

pările de ordin pur politico-economic al tuturor legilor, cari se fac la noi.

Dl Dr. Irimescu ca un perfect cunoscător al întregii probleme insistă asupra întregului sistem, care este indispensabil pentru combaterea tuberculozei. Pe lângă măsuri generale d-sa arată necesitatea înființării instituțiilor indispensabile pentru ori ce început de organizare antituberculoasă. Va trebui să se înființeze deci sanatoare, dispensare și înainte și mai presus de toate instituțiunea surorilor de ocrotire, înființată la un moment dat în Transilvania, și desființată cu atâta ușurință și lipsă de pricepere de primul ministru al departamentului sănătății publice.

Va trebui să se pornească la noi o mare acțiune de combatere a tuberculozei în România. Această acțiune va trebui inițiată de stat și secundată de societate, care trebuie organizată în vederea marelui lupte. Este indispensabil, ca această organizare să se facă de specialiști — și nu de avocați! În special credem că competența d-lui Dr. Irimescu ar fi cea mai perfectă garanție, ca să i se încredințeze d-sale crearea programului de acțiune în vederea acestei organizări.

• Dr. S. Manuila

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

CONFERINȚE

Parisul.

(Conf. d-lui prof. VĂLSAN, în ciclul „Extensiunii universitare“ cu proiecțiuni.)

Niciodată poate n'a deșteptat o mai mare curiozitate ca acum subiectul unei conferințe, căci despre Paris, capitala lumii, se spun cu ușurință lucruri bune și lucruri rele, dintre cari nu știți ce este adevărat și ce nu, ce este superstiție și ce realitate, iar adevărata lui valoare scapă oarecum printre degete. D. Vălsan a vorbit cu căldură și cu fermecul poetic ce-l au toate conferințele domniei sale despre un fenomen atât de complex, pe care l-a cunoscut de aproape și pe răgaz timp de patru ani cât a stat în acest oraș.

Conferința am numi-o o reabilitare a Parisului, fiindcă mulți nu văd decât negru înaintea ochilor când aud acest nume ce ar reprezenta un cuib de stricăciune și de murdărie, un fel de Babilon modern plin de păcate. La această faimă rea au contribuit în parte „secăturile“ cari au căutat acest oraș numai pentru a-și petrece și nu pentru a se adăpa la izvoarele lui de cultură luând indemn de muncă similară, și a contribuit literatura franceză slabă, pe care ne-a trimis-o cu prea multă bunăvoință Parisul.

Pentru un observator atent și imparțial însă, acest oraș apare ca focarul unei vieți de muncă și luptă neobosită și onestă pentru biruința gândului, un geniu al pământului întreg și nu numai al Franței, pare iradiază lumina spiritului său până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii civilizate, o minune unică pe pământ, care

constințește curentele noui de idei, de la cele mai abstracte până la cele mai utilitarist — materiale: moda la îmbrăcăminte, — și numai în rândul ultim un centru de frivolități. De sigur cine caută plăceri număi, le găsește aici în cea mai mare măsură, oferită cu multă bunăvoință, care te încurajază.

Orașul acesta, clădit pe un plan original, în formă de stea, cu drumuri concetrice ce duc spre o piață unde stă de obicei un monument important, conține o mulțime de lucruri în cari frumosul se amestecă cu valoarea și cu amintirile trecutului, în fruntea cărora stă Louvre-ul, cel mai vast palat din lume și cel mai vast muzeu din lume. Un oraș veșnic tinăr, în care monumentele prețioase ale trecutului se păstrează cu sfințenie alături de simbolurile cele mai îndrăzne și ale prezentului, devenit centru al Franței și apoi al întregii lumi grație poziției sale geografice favorabile și grație, mai ales, geniului rasei franceze, care a făcut tot ceea ce este acest oraș fără păreche.

TEATRU

Sărbătorirea maestrului Nottara.

Țara întreagă a sărbătorit în primăvara aceasta pe protagonistul scenei române, demn reprezentant al primei generații de actori pe cari i-a avut teatrul nostru, pe maestrul Nottara. Cu turnee de triumf ce l-a făcut prin țară împlineste cincizeci de ani de muncă închinată teatrului românesc, care prin el își clădea temelii durabile. Timp de o jumătate de veac și-a cheltuit energia, pe scenă creând personaje cari să servească de model artiștilor ce se formau pentru a continua opera lui, și în școală dând lecții aceluiași viitori artiști.

Ne aducem aminte de întâiul turneu al Teatrului Național din Bucu ești în Ardealul de după unire, când am admirat mai întâi pe maestrul sărbătorit astăzi, în seninul și maestrul Horațiu din *Fântâna Blanduziei* a lui Alexandri, în sbuciumatul și mărețul Ștefan, cel mare și Sfânt, din *Apus de soare* al lui Delavrancea, și în involburatul împărat din *Trandafirul roșii* ai d-lui Z. Bârsan. Entuziasmul nostru era potențat la vederea acestor spectacole, de trei ori românești unele: prin realitatea care a dat subiectul piesei, prin talentul care a realizat pe scenă creațiunea artistică, pentru că vremea avea în sine neobișnuitul. Mai văzuse Ardealul și înainte de unire teatru românesc cu artiști din București, sau din școala Bucureștilor, dar ce deosebire între o vreme și alta... Atunci, înainte de unire, bucuria era de o clipă, căci în cea următoare iluzia scenei o înlocuia realitatea actuală cu toate nedreptățile ei, cu cătușele ei înlănțuite pe ființa poporului nostru, pe când după unire bucuria era din plin, fiindcă viața par'că nu era altceva decât continuarea de fapt a închipuirii poetice de pe scenă. Sublimul entuziasm al primelor zile de după unire, așa de brutal întrerupt de slăbiciunile și fărădelegile — tot ale noastre — de cari nu ne-am știut desbrăca în pragul noii vieți!...

Atunci se sărbătorea mai mult teatrul românesc, prin un glorios reprezentant al lui, pe când astăzi persoana acestui reprezentant stă pe întâiul plan și prin el încununăm o glorie a teatrului nostru. Pretutindeni pe unde a trecut în mantia de hermelin a domnului Ștefan al Moldovei din „Apus de soare” sau în hlamida unui alt domnitor, Ludovic al XI, din piesa lui Delavigne, aplauzele s'au prelungit

mai mult ca de obicei, discursuri ocazionale au fost rostite și daruri l-au răsplătit modest pentru fapta lui culturală. La Cluj numai ni se pare, maestrul n'a fost sărbătorit așa cum se cuvenea. Doar artiștii teatrului local și-au făcut pe deplin datoria, pe când cetățenii, înfundați în fotoliile lor, s'au mulțumit cu niște mărnișoase aplauze. Nici entuziasmul studentimii, nu ni s'a părut destul de mare de astă dată... *

Răspunzând elevul său Z. Bârsan, care într-o cuvântare inspirată aducea sărbătoritului omagiile artiștilor din loc, maestrul a vorbit cu stoicism — adecă fără prefăcută melancolie sau ipocrită „duioșie în voce, ca oratorii de „carieră” — despre vremelnicia operei de actor. Opera actorului moare odată cu moartea persoanei sale, spunea dânsul, pe când alte opere de artă trăesc veacuri de-a rândul. Opera actorului este legată de publicul epocii sale, care singur poate aprecia creația de scenă. Și totuși maestrul n'avea deplină dreptate. Sunt actori cari și-au înscris numele pentru totdeauna în istoria culturii. Pentru a o dovedi aceasta să luăm un exemplu mic din istoria culturii noastre. În vremea când se plămădea teatrul român l-am avut pe Milo, dramaturg cu talent de începător și actor cu un vădit talent înăscut. Piesele lui au murit, dar despre creațiile lui de scenă și azi se mai vorbește. Și ne gândim acum la figura lui Ștefan din „Apus de soare”, pe care maestrul Nottara a creat-o pe scenă. Piesa lui Delavrancea nu este dintre acelea, cari vor rămânea ca modele de opere dramatice. Ii lipsește acțiunea, e slab conflictul dramatic și lipsesc personajele cu caractere suficient reliefate. Doar figura lui Ștefan se impune, încât s'a putut spune că piesa este un poem în care se gloșifică mările domnitor. Pentru viața pe care a pus-o în acest personaj Delavrancea și mai ales pentru stilul poetului, piesa se va mai ceti de sigur multă vreme, dar pe scenă nu credem că se va mai relua... Nottara a avut în acest rol o creație cel puțin așa de mare ca a primului creator — poet... „Apus de soare”, ca realizare scenică, va trăi cât Nottara — și după el va trăi prin amintirea ce ne-o lasă numai Nottara.

A-i face această profesie la apusul său de soare scenic, nu e un omagiu, este mai mult: e recunoașterea epuizării egoiste a unor roluri dramatice din partea pușinilor actori. — printre cari la noi rămâne Nottara.

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

Viața Românească (*Anul XVII Februarie*). În ultimele numere ale acestei reviste s'a precizat mult *teoretic* tendințele curentului poporanist, a cărui expresie este revista, rolul lui în istoria culturii noastre și în special în desfășurarea literaturii. În numărul acesta d. G. Ibrăileanu schițează dezvoltarea literaturii române în funcție de influențele străine exercitate asupra ei. Literatura beletristică cultă românească apare numai în sec. XIX. grație unor modelele străine. Începuturile literaturii noastre sunt chiar imitații a modelelor străine, dar n'au lăsat urme viabile decât imitațiile modelele cari conveneau spiritului național și gradului de dezvoltare sufletească a păturii noastre culte. Cu timpul imitația a scăzut, literatura română progresând s'a emancipat din ce în ce mai mult de modelul străine „Originalizarea” literaturii noastre merge paralel cu

recrutarea scriitorilor din clase tot mai aproape de popor (Conachi — Alexandri — Eminescu, Sadoveanu), încât astăzi putem spune că avem o „mică tradiție literară”, adecă avem literatura care întrupează spiritul specific al neamului nostru și scriitorii de mai târziu nu pot face abstracție de această tradiție, căci „cine disprețuiește literatura anterioară a țării sale nu poate fi scriitor bun” — Așteptăm urmarea acestui studiu, ca să vedem afirmarea spiritului național în această literatură creată cu ajutorul modelelor străine și să vedem precizat care-i „pezia nouă” ce cade în afară de curentul cel mare al literaturii naționale.

În restul numărului: poezii de Demostene Botez, Otilia Cazimir și Alex D. Nanu; proză de Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu și I. Gonciarov; cronici și un început de studiu despre „istoria literaturii române în străinătate” a lui I. Șiadbei.

Ramuri (*Anul XIX, Februarie*). Una din revistele pur literare, căci articolele cu alt caracter sunt numai excepții aici. Apărând lunar în anul acesta, ne-a dat până acum două numere bogate în conținut.

Numărul ultim ne vestește apariția a patru volume de proză, a căror pargă ni se servește cu acest prilej. Primul volum este al d-lui Al. Popescu-Telega (trad. din Cervantes), care face așa de bune servicii literaturii noastre prin informațiile despre literatura spaniolă, puțin cunoscută la noi, și mai ales prin traducerile îngrijite din această literatură ignorată; al doilea este al activului Cezar Petrescu (Omul din vis), care taie brazdă adâncă în literatura noastră; al treilea, satiric, al d-lui Al. Lascarov-Moldovanu (Omul care tace) și al patrulea volum al d-lui Al. Al. Leontescu (Floarea din Memphis).

D. Iorga informează despre un volum de versuri franceze traduse din poezii române Alexandri, Bolintineanu, etc. de Ioseph Capéran și despre un almanah „beletristic” românesc publicat la Pesta pentru anul 1865. Cronică, aproape totdeauna partea cea mai debilă a revistei, nu este nici de astădată la înălțimea părții literare.

Țara de jos — expresia literară și culturală a Moldovei sudice, una din revistele „regionaliste” cari își înțeleg rostul și numerea, aduce în fruntea ultimului număr (Februarie—Martie) un studiu documentat al d-lui Barbu Solacolu, în care se legitimează existența „regionalismului cultural” printr'un determinism natural, ca un produs al mediului organic format din trei elemente: climă, pământ și om. Literatură publică în acest număr dd. G. Tutoveanu, C. Goran, G. Pallady, N. N. Manolescu (poezii) și Al. Lăscarov-Moldovanu, Ion Paloda (proză) „Cronică” bogată, cum și trebuie să fie la o revistă regionalistă.

În zilele d-lui Z. Bârsan. — Într'adevăr se fac pregătiri pentru o sărbătorire cât mai demnă a distinsului artist și autor dramatic Z. Bârsan, directorul Teatrului Național din Cluj. Doriința noastră exprimată într'un număr trecut prinde corp. Ne pare foarte bine că publicul românesc din Ardeal na avea ocazie să și manifeste întreaga sa recunoștință și iubire față de artistul tuturor elanurilor generoase ale sufletului omenesc. Sărbătorirea jubileului de 25 ani de teatru are loc, ni se spune, Duminecă 3 Mai Luăm noi cu deosebită plăcere și suntem în drept să așteptăm o manifestație la un nivel cât mai înălțat.

CREDITELE AGRICOLE

Războiul mondial și reforma agrară au adus fără indoială adânci transformări în întreaga noastră viață agricolă, făcând să sporească nevoile bănești ale agricultorilor. O cerere mai urcată de credite agricole am înregistrat imediat după încheierea păcei, când se ivi cu prisosință necesitatea refacerii inventarului agricol, distrus de marele războiu. Cererile de credit ale agricultorilor deveniră tot mai pronunțate în urma reformei agrare, care impunând în mod imperativ trecerea la metode intensive de cultură, pretindea capitaluri însemnate, în special pentru cei 1.250.000 capi de familie inproprietăriți pe cele circa 6 milioane hectare expropriate dela marii cultivatori. Intre acești inproprietăriți sunt mulți, cari înafară de cele 2 brațe, nu posed aproape nimic pentru lucrarea loturilor dobândite. Înestrarea lor cu utilajul necesar agricol reclamă încontinuu credite noi.

Mulți vor obiecționa, că locuitorii dela sate dispun astăzi de numerar suficient, dar acei, cari întredin legături mai strânse cu țărani știi, că teaurizarea numerarului de către populația rurală e numai o legendă, care și-a trăit traiul.

Nevoile de credite ale agricultorilor astfel ivite, să vedem în ce măsură pot fi satisfăcute.

Creditele necesitate de agricultori, fie că sunt credite mobiliare, destinate refacerii inventarului viu și mort — pentru cumpărare de vite, sămânțe, ameliorări —, fie că sunt credite fonciare cu destinația de-a fi utilizate pentru achiziționarea de terenuri noi cultivabile, au caracterul de credite pe termen lung. Natura aceasrta a creditelor agricole, pretinde o organizație specială, care să poată procura agricultorilor credite și cu o cvotă de replătire cât mai inferioară, cu puțința, bine înțeles, de a le amortiza din excedentul produsului mai multor ani.

Ori, instituțiunile menite să corespundă acestor exigențe sunt în număr de tot redus la noi în țară și fiind lipsite de fonduri suficiente, nu pot satisface decât un număr înfim de solicitanți. Astfel Creditul Rural, ca și organizațiile sătești — puse mai mult pe bază de solidaritate cum sunt casele sistem Reiffeisen în unele regiuni ale Transilvaniei, — unele cooperative și băncile populare, nu au putut acorda agricultorilor în trecut, mai mult de 500 milioane Lei; Casele de Imprumut pe Gaj de

abia au acordat 100 Lei, deci în total agricultorii au fost ajutați cu lei 600 milioane credite ieftine. Partea cea mai mare a trebuințelor de credite, agricultorii au fost astfel nevoiți a le acoperi prin intermediul celorlalte organizații de credit, cari în împrejurările actuale nu puneau la dispoziția agriculturii credite ieftine și u o durată lungă.

Cu excepția unor bănci — cari erau conștii de menirea lor —, partea cea mai mare a băncilor din provincie, cari nu au eliminat cu desăvârșire creditele agricole din programul lor de activitate, au exploatat în mod rentabil pe țărani, încasându-le dobândă uzurală. Dar chiar și creditele acordate sub condițiuni mai puțin oneroase nu puteau fi convenabile pentru țărani, în aceste vremuri, căci agricultura nu e în măsură să suporte sarcinile unui împrumut, cu o dobândă de peste 20%. Nu le poate suporta din motivul că agricultura a devenit o ramură de producție, care datorită politicii actuale a guvernului — de-a comprima prețurile produselor agricole — lucrează cu o rentabilitate minimală.

În loc însă ca guvernul să dea tot concursul pentru ajutorarea țărănimii, prin crearea de instituțiuni puternice și apte de-a satisface multiplele nevoi ale agriculturii — baza producției țării — află de bine, să-și concentreze toată grija întru ocrotirea intereselor industriei. Ori credem, că ar fi mai indicat se întărim lăsa agricolă și apoi, să procedăm la o industrializare a vieții economice.

Deci înainte de toate, trebuia să punem temelia unei organizațiuni serioase de Credit Agricol, și numai după aceea, să înființăm Creditul Industrial. Bine se exprimă în această chestiune, cercurile Cele mai Competente financiare — Conducătorii Băncii Naționale — în raportul anului trecut de gestiune, că: „în adevăr, țară încă agri olă, am pus la îndemâna comerțului o instituție Ca Banca Națională, am pus la îndemâna industriei o instituțiune de forță deja cunoscută a Creditului Industrial, și nu s'a făcut acelaș lucru pentru agricultură, deși principala ocupațiune a locuitorilor României întregite este agricultura”.

Traian Nichiciu
doctor în științele economice

DEVALORIZĂRI MONETARE

De când e lumea lume monetară, crizele mari de război și de revoluții au fost înfruntate în marea majoritate a cazurilor, cu devalorizările monetare.

Mai întâi, în evul vechi și mediu până pe la 1700, cu diminuarea greutateii monetelor metalice și cu scăderea conținutului în metal nobil. Pe urmă, în ultimele două secole, cu tipărirea excesivă a hârtiei monetă.

La devalorizarea monetei, sau ceeace e identic, la inflaționismul de hârtie s'a procedat pentru trei ordine de motive:

1. pentru imperioasa necesitate financiară de a obține cât mai repede și mai ușor mijloacele extraordinare pentru a duce înainte războiul și pentru a susține și a continua revoluțiile.

Acesta e motiv deschis, net, vădit; 2. spre a micșora, în presiunea lor reală, impunerile tributare.

Motiv, acesta, ascuns, intim, dar evident;

3. pentru a determina o redistribuire a averilor în favorul claselor producătoare și debitoare, și în detrimentul claselor avute și creditoare; spre a opera deci o adevărată pre-facerea socială în sens popular.

Motiv, acesta, *subconștient*, instinctiv, ignorat și mai cu seamă nedorit.

Asupra primului motiv, acela de „a face bani” în grabă și în abundență, nu e cazul de a mai strica vorbe. E atât de evident, atât de cunoscut și atât de practicat, că nu mai e necesară nici o lămurire. Se poate numai adăoga că umflând cantitatea de monetă, în afară de obținerea mijloacelor directe, se obțin mijloace indirecte, prin împrumuturi care sunt mult ușurate de creata abundență a banului. Împrumuturile publice lansate în timpul inflațiilor monetare, devin, când începe revalorizarea monetei o sarcină tot mai grea pentru stat.

Urcările de prețuri din timpul războiului, în paguba mai cu seamă a funcționarilor și scăderile prevăzute pentru după război, în paguba mai cu seamă a statului, ale cărui greutăți pentru dobândă debitului public ar rămânea înalterate, cu reducerea încă și a încasărilor, apoi puțină speranță în adoptarea apropiată a unei monete de aur, a redat actualitate și în alte țări ideea ivită mai de mult în Anglia, în împrejurări asemănătoare, de a varia, bine înțeles

cu învoirea contractanților, valoarea nominală a debitelor, cu variațiunile monetare, relevate de numerii indiei, astfel spre a menține în mod real nealterate sumele datorate, prin urmare în raport cu cantitățile de mărfuri ce le corespund. Dificultățile practice spre a traduce în fapt această idee apar enorme, chiar judecând fugar și expediente sugerate spre a le învinge sunt felurite.

Motivul al doilea e mai puțin aparent. Toate guvernele, spre a obține, a conserva și a întări consimțământul cetățenilor pentru acțiuni războinice lungi și istovitoare, caută a nu apăsa prea mult asupra propriilor contribuabili și se trudesă să găsească cea mai mare parte a fondurilor necesare, în împrumuturi și în hârtia monetă.

Cu primele mai puțin, dar mai cu seamă cu a doua se determină urcarea tuturor prețurilor proouselor și serviciilor, fără a se mări proporțional, sau aproape deloc, impozitele existente. Și această echivalează cu reducerea impozitelor proporțională cu procentul cu care se urcă prețurile.

Astfel, când se mențin în România anumite impozite, abia puțin mai ridicate decât erau înainte de război, substanțial avem o reducere a impozitelor respective. Reprezentanții tuturor claselor interesate, presează pretutindeni în lume (mai puțin în țările anglo-saxone), ca să nu se atingă, sau cât mai puțin posibil, impozitele respective, și iată cum, în plină cunoștință, se trece la inflația monetară.

În revoluții, această tendință e mai lămurită, mai fățișe, mărturisită. Ros-tul, regula e de a nu plăti impozite. Urmarea e că se recurge tot mai mult la hârtia monetă.

Al treilea motiv, acela al preferenței economice sociale, se naște dela sine, în mod automatic. În epoca modernă nu e nici prevăzut, nici voit; o excepție, aceea a revoluției sovietiste rusești.

Republica sovietelor emitea, de fapt, hârtie monetă în cantități enorme pentru nevoile sale tot atât de enorme, însă declara, în primii ani, dela 1922, că o face pentru „a lăsa capitalismul” în construcția sa (și aceasta e adevărat) cea mai nezdruccinabilă: moneta.

Și aici e locul de a face, cu Pareto, o discuțiune empirică a subiectelor economice, cât privește avantajul sau paguba, determinată de inflația monetară și ca urmare, de urcarea prețurilor.

Vor fi avantajate, în general, de prețuri personale cu un venit variabil, elastic, care urmează mișcările prețurilor produselor. Întră în general, în această categorie, afariștii: întreprinzătorii, speculatorii asupra pământurilor, caselor, mărfurilor, titlurilor, funcționarii, muncitorii și profesioniștii plătiți de ei: ingineri, avocați etc. — Toată lumea aceasta, care e avantajată de schimbările cari urcă prețurile constituie elementul de variație economică, elementul activ, risipitor chiar.

Persoanele cu venit fix vor fi păgubite de urcarea prețurilor; venitul lor nu poate ține pas, decât foarte încet cu mișcarea prețurilor. Întră în această categorie, rentierii în general: proprietarii de pământ de case, de titluri publice, deponenții spre fructificare, funcționarii publici și pensionarii profesioniștii, funcționarii, meseriașii și muncitorii cari primesc de lucru dela toți aceștia. — Toată lumea aceasta, păgubită de schimbările cari fac să se urce prețurile, constituie elementul de stabilitate economică, de pasivitate, de economie. Uneori legile împing într-una sau în alta categorie, persoane carialfel nu ar fi, după cum s'a văzut în timpul războiului.

Toate debitele preexistente, ale statului, ale instituțiilor, ale particularilor se reduc în măsură egală cu devalorizarea banului. Așa că se ajunge, cum s'a ajuns în Germania, până la anuarea lor, cu avantajul corăspunzător al corpurilor colective și al posesorilor de pământ, de case și al tuturor celor cari au debite.

Toate aceste variațiuni sbuciumate sunt transitorii, până ce se revine la o nouă poziție de echilibru; devalorizarea monetei și deci urcarea prețurilor, procură o prosperitate fictivă unei categorii de persoane cari împing guvernele tot mai mult spre haosul monetar, economic. Și această categorie rezistă măsurilor deflaționiste din interese pur egoiste menținând nesiguranța contractărilor, înmulțind rizicurile și favorizând imprudente.

Din timp în timp lumea simte ca o nevoie absolută de o „sistemă-tizare” a debitelor.

În anticitatea mai veche, când moneta nu avea importanța de mai târziu, se prevedea printr'un precept religios.

Poporul evreu avea regula „jubileului”, probabil moștenită dela alte popoare încă mai vechi.

Jubileul era ertarea debitelor la anumite perioade de câțiva ani.

Oportunitatea socială și economică a anulării periodice a debitelor, sau chiar a reducerii lor, se impune atât în necesitățile vieții popoarelor antice, de a o socoti drept o poruncă dumnezeiască.

Intensificată și generalizată întrebuințarea monetei și propășind lumea economică și juridică, prescripția religioasă a fost în mod automatic substituită de faptul economic.

Imperiul roman, sub care creștinismul ajungea la o dezvoltare mondială, trebui, sub presiunea neîn-cetată a războaielor, să procedeze în nenumărate rânduri la devalorizări monetare. Deoarece cu acestea era satisfăcută necesitatea „reviziunii” sarcinilor bănești, nu trebui să se întărească, cu suprema omnipotentă autoritate divină, periodica nivelare economică.

În evul mediu au fost foarte fregente devalorizările monetare, operate mai cu seamă asupra argintului, care și astăzi încă e obiect de devalorizare chiar în state cu moneta mai sănătoasă. (Anglia, spre exemplu, a redus în 1920—21 conținutul în argint al monetelor sale dela 900 la 500 la mie, și cu o mică desargintare urmară aceeași cale Olanda și alte state).

La orice reducere a greutateii sau conținutului în metal fin a monetelor, corespundea obicinuită reducere intrinsecă a debitelor.

În decursul secolului al nouăsprezecelea și până la izbucnirea războiului mondial, o mare și cea mai propășită parte a Europei (toate statele occidentale și întregul teritoriu ce alcătuia Germania din 1914) odată cu o rapidă și intensă industrializare, urmare a invențiilor ce au revoluționat tehnica, și cu toate acestea a avut o moneta stabilă.

Răspândită hârtia monetă, aceasta se preta ușor exceselor de emisiune. Devalorizările, devenite mai rare erau din contră mult mai profunde. Lichidarea debitelor acumulate, redistribuirea averilor se făcea în plin. Devalorizările monetare au determinat și determină cea mai adevărată și mai mare prefacere socială, avantajând pe unii, păgubind pe alții.

Acesta e, după cum s'a spus al treilea motiv al devalorizării monetei, motiv nebănuit, aproape instructiv, și e atât de însemnat că el constituie singur cel mai mare și mai de ne-trecut obstacol la o revenire monetară la nivelul de mai înainte.

Săcele.

Dr. Victor Juga.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

PRIMĂVARĂ

Covorul verde se întinde tot mai stăpânitor din văile roditoare spre coastele dealurilor. Mugurii plesnesc de sănătate. Natura întreagă se scutură din amoria înghetului. Și tu înimă omenească ce faci?

S'a spus că totul se repetă. Există repetiții mecanice, însă numai în ce privește fenomenele materiale. În lumea sufletească nimic nu se repetă întocmai, ci observăm elemente noi în simțirea noastră. Altfel vedem sărbătorile în anii ce vin. De fiecare dată nouă surprindem la prietenii trăsături noi. Ființa omenească e tot mai complicată, cu cât civilizația înaintează în pas mai accelerat.

Vor fi unii cari suspină după vremi patriarhale, după liniștea satului, pe care ne place să o încadrăm într-o atmosferă de moravuri candidă. Ci vârtejul lumii ne-a cuprins și trebuie să ne jucăm hora. Să nu regretăm. Avem se pare suficientă putere de elasticitate pentru a ne deprinde cu modernismul.

După fiecare revoluție și războiu s'a înregistrat un spor de bine, s'au înfiripat așezări mai umane, mai civilizate. Suntem desorientați, nișel uluiți de câte am pățit, prin câte am trecut, însă depresivitatea morală este numai aparentă.

Primăverile, Paștile sunt tot mai frumoase. . . H. Trandafir

Tuturor colaboratorilor abonaților și cititorilor cari înțeleg spiritul muncii noastre publicistice, le dorim sărbători ferice, pline de voioșie reconfortantă și le strigăm: — Hristos a nviat!

Chestionarul sociografic. — Conferința d-lui M. Șerban profesor la Academia de agricultură, despre chestionarul sociografic unic, ținută luni 13 April sub auspiciile Institutului de studii Societatea de maine, însemnează un pas înainte remarcabil în ținta noastră de a desvâli dedesubturile vieții sociale. Nu ne putem imagina o publicistică înfloritoare și de folos real pentru public fără a nu ne sesiza de fondul lucrurilor. Timp de o oră și jumătate auditoriul a fost ținut cu atenția încordată asupra materiei expuse de d. Șerban. Rând pe rând dsa a stăruit asupra omului social (viața fizică, morală, culturală, politică și economică) făcând motivarea psihologică a tipurilor și arătând îndeosebi preponderența faptului economic; întocmirea unui formular de anchetă este un lucru dificil, pare simplu însă este complicat în fond, teoria trebuie acomodată demonstrărilor aplicate; bugetul familiar este de o însemnată cardinală: câteva cifre explică stări în regi sociale. Nevoia cunoașterii reciproce a diferitelor regiuni relevă importanța anchetelor și se impune să se procedeze neîntârziat la lucru în această direcție, căci discuțiile de ordin economic, politic și cultural vor ieși din faza aprecierilor subiective și vor lua un caracter de seriozitate și obiectivitate. În bugetul fami-

liar joacă rol important preferințele (îmbucăminte depidă), alimentarea chiria, câte zile se muncește pe an. Chestionarul economic dă relațiuni asupra profesiunilor: cât se cheltuiește pentru cărți, sport, asistență etc. Înfașit d. Șerban expune detalii din chestionarul întocmit de dsa. — După sărbătorile Paștilor d. Șerban va ține alte două conferințe în legătură cu aplicările practice ale problemei. Un chestionar perfect rezolvă pe jumătate problema.

Vizita polonezilor. — Un grup de profesori secundari cu 90 elevi a făcut o excursie de 16 zile prin România. I-s'au făcut p. imiri grandioase pretutindeni. Excursiile sunt un excelent mijloc de îmbogățire a cunoștințelor. Numai o informație exactă culeasă la fața locului poate servi drept orientare precisă. Elevii poloni au putut vedea că o țară întreagă năzuște astăzi să-și achiziționeze bunurile civilizației apusene, că dispunem de bogății imense și că vrem să încheiem alianțe sincere cu vecinii. O penetrație reciprocă științifică și culturală între Polonia și România este de dorit. Publicul român a fost plăcut impresionat de programul artistic al elevilor poloni înfățișându-și țara sub aspectul mijtelor trecutului (diapozitive de cinema), cântecelor și jocurilor. Dorim Poloniei o refacere grabnică printr-o democratizare adâncă a țării lor căzută prea adesea jertfă în trecutul ei spiritului de castă și corupției claselor posesoare.

Sărbătoarea „Universului“. — Populorul ziar bucureștean „Universul“ și-a introdus în atelierul său tipografic o imensă mașină rotativă capabilă să imprime deodată 12 pagini în 24.000 exemplare la oră. Perfecțiunea tehnică a ziarului desigur îi va da nouă avant. Ne asociem astfel și noi la sărbătoarea lui cu dorința ca rotativa să fie un real mobil al progresului servind în mod desinteresat cauzele publice. Observatori imparțiali ai facturii sale tehnice și redacționale ne permitem a semnala cu plăcere că Universul a introdus de o vreme încoace o seamă respectabilă de îmbunătățiri dând loc larg mișcărilor culturale și economice. Urișa mașină de imprimat va facilita desigur și mai mult adâncirea acestei direcții. Și mai vrem ceva. Este lucru notoric că Universul s'a pus în slujba „arpei drepte“. Ii dorim însă un spirit de imparțialitate și o atare mai strânsă față de lumea măruntă și necăjită. Burghezia mare știe singură să se apere. Dacă biserica pierde teren și pentru că ea lasă aservită intereselor celor puternici: nici presanu poate scutită de aceeași soartă. Hristos a biruit lumea pentru că a îmbrățișat pe cei mulți și săraci și loviți de cei tari. În semnul democrației dorim „Universului“ multă prosperitate.

Ziarștilii la Dicioșmărtin. — În 8 Aprilie sindicatul ziarștilor ardeleni a luat în primire casa dela Adămuș cu grădina și pământul primit în arendă dela ministerul agriculturii pe timp de 5 ani. În aceeași zi seara a avut loc în Sănmărtin primirea oficială a sindicatului de către autoritățile și publicul local. A vorbit d. prefect dr. Folea, a răspuns, d. Tomescu președintele sindicatului, iar d. D. I. Cucu și-a rostit conferința. Sindicatul a fost primit cu simpatie și i-s'a acordat întreg concursul cerut

pentru îndeplinirea scopurilor sale de îmbunătățire a sorții gazetarului. Ziarștii au vizitat și tipografia Cartea Românească de acolo și au felicitat pe conducătorii pentru spiritul practic care îl dovedesc. După conferință a avut lor o masă comună la care au participat d. dr. Folea, dr. Zileriu subprefect și dna, protopop Moldovan, d. Dănilă Boilă și doamna, director Vulcuț cu dna și alți mulți intelectuali. Manifestația dela Sănmărtin a durat legături de cea mai bună amintire între factorii locali și ziarștii noștri.

Paștile musulmane. — Este un fapt interesant că pe lângă creștini și evrei, acum au sărbători și mohamedanii și corăspund exact Paștilor sub numele de Bairam, dar fiind generic cu însemnarea de sărbătoare, le obicei sunt specificate prin adaosul adjectivelor *uzun* (lung) sau *buiuk* (mare). Într'adevăr sărbătorile sunt și lungi și mari, fiindcă durează nu mai puțin de trei zile.

Totuş Paștile musulmane se deosebesc de celelalte, căci data lor nu e fixată, ceea ce se explică prin împrejurarea că mohamedanii socotesc în ani lunari, cari sunt aproximativ cu 11 zile mai scurți, deci în 33 sau 34 ani sărbătorile parcurg toate anotimpurile pe rând, revenind în urmă, după trecerea acestui timp, la punctul de plecare. În anul curent imediat după Paștile noastre urmează și sărbătoarea musulmanilor, iar în anul viitor ea aproape va coincide.

Zilele de bucurie sunt precedate de un post lung de o lună de zile; și anume în luna *Ramazan*, a nouă a anului. Nici un credincios muzulman n'are voie să mănânce în decursul zilei dela răsărit până la apariția primei stele pe cer, nici să bea ceva, fiind oprită chiar și înghierea salivei. Însă după ce se arată prima stea, se înfunde masă cu mult mai bogată decât de obicei și o mare parte, din noapte se petrece în plăceri gastronomice, la bogății ca și la săracii cari strâng parale în tot timpul anului pentru ca în Ramazan și în Bairam să fie în stare a suporta cheltuielile luxului unei mese bogate.

După un post atât de lung și atât de riguros se poate închipui marea bucurie cu care se primește vestea despre răsăritul unei noi care-i semnul începutului de sărbătorire. Toată lumea iese pe stradă, tunurile bubuie, tobele răsună, chiotele nu mai conținesc.

Populația se îngrămădește în giamuri unde de data aceasta cerimoniile sunt de mai lungă durată decât de obicei; imamul citește diferite sure din Coran și mai ales sura a treia, în care musulmii sunt îndemnați to'i la iubirea de aproape și la iertarea păcatelor altora. Inamicii trebuie să se împace imediat la fața locului, cerând iertare pentru ofensele făcute, sărutându-se prieteneste. Nici decum n'ar fi cu putință să reziste cineva păstrându-și rancunele, deoarece restul mohamedanilor l'ar acuză de profanarea sfințeniei sărbătorilor.

În străzi gălăgia nu încetează nici în timpul nopții, chiar și cadănele pot să iasă la plimbare. Cu acest prilej sunt aranjate reprezentațiile de *çara ghioz* în toate colțurile orașului și sunt savurate din toată inima glumele comedienților.

Este o sărbătoare de împăcare, de iubire.

Prof. Eugen Pálffy
† Maria Crișian. — În pământul rece și încă puțin primitiv al cimitirului din Cluj,

s'a coborât la 11 Aprilie a. c. spre odihnă vecinică trupul unei femei vrednice, al cărei nume trebuie amintit aici cu venerațiune.

Doamna Maria Crișian, care se ducea pentru totdeauna dintre noi, a fost văduva valorosului istoric Dr. Ioan Crișian, profesor la Seminarul din Sibiu, mort la 1893, și mama profesorului Ionel Crișian dela Conservatorul din Cluj și a directorului Ascaniu Crișian dela liceul „Moise Nicoară” din Arad.

Dar în afară de acestea, regretata Maria Crișian a fost, pe vremuri una din cele mai distinse figuri ale vieții artistice românești din Transilvania. Cântăreața din grația lui Dumnezeu, d-na Crișian a fost un lung șir de ani, nu numai o devotată și însuflețită membră a celei mari glorioase reuniuni de cântări române, conduse cu o dibăcie fără păreche de maestrul G. Dima, ci și o solistă rară, care cu sopranul ei clar și plin de simțire, a încântat nu numai publicul românesc și săsesc din Sibiu, Brașov și din alte orașe ale noastre, ci a făcut cinste Ardealului și la București, în fața Familiei regale și a tot ce avea mai etins capitala României mici de ieri. Concertul dat de reuniunea de cântări din Sibiu la 22 Maiu 1895 în sala Ateneului român din București — concert la care d-na Crișian a cântat partea de sopran din „Creațiunea” lui Haydu — a fost pentru publicul bucureștean o revelație unică în felul ei. Titu Maiorescu scria despre el: „a fost una din cele mai puternice emoțiuni artistice și totodată naționale ce mi-a fost dat să simt în toată viața mea”.

Dar viața neuitatei dispărute n'a fost numai o închinare la altarul artei ci a fost în o și mai mare măsură o închinare la altarul datoriei materne. Rămasă, la vârsta de 28 de ani, văduvă pe urma unui idealist frământat de problemele culturale ale neamului, și tocmai de aceea lipsit de vreo avere materială, — avizată

la pensia de vr'o 70 coroane pe lună, din care trebuia să-și susție pe cei trei copilași orfani, regretata Maria Crișian a luptat ca o adevărată eroină cu fatalitatea, biziindu-se exclusiv prin forțele proprii: ziua și noaptea o viață întreagă a lucrat cu mâinile ei, pentru a agonisi bucata de pâine cu care să-și poată vedea copiii ei, pe cari i-a crescut într'o desăvârșită modestie și sănătate morală, isbutind să facă din ei oameni de muncă și oameni de caracter, cum puține familii „bune” de ale noastre au putut s'o facă.

Dacă este dincolo, o răsplătit pentru jertfa adevărată din viața aceasți, regretata doamnă Crișian a fi, de sigur, printre acele puține suflete alese, asupra cărora dreptatea vecinică va lăsa să cadă cele mai bogate bunătați. O. G.

Conferințele gazetărești. — Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat a fixat următorul itinerar al conferințelor în decursul lunii Mai:

1	Maiu Turda	conf. A. Lupeanu
2	” Aiud	” Vic. Branișce
3	” Blaj	” Ion Clopoșel
3	” Alba-Iulia	” Al. Hodoș
5	” Deva	” Al. Hodoș
5	” Mediaș	” L. Blaga
7	” Arad	” D. Tomescu
7	” Iliia	” Sept. Popa
9	” Timișoara	” Virg. Iosif
9	” Brad	” M. Procopiu
11	” Lugoj	” Val. Branișce
11	” Caransebeș	” Ion Montani
13	” Sighișoara	” R. Dragnea
14	” Odorheiu	” D. I. Cucu
16	” Brașov	” I. Agârbiceanu
17	” Sf. Gheorghe	” Voicu Nițescu
17	” M. Ciucului	” N. Bra'u
18	” Zărnești	” Virg. Iosif
19	” Cohalm	” Ghiță Stoica
20	” Făgăraș	” H. P. Petrescu
21	” Sibiu	” Cezar Petrescu
21	” Săliște	” N. Istrate
23	” Gherla	” Al. Russu
23	” Oradia-Mare	” I. Agârbiceanu

24	” Dej	” S. Bornemisa
25	” Sebeșul-Săsesc	” H. Teculescu
25	” Reghin	” A. Măgeanu
26	” Bistrița	” Sept. Popa
26	” Năsăud	” I. Istrate
27	” Baia-Mare	” I. U. Soricu
28	” Careii-Mari	” Gh. Bota
29	” Satu-Mare	” A. Cotruș
29	” Beiuș	” I. Clopoșel
30	” Sighet	” R. Dragnea
31	” Cluj	” Iosif Schiopu
31	” Orăștie	” Ghiță Pop

Publicul și autoritățile sunt rugate a lua notă de data turneului și a pregăti prețutindeni primiri călduroase. Ziaristii vor ca cel puțin odată la an să ia legături directe cu cititorii.

Orpheus (Anul I, nov. 1 și 2). Revista societății „Amici culturii clasice” își propune să răspândească în marele public și mai ales printre tinerii școalelor secundare și superioare, cunoștințe solide despre toate domeniile clasicismului greco-latin și să stimuleze interesul lor pentru aceste studii. La noi exagerările școlărilor latiniste au discreditat întrucâtva studiile clasice. Orpheus, pe cât știm singura noastră revistă cu astfel de preocupări, vine ca o reacțiune contra ignorării unei culturi, care a însemnat un apogeu al spiritului uman creator și de care pe noi ne leagă nu numai moștenirea intelectuală și artistică câtă o avem, ci și obârșia și tradiția neamului. Ea publică studii literare și culturale; traduceri alese; texte latinești și grecești propuse tinerimii în formă de concurs pentru traducere; pagini distractive și anecdotice; recenzii de cărți și cronici informative. În fruntea numărului 2. apare o conferință a d-lui prof. Cezar Papacostea despre „Problema destinului în tragedia greacă”, pe care am auzit-o și aici în iarnă.

Inscrieți-vă în Institutul de Studii „Societatea de Mainie”!

CRONICA FINANCIAR-ECONOMICĂ MONDIALĂ

În domeniul economic, două legiuri mai importante, merită a fi amintite aici.

Și anume: reforma burselor în Italia, și măsurile legale, pentru protecțiunea industriei în Anglia.

Reforma burselor în Italia.

Mai acum câteva luni, o febră speculativă nebună, cuprinse țara, și care se instăpânise atât asupra băncilor, dar mai ales asupra publicului mare fără a se putea găsi o explicațiune rezonabilă a acestei patimi, răsărite așa peste noapte.

Cursurile acțiunilor la bursă, erau în continuu urcare, și beneficii însemnate au fost realizate de aceia, cari inițialiți fiind la bursă, speculau bunăcredința acelor, cari nu erau orientați, asupra jocului la bursă.

S'a dovedit, că o bună parte a speculei nebune, a fost alimentată de bănci, și de remisierii dela burse, încât noua reformă a burselor, nu lovește în aceste instituțiuni, cât mai ales în bănci și remisieri, și urmărește, restrângerea posibilităților de speculă, prin îngreunarea afacerilor pe termen, și ridicarea prestigiului moral al remisierilor, prin curățirea acestei breșle, de elementele incapabile, și cari s'au făcut pasibile de pedepse, prin încălcarea legii de funcționare a lor.

Prin noua lege, remisierul, obține caracterul unui funcționar public, cu atât mai mult, că li-se interzice categoric, de a se mai ocupa și cu alte afaceri, în afară de mijlocirea la bursă. mai apoi, se reduce numărul remisierilor, — cari azi sunt câteva sute — după sistemul francez, la 240, pentru întreg regatul italian, și acest număr, ca maxim.

Aceste dispozițiuni, schimbă radical, revoluționează direct actuala stare de lucruri, căci în Italia, era un obicei vechi, ca fiecare bancă ori cât de mică, să-și desfășoare singură afacerile la bursă.

Noua reformă, distruge complet acest obicei, căci și băncile, vor fi silit să recurgă la serviciile remisierilor, și ne mai având contact direct cu bursa, vor fi silit să abandoneze specula, reducându-se astfel numărul transacțiunilor, la numărul ce poate fi justificat prin oferte și cereri, izvorâte din necesitățile economice.

Pentru a înfrâna goana nebună a remisierului după afaceri, și pentru a-l lega mai mult de bursă și de dispozițiunile noului decret lege, guvernul italian, măjorează cu de 20 până la de 40-ori, cauțiunea anterioară, și anume, dela 25 mii lire, la 500 mii până la 1 milion, după importanța pieții unde funcționează remisierului. Așa de exemplu: Milano, Genua, reclamă o cauțiune de 1 milion, Roma,

Torino și Trieste 800,000, Napoli, Firenze, Bologna și Palermo câte 500 000 Lire.

E interesant a ști, și repartiția numerică a celor 240 locuri de remisier, asupra singuraticelor orașe, căci prin acest număr, se reoglindește mai bine, importanța economică a lor.

Milano primește 60 remisieri, Genua 45, Torino 39, Roma 39, Trieste 30, Napoli 15, Firenze 5, Bologna 4 și Palermo 3. Milano, rămâne și pe mai departe, metropola comercială și bancară a regatului italian.

Reforma nouă, mai urmărește, și un control propriu al remisierilor prin ei înșiși control, ce se va executa de către „Camera Remisierilor”, ce după modelul german, se înființează pe lângă fiecare bursă, și care, are obligațiunea, de a supraveghea activitatea remisierilor, de a semaala abaterile și transgresiunile, și de a lua măsuri, pentru asigurarea bunului mers și desfășurării corecte a afacerilor de mijlocire.

Acest lucru, cu atât mai mult, cu cât Camerele, sunt responsabile colectiv, pentru gestiunea singuraticilor remisieri.

Evident, că această lege, care reformează fundamental operațiunile de mijlocire, e viu combătută de remisieri și de bănci.

Primii, argumentează, că nu e omeneste posibil, de a priva pe remisieri vechi, de

drepturi câștigate pe cale cinstită, aruncându-i pe stradă, de azi pe mâine, și-și exprimă convingerea, că aceste măsuri, luate fără a se consulta parlamentul, nu vor putea remedia stările insuportabile, ce dăinuiesc de un timp încoace, la bursele italiene.

Băncile, numai cu greu se vor putea obicinui cu această lege, care le taie o resursă de câștig, care de multe ori, a fost realizat pe căi laturalnice, și cu abateri dela normele în vigoare.

Ori câte vorbe s'ar pierde cu combaterea acestei legi, un lucru trebuie reținut și stabilit, legea, e chemată să restabilească echilibrul tranzacțiilor de bursă, și să-i redea bursei chemarea ei originală, care atât de bine a fost formulată de unii economiști: „Bursa, e o întâlnire organizată a comerțului și industriei, cu scopul de a ușura tranzacțiunile comerciale și având ca mențre principala, compensarea tuturor cererilor și ofertelor, izvorâte din necesitățile vieții economice”.

Deci, idealul bursei e, o compensare integrală a cererii și ofertei ce are la bază nevoi economice, și nici de cum, cum se credea din partea multora, specula nebulă și saibatică, cu imbogățiri și sărăciri peste noapte.

Italia, a avut lipsă de o atare lege, care de sigur își va face efectul, cât mai curând.

Anglia și tarifele vamale protecționiste.

Guvernul conservator, eșit din alegeri învingător față de cel laburist, pe tema, protejierii industriei naționale, după cum înregistrează presa economică streină, se

străduiește să realizeze promisiunile date alegătorilor săi.

Măsurile economice luate mai recent, sunt de natură, de a oferi industriei, o dezvoltare pacinică și sigură, în lupta de concurență, ce se dă pe piața mondială, din partea industriei țării cu o valută depreciață, și deci cu posibilități de producțiune, cu mult mai eține, decât în Anglia.

Seria întreagă de măsuri luate în Anglia în acest domeniu, nu se referă la industria alimentară și de beuturi, rămânând, importul acestor articoli. și pe mai departe, în cadrele convențiilor vamale, încheiate cu singuraticele state.

Dar aceste măsuri ne arată atât de evident, că guvernul englez, a înțeles perfect de bine, să armonizeze interesele statului, cu interesele agrarienilor și industriașilor, fără a recurge, la mijloace atât de nenorocite, ca la noi, de a da protejire numai unui număr restrâns de industriei, și de a comprima prețurile cerearelor, în detrimentul agriculturilor, și cari acum ne duc acolo, că vom fi siliți a importa grâu din America.

Măsurile economice luate, sunt generale și se va acorda protejieria vamală numai acelor industriei, cari vor fi recomandate de „Board of Trade” și după o comisiune specială, a cercetat de aproape împrejurările în cari lucră respectiva industrie, care solicită sprijinul statului, pentru dezvoltarea sa.

Pentru a garanta obiectivitatea deplină la recomandarea industriașilor și pentru a facilita, că numai acele industrie să beneficieze de taxele vamale urcate, cari

factice au lipsă de această oblăduire a statului, Board of Trade, se va călăuzi la cercetările, ce le va face la singuraticela industriei, de următori principii fundamentali.

1. Se va stabili mai întâi, dacă e vorba de o industrie importantă, care produce un stoc mai mare de fabricate, și dacă, de bunul mers al respectivei industriei, e legată soarta. la un număr mai mare de muncitori.

2. Board of Trade, va trebui să câștige dovada, că cencurența streină e atât de mare, încât plasarea fabricatelor, e îngreunată până chiar în teritoriul Angliei.

3. Industria, care solicită protejieria vamală, va dovedi, că industria similară streină, produce în împrejurări mai prielnice, și deci concurență, nu poate fi înălțurată prin alte mijloace.

4. Board of Trade, va putea respinge de la început cererea unei industriei atunci, când câștigă convingerea, că o industrie, nu se exploatează rațional și economic, și deci lupta de concurență e neegală, numai în urma acestei împrejurări.

Am redat textul, acestei dispozițiuni, fiind-că la noi forurile căror le revine datoria de a protejii din vreme industria națională, încă s'ar putea călăuzi după acești principii, asigurându-se astfel, protejieria industriei atunci, când factice e necesară, stavilindu-se și acuzațiunile ce-i se aduc, că se călăuzesc după alți principii, decât interesele industriei naționale.

Presă minoritară, cel puțin prea adeseori repetă această acuzare, fără a fi desmintită nici oficial, și deci mai puțin, neoficial.

Sabin Cioreanu

PENTRU

REZERVOARE

DE TOT FELUL - DE TOATE DIMENSIUNILE
PENTRU TOATE LICHIDELE
CEREȚI OFERTE LA

„ASTRA”

ASTRA - PRIMA FABRICA ROMANA DE VACCANE SI MOTOARE SA
CIZNILE IN ARAD - DIR. GEN. IN BUCURESTI STR. L. CATARGIU 11.

„Cultura Națională” S. A. de Editură

București, Strada Paris No. 1. :: Telefon No. 57-62.

Cărțile cari nu se găsesc la librării, pot fi comandate direct la „CULTURA NAȚIONALĂ” Strada Paris No. 1 București, care le expediază prompt franco, dacă se trimit banii înainte prin mandat postal sau cu ramburs, adăugându-se cheltuelile de ambalaj și expediție.

„CULTURA NAȚIONALĂ”

editează 42 biblioteci proprii, Publicațiile Academiei Române, Publicațiile Institutului Social Român, Arhiva pentru Știința și Reforma Socială, Natura, revistă pentru răspândirea științei. — Tipărește: Anuarul României pentru comerț, industrie, meserii și agricultură Rudolf Mosse; Pandectele Române, Buletinul Camerei de comerț din București, Buletinul Cărții, Arhiva C. F. R. Atelier artistic pentru reclame litografice. — Cea mai mare, mai modernă și mai perfecționată instalație de Tipografie, Litografie și cărți Cartonage de cărți, Cartonage, Confecțiuni de hârtie.

Au apărut în **Biblioteca social-economică** a revistei **Societatea de mâine** și se află de vânzare în librării, următoarele volume:

Petru Suciu: Problema ardelenei Lei 20
N. Dașcovici: Problema păcii și Tratatul obligator dela Geneva. Lei 20
Dr. Dom. Stanca: O anchetă la un liceu. Lei 20
Onisifor Ghibu: Statistica învățământului din România întregită. Lei 30
Sabin Opreanu: O anchetă a Românilor din Săcuime. Lei 8
Cine comandă direct la administrația revistei toate volumele plătește pentru toate 5 numai 85 lei.

Demonstrațiile de motocultură la Cluj. Succesul autotractorului „Fordson” al firmei Perry-Porufiu

În ultimul timp agricultura a început să facă și la noi progrese remarcabile, mai ales prin întrebuițarea mijloacelor mecanice, ceace contribuie enorm la intensificarea producției.

În acest scop, „Societatea ardeleană de agricultură” a aranjat pentru Duminică, 5 Aprilie, o demonstrație de autotractoare, pe terenul Academiei agricole din Cluj.

La această demonstrație, făcută sub controlul unei comisii de arbitri, formată din tehnicieni și specialiști agricoli, au participat autotractoarele: „Fordson”, „Sexton”; „Mr. Cornich” și „Internațional.”

După toate experiențele făcute, succesul a fost deplin al autotractorului „Fordson” care a lucrat cu trei feluri de pluguri: Sach Piusaher, Ferguson și Oliver. Autotractorul Sexton s'a retras dinaintea, iar autotractorul „Internațional” s'a retras chiar de pe teren.

Comisia de experți a constatat că autotractorul „Fordson” e cea mai practică, masină pentru agricultură.

Asociație Patronilor și Marilor Industriași.

424 1925

Convocare

La adunarea generală ordinară a Asociației Patronilor și Marilor Industriași, care va avea loc în 16 April 1925 orele 3 p. m. în sala mare de ședință a Camerei de Industrie și Comerț.

Ordinea de zi:

1. Cuvântarea de deschidere a președintelui
 2. Raport anual.
 3. Prezentarea socotelilor pe anul 1924.
- Descărcări.
4. Alegerea noului comitet.
 5. Aprobarea programului de activitate pe noul an
 6. Expunerea și aprobarea proiectului de buget pe anul 1925.
 7. Modificarea statutelor.
 8. Propuneri.

Având în vedere că dezvoltarea și programul de activitate al Asociației trebuie să fie îndrumate în primul rând de către adunarea generală, rugăm membrii să participe punctual și în număr complet la adunare.

Cluj, 27 Martie 1925.

Cu deosebită stimă:

ss. Dr. Moise Tarkas
președinte.

ss. Dr. Bösörményi,
dir. adm.

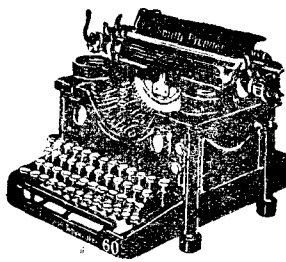
S. A. de electricitate et Co.

GANZ

Adresa telegrafică:
ALTERNO

Cluj, Str. Reg. Maria 16. -- Telefon: 9-91.

Mare depozit de generatori electricei, dinamouri, motoare și transformatori, precum și de conforuri și alte materialuri de instalare. Bugete de cheltuieli oferă în mod gratuit **Reprezentanta S. A. Ganz & Danulius** pentru motoare de bensiună, conducte de gaz metan, pentru instalații de fabrici de sticlă și vagoane de tren și pendentele lor.

Reprezentantul General pentru România al
fabricilor de mașini de scris Americane:
Smith-Premier și Corona,

La cumpărare de mașini de scris în interesul propriu cereți ofertă pentru mașinile de scris SMITH-PREMIER Nr. 60, CORONA mare și CORONA mică, cari sunt cele mai perfecte între toate mașinile de scris. Mașinile CORONA se vând cu 10.000-14.000 lei. Revanzători se caută în toată țara.

MIHAIL KÖRMENDY

Cluj, Str. Regina Maria 25. Telefon 951.

CASA de PĂSTRARE și BANCA de CREDIT din CLUJ S. A.
Cluj, Piața Unirii 7.

Capitaluri: 48.000.000

Execută tot felul de afaceri bancare în mod favorabil

Ați primit deja bilete de loterie dela

PARISIEN?

Tragerea la 25 Aprilie

Căruțe de copii, modă pentru bărbați, cizme, sticlărie modernă de porcelan și jucării — se pot cumpăra foarte ieftin.

Fiecare cumpărător primește în mod gratuit bilete de loterie

Adresa abonatu'

D. Dr. Victor Deley, director
Calea R. Ferdinand 34

Cluj

"REBEDA" S. A.
IN CLUJ, STR. IAȘILOR Nr. 14.

Prima fabrică română de
PLAPOME, saltele, vestminte de pat,
vată și pentru prelucrare de pene aran-
jată cu curent electric.

Magazin de candelabre pt. Ardeal S. A.

CLUJ, CAL. REG. FERDINAND 11.

**Mare depozit de lămpi
și material electric!**

VÂNZARE EN-GROS ȘI EN-DETAIL

SCHMOLL-PASTA

E CEA MAI BUNĂ CREMĂ DE GHETE

BRAȘOV, STR. LUNGĂ No. 59.

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A.
Cluj, Regele Ferdinand No. 38.

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu
industrializarea lemnului și finanțarea
intreprinderilor similare.

Capital social lei 65,000.000. — Uzine :
Leșnic, Coșnea, Cloșani, Valea
Drăganului (Poeni).

ȘAMPANIE

MAJESTIC

Prima fabrică română de șampanie în Ardeal

BRAȘOV

Magazin de încălțăminte

Petre S. Baci

București, Strada Academiei No. 16

Se găsește gata și comanda
se efectuează prompt.

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru
mânarea de mori și ferestree, pentru tragerea de poveri până la 12 tone tractorul

FORDSON se află în de- **PERRY**
pozit la firma

CLUJ, STR. REGINA MARIA 2. TELEFON 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei 117.000